

Opetushallitus

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja Kontiolahden varhaiskasvatussuunnitelma

Määräys OPH-700-2022 / MUUTOKSET TEKSTISSÄ PUNAISELLA

Sisällys

1. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat	3
1.1 Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja niiden velvoittavuus.....	4
1.2 Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma	4
1.3 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma	7
1.4 Paikallisesti päätettävät asiat	9
2. Varhaiskasvatuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet	12
2.1 Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet	12
2.2 Varhaiskasvatuksen toimintamuodot.....	15
2.3 Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua.....	18
2.4 Arvoperusta	Virhe. Kirjanmerkkiä ei ole määritetty.
2.5 Oppimiskäsitys.....	21
2.6 Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus.....	22
2.7 Laaja-alainen osaaminen	25
Ajattelu ja oppiminen	26
Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu	27
Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot	28
Monilukutaito	29
Digitaalinen osaaminen	30
Osallistuminen ja vaikuttaminen	30
2.8 Paikallisesti päätettävät asiat	31
3. Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri.....	33
3.1 Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet.....	34
Oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä	35
Leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö	36
Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo	37
Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus	38
Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa	39
3.2 Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt.....	41
3.3 Yhteistyö varhaiskasvatuksessa.....	44
Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö	44
Yhteistyö eri tahojen kanssa.....	45
3.4 Paikallisesti päätettävät asiat	46
4. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelu ja toteuttaminen	49

4.1 Pedagogisen toiminnan viitekehys	49
4.2 Pedagoginen dokumentointi	50
4.3 Monipuoliset työtavat	53
4.4 Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä	54
4.5 Oppimisen alueet	55
Kielten rikas maailma	56
Ilmaisun monet muodot	60
Minä ja meidän yhteisömme	63
Tutkin ja toimin ympäristössäni	66
Kasvan, liikun ja kehityn	69
4.6 Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia	Virhe. Kirjanmerkkiä ei ole määritetty.
Kaksikielinen varhaiskasvatus	73
4.7 Paikallisesti päätettävät asiat	75
5. Lapsen tuki	77
5.1 Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet ja vastuut	77
Tuen järjestämisen ja toteuttamisen vastuut	77
5.2 Yhteistyö tuen aikana	80
Lapsen ja huoltajan kanssa tehtävä yhteistyö	80
Monialainen yhteistyö	81
5.3 Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa	82
Yleinen tuki	83
Tehostettu tuki	84
Eriytynyt tuki	84
Tuen muodot	89
5.4 Lapsen tuen arviointi	92
5.5 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana	93
5.6 Päätös tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista	95
5.7 Paikallisesti päätettävät asiat	97
6. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva varhaiskasvatus	99
6.1 Paikallisesti päätettävät asiat	99
7. Toiminnan arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksessa	101
7.1 Pedagogisen toiminnan arviointi ja kehittäminen	101
7.2 Paikallisesti päätettävät asiat	105

1. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on varhaiskasvatustlain¹ perusteella Opetushallituksen antama valtakunnallinen määräys, jonka mukaan paikalliset ja lasten varhaiskasvatussuunnitelmat laaditaan ja varhaiskasvatus toteutetaan. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden laatimista ohjaa erityisesti varhaiskasvatustlaki, jossa säädetään lapsen oikeudesta varhaiskasvatukseen sekä varhaiskasvatuksen tavoitteista. Esiopetus, jota säätelee perusopetuslaki, on osa varhaiskasvatusta². Esiopetusta ohjaa Opetushallituksen määräyksenä annettu Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet.

Varhaiskasvatus on osa suomalaista koulutusjärjestelmää sekä tärkeä vaihe lapsen kasvun ja oppimisen polulla. Varhaiskasvatuksen tavoitteena on tukea lapsen oppimisen edellytyksiä, edistää elinikäistä oppimista ja koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamista inklusiivisten periaatteiden mukaisesti³. Periaatteisiin kuuluu kaikkia lapsia koskevat yhtäläiset oikeudet, tasa-arvoisuus, yhdenvertaisuus, syrjimättömyys, moninaisuuden arvostaminen sekä sosiaalinen osallisuus ja yhteisöllisyys⁴. Inklusiivisuus on käsitteenä laaja ja se tulee nähdä kaikkia lapsia koskevana ja varhaiskasvatuksen järjestämiseen liittyvänä periaatteena, arvona ja kokonaisvaltaisena tapana ajatella. Tämä perusteasiakirja on laadittu inklusion periaatteiden mukaisesti, joita tarkastellaan erityisesti arvoperustaa käsittelevässä luvussa 2, toimintakulttuurin näkökulmasta luvussa 3 ja lapsen tuen näkökulmasta luvussa 5. Huoltajilla on ensisijainen vastuu lasten kasvatuksesta. Varhaiskasvatus tukee ja täydentää kotien kasvatustehtävää ja vastaa omalta osaltaan lasten hyvinvoinnista.

Varhaiskasvatuksen valtakunnallisen ohjauksen tarkoituksena on luoda yhdenvertaiset edellytykset varhaiskasvatukseen osallistuvien lasten kokonaisvaltaiselle kasvulle, kehitykselle ja oppimiselle.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden lähtökohtana ovat lasten kasvuympäristön ja varhaiskasvatuksen toimintaympäristön muutokset. Lisäksi perusteissa on otettu huomioon lainsäädännön muutokset. Perusteita on valmisteltu sidosryhmäyhteistyössä hyödyntäen uusimpia tutkimus- ja kehittämistyön tuloksia.

Varhaiskasvatussuunnitelmakokonaisuus on kolmitasoinen. Se koostuu valtakunnallisesta varhaiskasvatussuunnitelman perusteista, paikallisista varhaiskasvatussuunnitelmista sekä lasten varhaiskasvatussuunnitelmista.

¹ Varhaiskasvatustlaki (540/2018)

² Perusopetuslaki (628/1998) ja perusopetusasetus (852/1998)

³ Varhaiskasvatustlaki 3 §

⁴ HE 148/2021 vp: Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi varhaiskasvatustlain muuttamisesta, s. 30–31

1.1 Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja niiden velvoittavuus

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tehtävänä on tukea ja ohjata varhaiskasvatuksen järjestämistä, toteuttamista ja kehittämistä sekä edistää laadukkaan ja yhdenvertaisen varhaiskasvatuksen toteutumista koko maassa. Varhaiskasvatuksella tarkoitetaan suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatuksen, opetuksen ja hoidon muodostamaa kokonaisuutta, jossa painottuu erityisesti pedagogiikka⁵.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määrätään varhaiskasvatuksen toteuttamisen keskeisistä tavoitteista ja sisällöistä, varhaiskasvatuksen järjestäjän ja lasten huoltajien välisestä yhteistyöstä, monialaisesta yhteistyöstä sekä lapsen varhaiskasvatussuunnitelman sisällöstä⁶.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on varhaiskasvatuksen järjestäjiä oikeudellisesti velvoittava määräys. Perusteasiakirja sisältää määräysten lisäksi kokonaisuuden ymmärtämistä avaavaa tekstiä. Jokaisen luvun päätteeksi on koottu paikallisesti päätettäviä asioita, jotka ohjaavat paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimista ja varhaiskasvatuksen toteuttamista. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa on myös viittauksia lainsäädäntöön. Viittausten tarkoituksena on selventää perustetekstin yhteyttä lainsäädännölliseen perustaan.

Tässä perusteasiakirjassa tarkoitetaan **varhaiskasvatuksen järjestäjällä** kuntaa, kuntayhtymää tai yksityistä palveluntuottajaa⁷. Käsitettä huoltaja käytetään tarkoittaessa lapsen huoltajaa tai muuta huoltajaa.

Kontiolahden varhaiskasvatuksen pedagogiikka:

- Pedagogiikka on tietoista toimintaa lasten oppimisen ja hyvinvoinnin toteuttamiseksi
- Varhaiskasvatuksen pedagogiikassa korostuu leikin merkitys oppimisen keinona ja osana kasvua ja hyvinvointia.
- Varhaiskasvatuksessa henkilöstön toimintaa ohjaavat seuraavat periaatteet:
 - Meille on merkityksellistä rakentaa yhteenkuuluvuutta ryhmässä. Pidämme tärkeänä, että jo toimintakauden alusta alamme rakentamaan yhteisöllisyyttä niin lasten, kuin työntekijöiden kesken.
 - Lasten mielenkiinnon kohteita huomioimme rakentaessamme yhteisiä oppimiskokemuksia.
 - Kasvua ja oppimista tuemme sekä yksilöllisesti että osana ryhmää, niin että jokaisella on hyvä ja turvallista olla ja kasvaa.

1.2 Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma

⁵ Varhaiskasvatuslaki 2 §

⁶ Varhaiskasvatuslaki 21 §

⁷ Varhaiskasvatuslaki 1 §

Varhaiskasvatuksen järjestäjien tulee laatia ja hyväksyä valtakunnallisten varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden pohjalta paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat. Varhaiskasvatussuunnitelman laatimisvelvoite koskee myös kunnan hankkimaa avointa varhaiskasvatustoimintaa ja kunnan valvomaa yksityistä lasten päiväkotitoimintaa tai yksityistä perhepäivähoitoa. Paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat ovat velvoittavia ja niitä tulee arvioida ja kehittää. Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma voidaan laatia kaikkia toimintamuotoja koskevaksi (päiväkotitoiminta, perhepäivähoito ja avoin varhaiskasvatustoiminta) tai kullekin toimintamuodolle erikseen. Varhaiskasvatuksen järjestäjät voivat sopia järjestäjärajat ylittävstä yhteistyöstä varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa, arvioitaessa ja kehitettäessä.⁸

Varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan siten, että se määrittelee, ohjaa ja tukee varhaiskasvatuksen järjestämistä paikallisesti. Suunnitelmaa laadittaessa tulee ottaa huomioon paikalliset erityispiirteet, mahdolliset pedagogiset painotukset, lasten tarpeet sekä varhaiskasvatusta koskevan arviointitiedon ja kehittämistyön tulokset. Paikalliset suunnitelmat voivat tarkentaa valtakunnallisia perusteita, mutta ne eivät voi sulkea pois mitään lain, asetuksen tai varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden edellyttämää tavoitetta tai sisältöä.

Varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa otetaan huomioon muut paikallisella tasolla tehtävät suunnitelmat, kuten

- varhaiskasvatusta, lapsia ja perheitä koskevat suunnitelmat
- esiopetuksen opetussuunnitelma
- perusopetuksen opetussuunnitelma
- mahdollinen perusopetukseen valmistavan opetuksen opetussuunnitelma
- lastensuojelulain mukainen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma⁹
- kotoutumissuunnitelma¹⁰
- **yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelma¹¹.**

Varhaiskasvatuksen järjestäjä huolehtii siitä, että varhaiskasvatuksen henkilöstölle, huoltajille sekä lapsille annetaan mahdollisuus osallistua paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja kehittämiseen¹².

Lapsen kasvun ja oppimisen polun jatkuvuuden ja eheyden turvaamiseksi esi- ja perusopetuksen edustajat osallistuvat varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja kehittämiseen. Paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa tehdään yhteistyötä kunnan eri hallinnonalojen sekä sosiaali- ja terveydenhuollon tehtäviä hoitavien viranomaisten kanssa (luku 3.3).

⁸ Varhaiskasvatuslaki 22 §

⁹ Lastensuojelulaki (417/2007) 12 § (1292/2013)

¹⁰ Laki kotoutumisen edistämisestä (1386/2010) 15 §

¹¹ **Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta 5 b § ja yhdenvertaisuuslaki 6 a §.**

¹² Varhaiskasvatuslaki 20 §

Varhaiskasvatuksen järjestäjä hyväksyy varhaiskasvatussuunnitelman erikseen suomenkielistä, ruotsinkielistä, saamenkielistä sekä tarvittaessa muulla kielellä annettavaa varhaiskasvatusta varten¹³.

Varhaiskasvatuksen järjestäjän tehtävänä on arvioida antamaansa varhaiskasvatusta sekä osallistua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin¹⁴. Paikallisen varhaiskasvatuksen arvioinnissa voidaan hyödyntää kansallista varhaiskasvatuksen tietovaranto Vardasta¹⁵ tuotettua arviointitietoa sekä Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen¹⁶ tuottamia arviointityökaluja. Arviointia käsitellään tarkemmin luvussa 7.

Kontiolahden varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan ja hyväksytään suomeksi ja julkaistaan kunnan varhaiskasvatuksen sivustolla sähköisesti sekä tulostettavana asiakirjana. Kontiolahdessa toimivat yksityiset varhaiskasvatuksen palveluntarjoajat noudattavat Kontiolahden paikallista suunnitelmaa tai he voivat tehdä omat varhaiskasvatussuunnitelmat noudattaen valtakunnallisia varhaiskasvatussuunnitelman perusteita, Kontiolahden varhaiskasvatussuunnitelmaa sekä varhaiskasvatusta koskevaa lainsäädäntöä. Yksityisten palveluntarjoajien varhaiskasvatussuunnitelmat tulee hyväksyä kuntakohtaisesti toimintaa valvovan viranomaisen toimesta.

Kontiolahden kunnan varhaiskasvatuksessa positiivinen pedagogiikka ja vertaissovittelu ovat ensi arvoisen tärkeitä. Lasten hyvinvointia tuemme vahvistamalla lasten sosioemotionaalisia taitoja ja kiinnittämällä erityistä huomiota kiusaamisen ehkäisyyn. Kiusaamisen ehkäisy suunnitelmat laaditaan kaikissa yksiköissä ja niiden toteutumista arvioidaan vuosittain.

Huoltajat ja lapset ovat osallistuneet varhaiskasvatussuunnitelman sisällön laatimiseen erilaisin kyselyin ja tehtävin. Keväällä 2022 toteutettiin Kontiolahden varhaiskasvatuksessa 3–5-vuotiaille lapsille kysely, jossa lapset kertoivat ajatuksistaan kiusaamisesta ja kavereista. Lapset vastasivat henkilökunnan tai huoltajien avustuksella kysymyksiin kaverisuhteista ja kiusaamisesta.

Henkilöstö on osallistunut varhaiskasvatussuunnitelmatyöhön ja toimintakulttuurin kehittämiseen työyhteisöissään esimiehen johdolla. Yksikköjen varhaiskasvatussuunnitelmatyössä korostuu pedagoginen johtaminen ja pedagogisen vastuun jakaminen. Henkilöstölle on tuotettu työn tueksi kysymyksiä asiakirjan eri osioista, joiden pohjalta henkilöstön kanssa on pohdittu mm. arvojen ja toimintakulttuurin avaamisessa.

Kontiolahden varhaiskasvatuksessa käytetään positiivista pedagogiikkaa. Positiivisen pedagogiikan tavoitteena on löytää lapsen omat vahvuudet ja minäkuvaa vahvistavat luonteenpiirteet. Lapsen tunnetta omista taidoista ja vahvuuksista vahvistetaan rohkaisevan ohjauksen ja kannustavan palautteen avulla.

Paikallisina erityispiirteinä haluamme edelleen huomioida pohjoiskarjalaisen ruoka-, laulu- ja kulttuuriperinnön, paikalliset nähtävyydet, puhtaan lähiluonnon sekä liikkumisen lähiympäristöissä. Paikallisista erityispiirteistä keskustellaan yksikkö- ja ryhmäkohtaisesti

¹³ Varhaiskasvatuslaki 8 §

¹⁴ Varhaiskasvatuslaki 24 §

¹⁵ Varhaiskasvatuslaki 65–73 §

¹⁶ Laki kansallisen koulutuksen arviointikeskuksesta (1295/2013)

henkilöstön sekä lasten ja huoltajien kesken ja pohditaan tapoja, joilla ne voivat näkyä varhaiskasvatuksessa.

Yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon näkyväksi tekemistä kehitämme yhdessä kaikissa kunnan varhaiskasvatuksen toimintamuodoissa.

1.3 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma

Varhaiskasvatuksessa olevalla lapsella on varhaiskasvatuslain turvaama oikeus saada suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatusta, opetusta ja hoitoa. Näiden toteuttamiseksi laaditaan jokaiselle päiväkodissa ja perhepäivähoidossa olevalle lapselle varhaiskasvatussuunnitelma¹⁷. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman lähtökohtana tulee olla lapsen etu¹⁸ ja tarpeet. **Myös** lapsen mielipide ja toiveet tulee selvittää ja huomioida lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessissa¹⁹. Henkilöstön vastuulla on etsiä sopivat keinot lapsen näkökulmien selvittämiseksi. On tärkeää, että sekä huoltajan että henkilöstön havainnot ja näkemykset lapsen kehityksen ja oppimisen vaiheista sekä ryhmässä toimimisesta otetaan huomioon.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa on tärkeä tuntea lapsen osaaminen, vahvuudet, kiinnostuksen kohteet sekä yksilölliset tarpeet. Lisäksi laatimisessa otetaan huomioon lapsen kielellinen, kulttuurinen ja katsomuksellinen tausta. Suunnitelmaa laadittaessa tai päivitettäessä hyödynnetään lapsen mahdollista aiempaa varhaiskasvatussuunnitelmaa sekä pedagogista dokumentointia (luku 4.2). Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattavat tavoitteet **asetetaan henkilöstön pedagogiselle toiminnalle**. Ne kuvaavat sitä, miten pedagogisella toiminnalla ja **oppimisympäristöillä** tuetaan lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. **Tavoitteita asetettaessa otetaan huomioon myös huoltajan ja mahdollisten muiden asiantuntijoiden näkemykset lapsen hyvinvoinnista, kehityksestä, oppimisesta, ja tuen tarpeista.**²⁰

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on toiminnan suunnittelun ja arvioinnin väline. Lasten varhaiskasvatussuunnitelmista nousevat tavoitteet otetaan huomioon lapsiryhmän toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa sekä oppimisympäristöjen ja toimintakulttuurin kehittämisessä. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan lapsen aloitettua päiväkodissa tai perhepäivähoidossa. Suunnitelmaa tarkennetaan lapsen tarpeiden mukaan, vähintään kerran vuodessa²¹.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessiin sisältyy eri vaiheita. Prosessiin osallistuvat lapsen opetuksesta, kasvatuksesta ja hoidosta vastaavat henkilöt yhdessä huoltajan ja lapsen kanssa. Päiväkodeissa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisesta ja arvioinnista vastaa varhaiskasvatuksen opettajaksi kelpoinen henkilö. Varhaiskasvatuksen sosionomin osaamista

¹⁷ Varhaiskasvatuslaki 23 §

¹⁸ Varhaiskasvatuslaki 4 § ja **HE 148/2021 s. 34**

¹⁹ Varhaiskasvatuslaki 23 §

²⁰ **HE 148/2021, s. 34**

²¹ Varhaiskasvatuslaki 23 §

voidaan hyödyntää erityisesti lasten ja perheiden palvelujärjestelmän tuntemuksen osalta. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu lapsen tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden tai niiden toteuttamisen arviointiin tarpeen mukaan. **Varhaiskasvatuksen opettaja tai varhaiskasvatuksen erityisopettaja voi osallistua perhepäivähoidossa olevan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessiin.** Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja **arviointiin** osallistuvat **tarvittaessa** myös lapsen kehitystä ja oppimista tukevat asiantuntijat tai muut tarvittavat tahot.²²

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan lapsen mahdollinen kehityksen, oppimisen ja **hyvinvoinnin** tuki, sen toteuttaminen **sekä tuen vaikuttavuuden ja tukitoimien toteutumisen arviointi.** Jos lapsella on jokin pitkäaikainen sairaus, joka vaatii lääkehoitoa, laaditaan hänelle terveydenhuollossa lääkehoitosuunnitelma²³. Siltä osin kuin lääkehoitosuunnitelmaan sisältyvät tiedot ovat välttämättömiä lapsen varhaiskasvatuksen järjestämiseksi, kirjataan ne lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan²⁴. Lääkehoidon toteuttamisesta varhaiskasvatuksessa sovitaan paikallisesti. **Varhaiskasvatuksessa annettavaa tukea käsitellään tarkemmin luvussa 5.**

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista sekä **varhaiskasvatuksen pedagogisten toimintakäytäntöjen vaikutuksia lapsen kehitykseen ja oppimiseen seurataan säännöllisesti.** **Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on tarkistettava vähintään kerran vuodessa.** Suunnitelma on kuitenkin tarkistettava aina, kun siihen on lapsen tarpeista johtuva syy.²⁵ Lapsen tuen tarvetta **sekä tuen riittävyttä, tarkoituksenmukaisuutta ja vaikuttavuutta** on arvioitava **ja suunnitelmaa päivitettävä aina tuen tarpeen muuttuessa.** Jos lapsi saa tehostettua tai erityistä tukea, lapsen **varhaiskasvatussuunnitelmaa päivitetään hallinnollisen päätöksen sisällön mukaisesti**²⁶. Aloite suunnitelman tarkistamiseksi voi tulla lapsen kanssa työskenteleviltä henkilöiltä tai lapsen huoltajalta. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa arvioitaessa arviointi kohdistuu erityisesti toiminnan järjestelyihin, pedagogiikan toteutumiseen **ja tukitoimien vaikuttavuuteen.**

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tulee sisältää seuraavat asiat:

- lapsen kehitykseen ja oppimiseen liittyvät vahvuudet sekä lapsen kiinnostuksen kohteet
- lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia tukevat tavoitteet sekä toimenpiteet tavoitteiden toteuttamiseksi ja toteutumisen arviointi
- lapsen mahdollisesti tarvitsema tuki (luku 5)
- mahdollinen suunnitelma lääkehoidosta
- lapsen, henkilöstön ja huoltajan yhdessä sopimat asiat
- suunnitelman laatimiseen osallistuneet muut mahdolliset asiantuntijat
- tieto siitä, milloin suunnitelma on laadittu ja tarkistettu ja milloin suunnitelma tarkistetaan seuraavan kerran.

²² Varhaiskasvatuslaki 23 § ja **HE 148/2021 s. 34**

²³ Terveydenhuoltolaki (1326/2010) 8 §

²⁴ Varhaiskasvatuslaki 41 §

²⁵ Varhaiskasvatuslaki 23 §

²⁶ **Varhaiskasvatuslaki 15 e §**

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on salassa pidettävä²⁷. Varhaiskasvatuslain mukaan lapsen varhaiskasvatuksesta vastaavilla henkilöillä ja tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden tai niiden toteuttamisen arviointiin osallistuvilla henkilöillä on salassapitovelvollisuuden estämättä oikeus saada toisiltaan ja luovuttaa toisilleen sekä varhaiskasvatuksen järjestäjälle ja tuottajalle sellaiset tiedot, jotka ovat varhaiskasvatuksen järjestämisen, tuottamisen ja tuen arvioinnin kannalta välttämättömiä. Tiedonsiirron tavoitteena on turvata lapsen edun mukaisen varhaiskasvatuksen toteutuminen. Tietojen saamista ja luovuttamista koskeva säännös koskee myös tilanteita, joissa lapsi siirtyy kunnan tai yksityisen palveluntuottajan järjestämästä varhaiskasvatuksesta toisen kunnan tai palveluntuottajan järjestämään varhaiskasvatukseen tai joissa varhaiskasvatuksesta siirrytään esiopetukseen tai perusopetukseen. Lapsen asiakkuus varhaiskasvatuksessa on julkinen tieto. Lapsen varhaiskasvatuksen järjestämiseen voi kuitenkin liittyä tietoja, jotka ovat salassa pidettäviä.²⁸

Kontiolahden varhaiskasvatuksessa lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan yhdessä lapsen (ikä- ja kehitystaso huomioiden), huoltajien, sekä tarvittaessa muiden asiantuntijoiden kanssa. Kontiolahden varhaiskasvatuksessa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa huomioidaan positiivinen pedagogiikka. Toiminnalle asetetuista tavoitteista keskustellaan ja ne kirjataan lapsen vahvuuksien kautta. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan ensimmäisen kerran noin kahden kuukauden kuluessa varhaiskasvatuksen aloituksesta. Laadittaessa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa, tavoitteet asetetaan aina varhaiskasvatuksen pedagogiselle toiminnalle, huomioiden oppimisympäristöjen mahdollisuuden lapsen kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin tukemisessa. Jos lapsi tarvitsee vahvempaa tukea kehitykseen ja oppimiseen, tuki kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

Havainnointi ja siihen perustuva toiminnan suunnittelu ja toteutus alkaa välittömästi lapsen aloitettua varhaiskasvatuksessa. Lapsen vasu tulee arvioida ja päivittää vähintään toimintakausittain, viimeistään lokakuun loppuun mennessä. Tämän lisäksi se päivitetään aina tarvittaessa, kun toiminnalle asetetut tavoitteet muuttuvat tai ne täyttyvät. Lasten varhaiskasvatussuunnitelmiin kirjatut toiminnan tavoitteet ohjaavat lapsiryhmän toiminnan suunnittelua ja toteuttamista. Toiminnan suunnittelussa ja sen arvioinnissa käytetään kunnallisessa varhaiskasvatuksessa ryhmän varhaiskasvatussuunnitelmaa. Ryhmän varhaiskasvatussuunnitelman käyttöä tarkennetaan luvussa 7, toiminnan arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksessa. Lasten varhaiskasvatussuunnitelmien laadinnassa esiin nousevat toiminnan tavoitteet otetaan huomioon toiminnan suunnittelussa ja oppimisympäristöjen kehittämisessä.

1.4 Paikallisesti päätettävät asiat

Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan varhaiskasvatuslain mukaisesti varhaiskasvatuksen järjestäjän päättämällä tavalla tässä luvussa ja

²⁷ Varhaiskasvatuslaki 40 §

²⁸ Varhaiskasvatuslaki 41 § sekä esimerkiksi laki viranomaisen toiminnan julkisuudesta (621/1999) 24 §

muualla näissä perusteissa kuvattuja tavoitteita ja periaatteita noudattaen.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määritellään kunkin pääluvun lopussa, mitä paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa tulee kyseisen luvun osalta päättää ja kuvata.

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa voidaan käyttää perustetekstiä. Olennaista on kuitenkin avata ja konkretisoida tekstiä siten, että se ohjaa ja tukee varhaiskasvatuksen toteuttamista ja kehittämistä paikallisesti.

Paikallisesti voidaan laatia erilliset suunnitelmat varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoille. Paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat voidaan laatia myös järjestäjien yhteistyönä.

Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma voidaan hyväksyä kokonaan tai osittain joko kunta-, yksikkö-, ryhmä- tai toimintamuotokohtaisena. Yksityisen palveluntuottajan varhaiskasvatussuunnitelma voidaan hyväksyä edellä mainituin periaattein tai koko palveluntuottajan toimintaa koskevana.²⁹ Paikallista suunnitelmaa arvioidaan säännöllisesti ja sitä kehitetään arvioinnin pohjalta.

Paikallista suunnitelmaa laadittaessa varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää

- millä kielillä varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan ja hyväksytään
- laaditaanko varhaiskasvatussuunnitelma kokonaan tai osittain järjestäjä-, yksikkö-, ryhmä-, toimintamuotokohtaisena tai alueellisina suunnitelmina
- millaista varhaiskasvatussuunnitelman rakennetta, asioiden käsittelyjärjestystä ja julkaisutapaa käytetään
- miten varhaiskasvatuksen henkilöstö, lapset ja huoltajat osallistuvat varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen, arviointiin ja kehittämiseen³⁰
- miten yhteistyö esiopetuksen, perusopetuksen ja **hyvinvointialueen** sosiaali- ja terveystoimen asiantuntijoiden sekä muiden tarvittavien yhteistyökumppaneiden kanssa toteutetaan varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa
- miten paikalliset erityispiirteet, varhaiskasvatuksen erilaiset järjestämisen tavat, kehittämisen tavoitteet sekä lapsia koskevat muut paikalliset suunnitelmat otetaan varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa huomioon
- miten paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista arvioidaan ja miten sitä kehitetään (katso myös luku 7).

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa kuvataan

- lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisen prosessi paikallisesta näkökulmasta. Kuvauksessa määritellään laadintaan, seurantaan ja arviointiin liittyvä yhteistyö ja vastuut varhaiskasvatuslain sekä näiden perusteiden mukaisesti

²⁹ Varhaiskasvatuslaki 22 §

³⁰ Varhaiskasvatuslaki 20 §

- varhaiskasvatuksen salassa pidettävien tietojen siirtämiseen ja vaihtamiseen liittyvät käytännöt
- tukeen liittyvien hallintopäätösten³¹ laatimisen prosessi paikallisesta näkökulmasta.

Kontiolahden varhaiskasvatussuunnitelma on laadittu siten, että varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ovat sellaisenaan osa asiakirjaa. Perustetekstin muutokset näkyvät punaisella kirjoitettuna. Perusteiden rakennetta on muutettu niin, että paikallisesti päätettävät asiat ovat luettavissa jokaisen luvun lopussa. Paikallisesti päätettävät asiat ja tarkennukset on erotettu perustetekstistä jokaisen alaluvun jälkeen ja kirjattu sinisellä tekstillä. Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma on yhteinen kaikille varhaiskasvatuksen toimintamuodoille (päiväkoti, perhepäivähoito) Avoimessa varhaiskasvatuksessa perustetekstiä noudatetaan soveltuvin osin. Eri toimintamuodot tarkentavat paikallista suunnitelmaa tarvittaessa vuosisuunnitelmassa sekä ryhmän varhaiskasvatussuunnitelmassa. Tässä suunnitelmassa on otettu huomioon varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa mainittu paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman ohje tarkentaa ja konkretisoida valtakunnallista suunnitelmaa paikallisesti.

Inklusio

Lapsen oppimisen edellytyksiä, elinikäisen oppimisen edistämistä ja koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamista inklusiivisten periaatteiden mukaisesti toteutamme Kontiolahdella yhtäläisin arvoin. Arvojamme ovat yhtäläiset oikeudet, tasa-arvoisuus, yhdenvertaisuus, syrjimättömyys. moninaisuuden arvostaminen sekä sosiaalinen osallisuus ja yhteisöllisyys. Koko asiakirja on kirjoitettu niin, että inklusio ja inklusiiviset arvot ovat huomioitu myös paikallisella tasolla. Kiertävien varhaiskasvatuksen erityisopettajien työ kohdentuu mm. yhteisopettajuuden näkökulmasta kokonaisvaltaisen pedagogiikan keinoin entistä enemmän ryhmään, joissa on tukea tarvitsevia lapsia. Tukeen liittyvän hallintopäätöksen paikallinen prosessi on kuvattu luvussa 5.6

Tätä paikallista suunnitelmaa tehtäessä on otettu huomioon paikallisesti varhaiskasvatusta, lapsia ja perheitä koskevat suunnitelmat, esiopetuksen suunnitelma, perusopetuksen opetussuunnitelma, perusopetukseen valmistavan opetuksen suunnitelma, lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma, sekä kotoutumissuunnitelma ja yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelmat. Seudullista yhteistyötä teemme Polvijärven, Outokummun, Liperin, Heinäveden, Juuan ja Ilomantsin kanssa.

³¹ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

2. Varhaiskasvatuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet

Varhaiskasvatus on yhteiskunnallinen palvelu, jolla on monia tehtäviä. Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lasten kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä ja oppimista yhteistyössä huoltajien kanssa. Varhaiskasvatus edistää lasten tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta ja ehkäisee syrjäytymistä. Varhaiskasvatuksessa opitut tiedot ja taidot vahvistavat lasten osallisuutta sekä aktiivista toimijuutta yhteiskunnassa. Lisäksi varhaiskasvatus tukee huoltajia kasvatustyössä sekä mahdollistaa heidän osallistumisensa työelämäänsä tai opiskeluun.

2.1 Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet

Kunta on velvollinen järjestämään varhaiskasvatusta niin laajasti ja sellaisin toimintamuodoin kuin kunnassa on tarvetta. Varhaiskasvatus on pyrittävä järjestämään lähellä palvelun käyttäjiä ja paikallisia tarpeita vastaavina aukioloaikoina³². Varhaiskasvatusta voidaan varhaiskasvatustilain mukaan toteuttaa päiväkotitoimintana, perhepäivähoitona tai avoimena varhaiskasvatustoimintana³³. Laissa säädetty lapsen oikeus varhaiskasvatukseen koskee päiväkodissa tai perhepäivähoidossa annettavaa varhaiskasvatusta. Huoltaja päättää lapsen osallistumisesta varhaiskasvatukseen. Esiopetuksessa olevalla lapsella tulee olla mahdollisuus osallistua varhaiskasvatukseen lain oikeuttamalla tavalla³⁴.

Kunta tai kuntayhtymä voi järjestää varhaiskasvatuksen itse tai hankkia varhaiskasvatuspalveluja julkiselta tai yksityiseltä palvelujen tuottajalta. Hankittaessa varhaiskasvatuspalveluja muilta palvelujen tuottajilta kunnan tai kuntayhtymän on varmistuttava siitä, että hankittavat palvelut vastaavat sitä tasoa, jota edellytetään vastaavalta kunnalliselta toiminnalta. Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa siitä, että sen hankkimat palvelut järjestetään varhaiskasvatusta koskevien säädösten sekä varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaisesti³⁵. Yksityisen palveluntuottajan ohjauksesta, neuvonnasta ja valvonnasta vastaavat kunnan toimielin tai sen määräämä viranhaltija, aluehallintovirasto sekä Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto³⁶.

Kunnan on huolehdittava siitä, että lapsi voi saada varhaiskasvatusta lapsen äidinkielenä olevalla suomen, ruotsin tai saamen kielellä³⁷. Muista kielistä määrätään luvussa 4.6.

³² Varhaiskasvatuslaki 5 § 4 momentti

³³ Varhaiskasvatuslaki 1 §

³⁴ Varhaiskasvatuslaki 1 ja 12 §

³⁵ Varhaiskasvatuslaki 5 § 2 momentti

³⁶ Varhaiskasvatuslaki 52 §

³⁷ Varhaiskasvatuslaki 8 § ja HE 40/2018 vp, s. 89

Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet perustuvat Suomen perustuslakiin, varhaiskasvatuslakiin ja varhaiskasvatuksesta annettuun valtioneuvoston asetukseen³⁸ sekä Varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin. Varhaiskasvatukseen sovelletaan myös hallintolakia³⁹ ja lakia viranomaisen toiminnan julkisuudesta⁴⁰. Suomen perustuslain mukaan ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella⁴¹. Varhaiskasvatuksen järjestämisessä on otettava huomioon myös velvoitteet, jotka tulevat muusta lainsäädännöstä sekä kansainvälisistä sopimuksista, joihin Suomi on sitoutunut. Tällaisia ovat muun muassa yhdenvertaisuuslaki⁴², tasa-arvolaki⁴³, Euroopan ihmisoikeussopimus⁴⁴, YK:n lapsen oikeuksien sopimus⁴⁵, YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista⁴⁶, YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista⁴⁷ sekä YK:n kestävän kehityksen tavoitteet⁴⁸.

Varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella on oikeus saada tukea⁴⁹, riippumatta varhaiskasvatuksen järjestäjästä⁵⁰. Varhaiskasvatusta järjestetään ja kehitetään inklusioperiaatteen mukaisesti, jolloin kaikilla lapsilla on oikeus osallistua yhdessä varhaiskasvatukseen esimerkiksi tuen tarpeista, vammaisuudesta tai kulttuurisesta taustasta riippumatta.

Kun lapsi tarvitsee kehitykseensä, oppimiseensa ja hyvinvointiinsa tukea (myöhemmin lapsen tuki) ja saa sosiaali- ja terveydenhuollon tukitoimia ja palveluja, tällöin sovelletaan varhaiskasvatuslakia⁵¹, sosiaalihuoltolakia⁵², vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annettua lakia⁵³, kehitysvammaisten erityishuollosta annettua lakia⁵⁴ ja terveydenhuoltolakia⁵⁵ sekä mitä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluista muualla laissa säädetään.

³⁸ Valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018)

³⁹ Hallintolaki (434/2003)

⁴⁰ Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta (621/1999)

⁴¹ Suomen perustuslaki (731/1999) 6 §

⁴² Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014)

⁴³ Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta (609/1986)

⁴⁴ Euroopan ihmisoikeussopimus 1950

⁴⁵ YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989 (59/1991)

⁴⁶ YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 2007 (27/2016)

⁴⁷ YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista 2007

⁴⁸ Kestävän kehityksen tavoitteet – Agenda 2030. YK:n yleiskokous 2015

⁴⁹ Varhaiskasvatuslaki 15 a §

⁵⁰ Kunta, kuntayhtymä tai yksityinen palveluntuottaja, ks. luku 1.1

⁵¹ Varhaiskasvatuslaki 15 a §

⁵² Sosiaalihuoltolaki (1301/2014)

⁵³ Vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annettu laki (380/1987)

⁵⁴ Laki kehitysvammaisten erityishuollosta (519/1977)

⁵⁵ Terveydenhuoltolaki (1326/2010)

Varhaiskasvatuksen valtakunnallisista tavoitteista säädetään varhaiskasvatuslaissa. Tavoitteet ohjaavat perusteiden sekä paikallisen ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadintaa, toteuttamista ja arviointia.

Varhaiskasvatuslain⁵⁶ mukaan varhaiskasvatuksen tavoitteena on

- 1) edistää jokaisen lapsen iän ja kehityksen mukaista kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä, terveyttä ja hyvinvointia;
- 2) tukea lapsen oppimisen edellytyksiä ja edistää elinikäistä oppimista ja koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamista **inklusiivisten periaatteiden mukaisesti**;
- 3) toteuttaa lapsen leikkiin, liikkumiseen, taiteisiin ja kulttuuriperintöön perustuvaa monipuolista pedagogista toimintaa ja mahdollistaa myönteiset oppimiskokemukset;
- 4) varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, terveellinen ja turvallinen varhaiskasvatusympäristö;
- 5) turvata lasta kunnioittava toimintatapa ja mahdollisimman pysyvät vuorovaikutussuhteet lasten ja varhaiskasvatushenkilöstön välillä;
- 6) antaa kaikille lapsille yhdenvertaiset mahdollisuudet varhaiskasvatukseen, edistää yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa sekä antaa valmiuksia ymmärtää ja kunnioittaa yleistä kulttuuriperinnettä sekä kunkin kielellistä, kulttuurista, uskonnollista ja katsomuksellista taustaa;
- 7) tunnistaa lapsen yksilöllisen tuen tarve ja järjestää tarkoituksenmukaista tukea varhaiskasvatuksessa tarpeen ilmettyä tarvittaessa monialaisessa yhteistyössä;
- 8) kehittää lapsen yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja, edistää lapsen toimimista vertaisryhmässä sekä ohjata eettisesti vastuulliseen ja kestävään toimintaan, toisten ihmisten kunnioittamiseen ja yhteiskunnan jäsenyyteen;
- 9) varmistaa lapsen mahdollisuus osallistua ja saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin;
- 10) toimia yhdessä lapsen sekä lapsen vanhemman tai muun huoltajan kanssa lapsen tasapainoisen kehityksen ja kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin parhaaksi sekä tukea lapsen huoltajaa tai muuta huoltajaa kasvatustyössä.

Varhaiskasvatuksen järjestäjällä on velvollisuus kertoa huoltajille varhaiskasvatuksen tavoitteista ja toiminnasta sen eri toimintamuodoissa. Huoltajalle järjestetään mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa lapsensa varhaiskasvatuksen suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin. Lisäksi huoltajille järjestetään säännöllisesti mahdollisuus osallistua paikallisen ja yksikkökohtaisen varhaiskasvatuksen suunnitteluun ja arviointiin. **Huoltajan osallistumisesta lapselle mahdollisesti annettavan tuen suunnitteluun ja arviointiin kuvataan tarkemmin luvussa 5.**

Lasten osallistuminen varhaiskasvatukseen vaihtelee perheiden valinnan, lasten lakisääteisen oikeuden ja varhaiskasvatuksen järjestäjän päätöksen mukaan⁵⁷. Tämä tulee ottaa huomioon paikallisten suunnitelmien laatimisessa.

⁵⁶ Varhaiskasvatuslaki 3 §

⁵⁷ Varhaiskasvatuslaki 12 ja 19 §

Varhaiskasvatuksessa oppimisympäristön on oltava kehittävä, oppimista edistävä sekä terveellinen ja turvallinen lapsen ikä ja kehitys huomioon ottaen. Toimitilojen ja toimintavälineiden on oltava asianmukaisia, ja niissä on huomioitava esteettömyys⁵⁸. Päiväkodissa tai perhepäivähoidossa olevalle lapselle on tarjottava täysipainoista ravintoa. Ruokailun on oltava tarkoituksenmukaisesti järjestetty ja ohjattu.⁵⁹ Varhaiskasvatus on uskonnollisesti, katsomuksellisesti ja puoluepoliittisesti sitouttamatonta. Varhaiskasvatusta ei saa käyttää kaupallisen vaikuttamisen kanavana. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvaa varhaiskasvatusta tarkennetaan luvussa 6.

Varhaiskasvatuksessa noudatetaan henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista ja mitoituksesta annettuja säädöksiä⁶⁰. Kunnan käytettävissä on oltava varhaiskasvatuksessa esiintyvää tarvetta vastaavasti **varhaiskasvatuksen erityisopettajan** palveluja⁶¹. Henkilöstön kelpoisuuksia koskevista siirtymäsäännöksistä säädetään varhaiskasvatuslaissa⁶².

Varhaiskasvatuksessa otetaan huomioon työsuojeluun ja turvallisuuteen liittyvät säännökset, henkilötietojen käsittelyä ja tietosuojaa koskevat säännökset sekä lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämistä ohjaavat lait. Lapsia suojataan väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä suunnitelmallisen ennaltaehkäisemisen sekä välittömän puuttumisen avulla (Luku 3.1)⁶³. Turvallisuuden edistämisen tulee olla suunnitelmallista ja säännöllisesti arvioitua.

Kunnan on varhaiskasvatusta järjestäessään toimittava yhteistyössä opetuksesta, liikunnasta ja kulttuurista, sosiaalihuollosta, lastensuojelusta, **lasten** neuvolatoiminnasta ja muusta terveydenhuollosta vastaavien sekä muiden tarvittavien tahojen kanssa⁶⁴. Varhaiskasvatuksen henkilöstöä velvoittavat myös säännökset, jotka koskevat sosiaalihuoltopalveluihin ohjaamista ja lastensuojeluilmoituksen tekemistä⁶⁵.

2.2 Varhaiskasvatuksen toimintamuodot

Varhaiskasvatuksen toimintamuodot ovat päiväkotitoiminta, perhepäivähoito sekä avoin varhaiskasvatustoiminta⁶⁶. Varhaiskasvatuslain ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tavoitteet ohjaavat kaikkia varhaiskasvatuksen toimintamuotoja. Varhaiskasvatuslaissa määritellään, mitkä lain kohdat koskevat avointa varhaiskasvatusta⁶⁷. Varhaiskasvatuksen

⁵⁸ Varhaiskasvatuslaki 10 §

⁵⁹ Varhaiskasvatuslaki 11 §

⁶⁰ Varhaiskasvatuslaki 25–33 § ja 75 § ja valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018)

⁶¹ Varhaiskasvatuslaki 25 §

⁶² Varhaiskasvatuslaki 75 §

⁶³ Varhaiskasvatuslaki 10 §

⁶⁴ Varhaiskasvatuslaki 7 §

⁶⁵ Sosiaalihuoltolaki (1301/2014) 35 § ja lastensuojelulaki (417/2007) 25 § (88/2010) ja 25 a § (1302/2014)

⁶⁶ Varhaiskasvatuslaki 1 §

⁶⁷ Varhaiskasvatuslaki 1 §

toimintamuodot eroavat toisistaan. Esimerkiksi oppimisympäristöt, resurssit, henkilöstön koulutus ja kelpoisuusvaatimukset, henkilöstörakenne, lapsiryhmien koko sekä lasten ja henkilöstön välinen suhdeluku vaihtelevat. **Myös tuen antamisen mahdollisuudet vaihtelevat.** Eri toimintamuotojen ominaispiirteet otetaan huomioon paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa ja tavoitteita täsmennetään toimintamuodoittain.

On tärkeää, että huoltajat saavat riittävästi tietoa kaikkien toimintamuotojen sisällöistä ja ominaispiirteistä. Kunnan on järjestettävä ohjausta ja neuvontaa huoltajille tarjolla olevista varhaiskasvatuspalveluista. Tarvittaessa huoltajan kanssa keskustellaan siitä, mikä varhaiskasvatuksen toimintamuoto ja laajuus vastaavat lapsen tarpeita ja etua. Neuvontaa ja ohjausta annetaan varhaiskasvatuspalveluihin hakeuduttaessa, sekä lapsen jo ollessa palvelujen piirissä.⁶⁸

Päiväkodeissa toteutettava varhaiskasvatus on yleisin varhaiskasvatuksen toimintamuodoista. Päiväkodeissa toiminta on ryhmämuotoista. Lapsiryhmät voidaan muodostaa eri tavoin ottaen huomioon esimerkiksi lasten ikä, sisarussuhteet tai tuen tarve. Ryhmien tulee olla pedagogisesti tarkoituksenmukaisia ja niiden muodostamisessa **noudatetaan** henkilöstön mitoituksen ja ryhmien enimmäiskokoon **sekä tukeen** liittyviä säännöksiä⁶⁹. Päiväkotien henkilöstön moniammatillisuus on laadukkaan varhaiskasvatuksen voimavara, kun kaikkien **koulutus ja** osaaminen on käytössä sekä vastuut, tehtävät ja ammattiroolit toteutuvat tarkoituksenmukaisella tavalla. Päiväkodeilla tulee olla toiminnasta vastaava johtaja⁷⁰.

Varhaiskasvatuslaki korostaa pedagogiikan merkitystä ja samalla varhaiskasvatuksen opettajien ja erityisopettajien pedagogista vastuuta⁷¹. Kokonaisvastuu lapsiryhmien toiminnan suunnittelusta, toiminnan suunnitelmallisuuden ja tavoitteellisuuden toteutumisesta sekä toiminnan arvioinnista ja kehittämisestä on varhaiskasvatuksen opettajilla. Varhaiskasvatuksen opettajat, **erityisopettajat**, sosionomit, lastenhoitajat ja muu varhaiskasvatuksen henkilöstö suunnittelevat ja toteuttavat toimintaa yhdessä.

Perhepäivähoito on pienessä ryhmässä toteutettavaa varhaiskasvatusta. Sitä järjestetään perhepäiväkodissa, joka voi olla yksityiskoti tai muu kodinomainen hoitopaikka⁷². Perhepäivähoitoa voidaan järjestää yhden tai kahden hoitajan toteuttamana tai erityistapauksissa kolmen hoitajan yhteisesti toteuttamana varhaiskasvatuksena⁷³. Perhepäiväkotien henkilöstömäärässä sekä muodostettaessa lapsiryhmiä tulee ottaa huomioon vammaiset ja muuten tukea tarvitsevat lapset⁷⁴. Perhepäivähoitajat vastaavat oman ryhmänsä toiminnasta.

⁶⁸ Varhaiskasvatuslaki 4 ja 16 §

⁶⁹ Varhaiskasvatuslaki 34–**38** §

⁷⁰ Varhaiskasvatuslaki 25 §

⁷¹ Varhaiskasvatuslaki 2, 25 ja 35 §

⁷² Varhaiskasvatuslaki 1 **ja 38** §

⁷³ Valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018) 2 §

⁷⁴ Varhaiskasvatuslaki 38 §

Pedagoginen johtaminen ja toiminnan ohjaus tukee perhepäivähoitajien tavoitteellista toiminnan suunnittelua ja toteuttamista.

Avoimen varhaiskasvatustoiminnan toteutus ja painopisteet vaihtelevat varhaiskasvatuksen järjestäjän päätösten mukaan. Avointa varhaiskasvatustoimintaa voidaan järjestää esimerkiksi leikkipuisto- tai kerhotoimintana. Toiminta on ohjattua ja tavoitteellista. Avoin varhaiskasvatustoiminta voi tarjota esimerkiksi ulkoilua, leikkiä, taide- tai liikuntakasvatusta. Lisäksi avoin varhaiskasvatustoiminta voi tarjota huoltajille ohjattua yhdessäoloa lasten kanssa sekä muita sosiaalisia kontakteja. Avoimen toiminnan tulee olla suunniteltua, jotta varhaiskasvatuslain tavoitteet voidaan ottaa siinä huomioon. Tavoitteet tulee ottaa sitä kattavammin ja laaja-alaisemmin huomioon, mitä säännöllisemmin ja useammin lapset toimintaan osallistuvat. Toiminnan luonteen mukaan tietyt tavoitteet voivat painottua muita enemmän.⁷⁵

Vuorohoitoa on järjestettävä tarpeen mukaisessa laajuudessa lapselle, joka tarvitsee sitä huoltajan työssäkäynnin tai opiskelun vuoksi. Vuorohoitoa voidaan järjestää iltaisin, viikonloppuisin ja öisin päiväkotitoimintana tai perhepäivähoitona. Vuorohoidossa lasten osallistuminen varhaiskasvatukseen on usein epäsäännöllistä. Tämä tulee huomioida pedagogisen toiminnan ja lapselle annettavan tuen suunnittelussa ja toteuttamisessa.⁷⁶

Kontiolahden kunnassa varhaiskasvatusta järjestetään sekä kunnallisesti että yksityisesti. Kunnallinen ja yksityinen varhaiskasvatus tukevat toisiaan. Tavoitteena on järjestää laadukasta varhaiskasvatusta lapsen kasvua ja kehitystä sekä perheen tarpeita parhaiten palvelevalla tavalla.

Lapsen hyvinvointia tukee sama toimintaympäristö koko päivän, jonka vuoksi esiopetusta täydentävä varhaiskasvatus järjestetään pääsääntöisesti esiopetusryhmän tiloissa.

Päiväkodin varhaiskasvatuksessa korostuu varhaiskasvatuksen opettajien pedagoginen osaaminen, koulutukseen perustuva tuntemus varhaislapsuudesta sekä moniammatillisuus. Perhepäivähoidossa korostuu kodinomaisuus ja pienessä ryhmässä toimiminen. Perhepäivähoitajien antamaa varhaiskasvatusta tuetaan pedagogisella ohjauksella. Varhaiskasvatuksen erityisopettajien konsultaatio ja tuki ovat käytettävissä sekä kunnallisen varhaiskasvatuksen kaikissa toimintamuodoissa että yksityisissä päiväkodeissa.

Yhteistyötä eri toimintamuotojen kesken tehdään mahdollisuuksien mukaan. Varhaiskasvatuksessa kannustetaan yhteistyöhön esim. erilaisten yhteisten tapahtumien, toimintatuokioiden ja niiden suunnittelun muodossa.

Avoin varhaiskasvatus on leikkikerhotoimintaa 3-6 -vuotiaille lapsille. Kerho kokoontuu kaksi kertaa viikossa Karhunpesän ja Punaposken tiloissa. Lisäksi molemmissa paikoissa järjestetään perhekerhoja, eli ohjattuja kokoontumisia lapsille ja heidän vanhemmilleen. Avoin varhaiskasvatus

⁷⁵ Varhaiskasvatuslaki 3 § 2 momentti ja HE 40/2018 vp, s.85

⁷⁶ Varhaiskasvatuslaki 13 §

on mukana järjestämässä yhdessä muiden toimijoiden kanssa erilaisia tapahtumia perheille.

2.3 Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua

Varhaiskasvatus on tärkeä osa lapsen kasvun ja oppimisen polkua. Varhaiskasvatus luo perustaa elinikäiselle oppimiselle. Lapsi tuo varhaiskasvatukseen mukanaan aiemman elämäkokemuksensa, jossa merkittävänä tekijänä ovat huoltaja ja lapsen väliset vuorovaikutus- ja kiintymyssuhteet. Henkilöstön tehtävänä on luoda luottamuksellinen suhde lapseen. Huoltajan ja henkilöstön välinen yhteistyö tuo lapsen elämään jatkuvuutta ja turvallisuutta. Sovittaessa lapsen varhaiskasvatuksen tavoitteista avoin, arvostava ja tasavertainen kohtaaminen on tärkeää. Säännöllinen yhteistyö on oleellista, jotta perheiden ja henkilöstön yhteinen kasvatustehtävä muodostaa lapsen kannalta mielekkään kokonaisuuden.

Lapsuuden merkityksen ymmärtäminen sekä tietämys lasten kasvusta, kehityksestä ja oppimisesta ovat pedagogisen toiminnan perustaa. Yhtä tärkeää on tuntee jokainen lapsi ja ottaa huomioon hänen yksilöllinen kehityksensä. Lapsen tunteminen edellyttää mahdollisimman pysyviä vuorovaikutussuhteita henkilöstön ja lasten välillä⁷⁷.

Varhaiskasvatus ja siihen kuuluva esiopetus sekä perusopetus muodostavat lapsen kehityksen ja oppimisen kannalta johdonmukaisesti etenevän kokonaisuuden ja perustan elinikäiselle oppimiselle. Laadukkaan kokonaisuuden lähtökohtana on, että varhaiskasvatuksen sekä esi- ja perusopetuksen henkilöstö tuntee koulutusjärjestelmän sekä sen eri vaiheiden keskeiset tavoitteet, ominaispiirteet ja käytännöt. Lasten hyvinvoinnin sekä kehityksen ja oppimisen sujuvuuden vuoksi myös siirtymävaiheet suunnitellaan ja niitä arvioidaan.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä luo yhteistyön rakenteet ja tiedon siirron käytännöt, joiden avulla siirtymät kotoa varhaiskasvatukseen, varhaiskasvatuksen aikana sekä varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja sieltä perusopetukseen ovat mahdollisimman sujuvia. Siirtymävaiheissa tehdään huoltajan kanssa yhteistyötä lapsen edun mukaisesti. Tietojen siirtämisessä voidaan hyödyntää varhaiskasvatuksen aikana koottuja dokumentteja, joissa kuvataan lapsen kehitystä ja oppimista, sekä lapselle laadittua varhaiskasvatussuunnitelmaa. Tiedon siirrossa noudatetaan voimassa olevia säädöksiä.⁷⁸

Varhaiskasvatuksen aloitus:

Varhaiskasvatuksen aloitus muuttaa lapsen ja perheen elämää. Ennen kuin lapsi aloittaa päiväkodissa tai perhepäivähoidossa, lapsella ja huoltajilla on mahdollisuus tutustua tulevaan varhaiskasvatusympäristöön sekä ryhmän henkilöstöön ja lapsiin. Lapsi ja huoltajat voivat olla sovitusti yhdessä mukana ryhmän toiminnassa ennen varsinaista varhaiskasvatuksen aloitusta.

⁷⁷ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 5 kohta

⁷⁸ Esimerkiksi varhaiskasvatuslaki 40–42 §

Tutustumisen ohessa huoltajille tarjotaan informaatiota ja keskustellaan varhaiskasvatuksen käytännöistä. Huoltajat toimittavat varhaiskasvatukseen toiminnan järjestämisen kannalta tarvittavat tiedot lapsen vahvuuksista, tarpeista ja tottumuksista.

Kun lapsi aloittaa varhaiskasvatuksessa, tärkeää on lapsen ja huoltajien kokemus turvallisesta, luotettavasta varhaiskasvatusympäristöstä sekä molemminpuolisesta ja tasa-arvoisesta vuorovaikutuksesta. Lapsella voi tarvittaessa olla mukana päiväkodissa tai perhepäivähoidossa valokuvia perheestä tai muu lapselle tärkeä esine tai asia, jolla voidaan helpottaa mahdollista ikävän tunnetta.

Varhaiskasvatuksen aloituskäytäntöjä voidaan tarvittaessa tarkentaa yksikkökohtaisesti.

Siirtymät varhaiskasvatuksessa:

Lapsen vaihtaessa ryhmää tai saman järjestäjän toiseen varhaiskasvatusyksikköön, tieto lapsesta siirtyy huoltajien luvalla ensisijaisesti lapsen varhaiskasvatussuunnitelmassa tai lasta koskevissa sähköisissä asiakirjoissa. Varhaiskasvatusyksikkö voi siirtää tiedon kunnan sisällä tulevalle yksikölle. Huoltajien luvalla siirretään myös muuta lapsen varhaiskasvatuksen kannalta tärkeää tietoa esim. monialaisesta yhteistyöstä ja tuen tarpeesta. Kun lapsi ja perhe tutustuvat tulevaan varhaiskasvatusympäristöön, toimitaan samalla tavalla, kuin lapsen aloittaessa varhaiskasvatuksessa.

Siirtymä esiopetukseen:

Lapsen siirtyessä esiopetukseen tieto esiopetusyksikköön siirtyy samoin periaattein, kuin varhaiskasvatusryhmästä toiseen. Ennen esiopetuksen alkamista lapsille ja huoltajille järjestetään esiopetukseen tutustumistilaisuus. Huoltajille annetaan riittävästi tietoa esiopetusryhmän käytännöistä, esiopetuksen sisällöistä ja toimintatavoista. Esiopetusvuoden alkaessa järjestetään huoltajaintilaisuus. Esiopetusyksiköt kuvaavat omassa toimintasuunnitelmassaan, kuinka tiedottaminen ja huoltajille tarkoitetut tilaisuudet toteutetaan. Siirtymät esiopetuksesta perusopetukseen kuvataan tarkemmin Joensuun seudun esiopetussuunnitelmassa.

Varhaiskasvatuksen palveluohjaus:

Varhaiskasvatuksen aloituksessa ja siirtymissä perheiden tukena toimii varhaiskasvatuksen palveluohjaus. Palveluohjauksen tehtävänä on antaa tietoa varhaiskasvatuksen toteuttamistavoista ja vaihtoehtoista, joita kunta tarjoaa asukkailleen. Palveluohjauksen tuella etsitään perheille tilanteeseen sopiva paras mahdollinen varhaiskasvatuspaikka. Palveluohjauksen avulla opastetaan perheitä käyttämään Kontiolahden kunnan sähköisiä varhaiskasvatuksen haku- ja muutostoimintoja.

2.4 Arvoperusta

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden arvoperustan yleisperiaatteina ovat lapsen edun ensisijaisuus, lapsen oikeus hyvinvointiin, huolenpitoon ja suojeluun, lapsen mielipiteen huomioon ottaminen sekä yhdenvertaisen ja tasa-arvoisen kohtelun vaatimus, **inklusiiviset periaatteet** ja lapsen syrjintäkielto YK:n Lapsen oikeuksien sopimuksen⁷⁹, varhaiskasvatuslain⁸⁰ ja YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen mukaisesti⁸¹.

Lapsuuden itseisarvo

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on suojella ja edistää lasten oikeutta hyvään ja turvalliseen lapsuuteen. Varhaiskasvatus perustuu käsitykseen lapsuuden itseisarvosta. Jokainen lapsi on ainutlaatuinen ja arvokas juuri sellaisena kuin hän on. Jokaisella lapsella on oikeus tulla kuulluksi, nähdyksi, huomioon otetuksi ja ymmärretyksi omana itsenään sekä yhteisönsä jäsenenä. [Kunnioitetaan myös lapsen itsenäistä toimintaa ja jos haluaa leikkiä yksin ja viihtyy omissa oloissaan.](#)

Ihmisenä kasvaminen

Varhaiskasvatus perustuu elämän, kestävä elämäntavan ja ihmisoikeuksien kunnioittamiseen sekä ihmisarvon loukkaamattomuuteen. Henkilöstö tukee lasten kasvua ihmisyyteen, jota kuvaa pyrkimys totuuteen, hyvytyteen ja kauneuteen sekä oikeudenmukaisuuteen ja rauhaan. Varhaiskasvatuksessa arvostetaan sivistystä, mikä ilmenee tavassa suhtautua itseensä, muihin ihmisiin, ympäristöön ja tietoon sekä tavassa ja tahdossa toimia oikein. Henkilöstö ohjaa lapsia toimimaan arvoperustan mukaisesti sekä keskustelemaan arvoista ja ihanteista. Varhaiskasvatuksessa kiusaamista, rasismia tai väkivaltaa ei hyväksytä missään muodossa eikä keneltäkään.

Lapsen oikeudet

Lapsella on oikeus ilmaista itseään, mielipiteitään ja ajatuksiaan sekä tulla ymmärretyksi niillä ilmaisun keinoilla, joita hänellä on. Jokaisella lapsella on oikeus hyvään opetukseen, huolenpitoon ja kannustavaan palautteeseen. Lapsella on oikeus leikkiä, oppia leikkien ja iloita oppimastaan sekä rakentaa käsitystä itsestään, identiteetistään ja maailmasta omien lähtökohtiensa mukaisesti. Lapsella on oikeus yhteisöllisyyteen ja ryhmään kuulumiseen. **Lapsella on oikeus saada riittävää ja oikea-aikaista tukea varhaiskasvatuksessa⁸².** Jokaisen [osallistuminen mahdollistetaan luomalla riittävät tukitoimet \(kuvatuki, viittomat, sanoittaminen, tekemällä oppiminen, jne\).](#) Lapsella on oikeus saada tietoa monipuolisesti, käsitellä tunteita ja ristiriitoja sekä kokeilla ja opetella uusia asioita.⁸³

Yhdenvertaisuus, tasa-arvo ja moninaisuus

Varhaiskasvatus edistää suomalaisen yhteiskunnan demokraattisia arvoja, kuten yhdenvertaisuutta, tasa-arvoa ja moninaisuutta. Lapsilla tulee olla mahdollisuus kehittää taitojaan ja tehdä valintoja esimerkiksi sukupuolesta, syntyperästä, kulttuuritaustasta tai muista henkilöön liittyvistä syistä riippumatta. Henkilöstön tulee luoda moninaisuutta kunnioittava ilmapiiri. Varhaiskasvatus rakentuu **moninaiselle kulttuuriperinnölle**, joka muodostuu edelleen lasten, heidän huoltajiensa sekä henkilöstön vuorovaikutuksesta.

Perheiden monimuotoisuus

Ammatillinen, avoin ja kunnioittava suhtautuminen monimuotoisiin perheisiin ja perheiden erilaisiin kieliin, kulttuureihin, katsomuksiin ja uskontoihin, perinteisiin sekä kasvatusnäkemyskiin luo edellytyksiä hyvälle kasvatusyhteistyölle⁸⁴. [Erlaisiin kieliin ja kulttuureihin voidaan tutustua mm. satujen, eri kielillä tehtävien tervehdysten ja draamapedagogiikan keinoin](#). Lasten perheidentiteettiä ja perhesuhteita tuetaan siten, että jokainen lapsi voi kokea oman perheensä arvokkaaksi.

Terveellinen ja kestävä elämäntapa

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on ohjata lapsia terveyttä ja hyvinvointia edistäviin elämäntapoihin. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia kehittää tunnetaitojaan ja esteettistä ajatteluaan [esim. sanoittamalla asioita ja käyttämällä kuvia apuna](#). Varhaiskasvatuksessa tunnistetaan ja noudatetaan kestävä elämäntavan periaatteita niin, että sosiaalinen, kulttuurinen, taloudellinen ja ekologinen ulottuvuus huomioidaan. Varhaiskasvatus luo perustaa ekososiaaliselle sivistykselle niin, että ihminen ymmärtää ekologisen kestävyuden olevan edellytys sosiaaliselle kestävyydelle ja ihmisoikeuksien toteutumiselle.

2.5 Oppimiskäsitys

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on laadittu perustuen oppimiskäsitykseen, jonka mukaan lapset kasvavat, kehittyvät sekä oppivat vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja lähiympäristön kanssa. Oppimiskäsitys pohjautuu myös näkemykseen lapsesta aktiivisena toimijana. Lapset ovat synnynnäisesti uteliaita ja haluavat oppia uutta, kerrata ja toistaa asioita. Oppiminen on kokonaisvaltaista ja sitä tapahtuu kaikkialla. Siinä yhdistyvät tiedot, taidot, toiminta, tunteet, aistihavainnot, keholliset kokemukset, kieli ja ajattelu. Oppimista tapahtuu muun muassa lasten havainnoidessa ja tarkkaillessa ympäristöään sekä jäljitellessä muiden toimintaa. Lapset oppivat myös leikkien, liikkuen, tutkien, erilaisia työtehtäviä tehden, itseään ilmaisten sekä taiteisiin perustuvassa toiminnassa.

Varhaiskasvatuksessa oppimisen lähtökohtana ovat lasten aiemmat kokemukset, heidän mielenkiinnon kohteensa ja osaamisensa. On tärkeää, että uusilla opittavilla asioilla on yhteys lasten kehittyviin valmiuksiin sekä muuhun kokemusmaailmaan ja kulttuuriseen taustaan. Lapset oppivat parhaiten voidessaan hyvin ja kokiessaan olonsa turvallisiksi. Myönteiset

tunnekokemukset ja vuorovaikutussuhteet edistävät oppimista. Vertaisryhmä ja kokemus yhteisöön kuulumisesta ovat lapsen oppimisen ja osallisuuden kannalta keskeisiä. Lasten tulee saada oppimiseensa henkilöstön ohjausta ja tukea. Lapsia kiinnostava, tavoitteellinen ja sopivasti haastava toiminta innostaa oppimaan lisää. Jokaisen lapsen tulee saada onnistumisen kokemuksia ja iloa omasta toiminnastaan sekä itsestään oppijana.

Leikki on varhaiskasvatusikäisten lasten oppimiselle merkityksellistä. Se on lasta motivoivaa ja iloa tuottavaa toimintaa, jossa lapset samalla oppivat monia taitoja ja omaksuvat tietoa. Varhaiskasvatuksessa tulee ymmärtää leikin itseisarvo lapselle sekä sen pedagoginen merkitys oppimisessa ja lasten kokonaisvaltaisessa kehityksessä ja hyvinvoinnissa.

Oppimiskäsitys Kontiolahden kunnan varhaiskasvatuksessa:

Jokainen lapsi saa: • Oppia positiivisessa ympäristössä • Oppia leikkien • Oppia liikkuen • Oppia tutkien • Oppia omista kokemuksista • Oppia muiden kanssa, kuulua ryhmään • Iloita oppimastaan • Itselle sopivia haasteita	Oppimista tapahtuu koko ajan ja kaikkialla!
--	--

2.6 Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa pedagogiikka perustuu määriteltyyn arvoperustaan, käsitykseen lapsesta, lapsuudesta sekä oppimisesta. Pedagogiikalla tarkoitetaan monitieteiseen, erityisesti kasvatus- ja varhaiskasvatustieteelliseen tietoon perustuvaa, ammatillisesti johdettua ja ammattihenkilöstön toteuttamaa suunnitelmallista ja tavoitteellista toimintaa lasten hyvinvoinnin ja oppimisen toteutumiseksi. Se näkyy varhaiskasvatuksen toimintakulttuurissa, oppimisympäristöissä sekä kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuudessa. Pedagogiikan painottuminen varhaiskasvatuksen kokonaisuudessa edellyttää pedagogista asiantuntemusta sekä henkilöstön yhteistä ymmärrystä siitä, miten lasten oppimista ja hyvinvointia voidaan parhaalla tavalla edistää⁷⁹.

Varhaiskasvatus toteutuu henkilöstön, lasten ja ympäristön vuorovaikutuksessa, jossa kasvatusta, opetus ja hoito muodostavat eheän kokonaisuuden. Näitä kolmea ulottuvuutta voidaan tarkastella

⁷⁹ Varhaiskasvatuslaki 2 ja 23 §

käsitteellisesti erillisinä, mutta käytännön toiminnassa ne nivoutuvat yhteen. Tämä mahdollistaa kokonaisvaltaisen lähestymistavan lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämisessä. Kasvatus, opetus ja hoito painottuvat eri tavoin eri-ikäisten lasten toiminnassa sekä varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa.

Kasvatus on toimintaa, jonka myötä kulttuuriset arvot, tavat ja normit välittyvät, muovautuvat ja uudistuvat. Osaltaan kasvatuksen tavoite on siirtää kulttuuriperintöä sekä tärkeinä pidettyjä arvoja ja traditioita seuraavalle sukupolvelle. Kasvatuksen avulla ohjataan lapsia muodostamaan omia mielipiteitään ja arvioimaan kriittisesti vallitsevia ajattelu- ja toimintatapoja sekä toimimaan eettisesti kestävällä tavalla. Kasvatuksen sivistystehtävänä on ohjata tietoisesti lasten yksilöllisen identiteetin muotoutumista siten, että lapset oppivat havaitsemaan oman toimintansa vaikutukset toisiin ihmisiin ja ympäristöönsä. Lasten kehitystä tuetaan niin, että he oppivat toimimaan sekä käyttämään osaamistaan myös toisten hyväksi.

Opetuksen lähtökohtana on varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määritelty oppimiskäsitys. Opetuksen tarkoitus on edistää lasten oppimista ja auttaa lapsia luomaan merkityksiä itsestään, toisista ihmisistä sekä ympäröivästä maailmasta. Varhaiskasvatuksessa lapsia innostetaan ja motivoidaan opettelemaan uusia asioita sekä ohjataan käyttämään erilaisia oppimisen tapoja. Opetus tukee ja siinä hyödynnetään lasten luontaista uteliaisuutta ja tutkimisen halua. Opetuksessa otetaan huomioon lasten kehittyvät taidot, mielenkiinnon kohteet, vahvuudet ja yksilölliset tuen tarpeet. Lisäksi opetuksen perustana ovat oppimisympäristöille (luku 3.2), laaja-alaiselle osaamiselle (luku 2.7), pedagogiselle toiminnalle (luku 4), ja **lapsen tuelle (luku 5)** asetetut tavoitteet.

Hoito on fyysisistä perustarpeista huolehtimista sekä tunnepohjaista välittämistä. Tavoitteena on, että lapsi tuntee itsensä arvostetuksi ja ymmärretyksi sekä kokee olevansa yhteydessä toisiin ihmisiin. Vastavuoroinen ja kunnioittava vuorovaikutussuhde sekä myönteinen kosketus ja läheisyys muodostavat perustan hyvälle hoidolle ja huolenpidolle. Päivittäin toistuvat tilanteet, kuten ruokailu, pukeminen ja riisuminen, lepo ja hygieniasta huolehtiminen, ovat keskeinen osa lapsen päivää **ja osa pedagogista toimintaa**. Varhaiskasvatuksen hoitotilanteet ovat aina samanaikaisesti kasvatus- ja opetustilanteita, joissa opitaan esimerkiksi vuorovaikutustaitoja, itsestä huolehtimisen taitoja, ajan hallintaa sekä omaksutaan hyviä tottumuksia.

Positiivinen pedagogiikka

Kontiolahden varhaiskasvatusta ohjaa positiivisen pedagogiikan ajattelu- ja toimintatapa.

Positiivisen pedagogiikan tavoitteena on tunnistaa lasten vahvuuksia sekä antaa kannustavaa ja rohkaisevaa palautetta vahvuuksien käyttämisestä ja tehdä onnistumisia näkyväksi.

Varhaiskasvatuksen tärkeä tehtävä on laajentaa ja tunnistaa jokaisen lapsen taitoalueita ja kiinnostuksen kohteita. Tämä tapahtuu parhaiten lapsen toimijuutta ja osallisuutta tukemalla.

Vahvuuksien ja myönteisten hetkien tunnistaminen kasvattaa lapsen itsetuntoa, lisää uskoa omaiin mahdollisuuksiin ja lujittaa myönteistä käsitystä itsestä.

Lapsen kehityksen kannalta tärkeitä luonteenvahvuuksia ovat esimerkiksi:

Sinnikkyys	Itsesäätely	Myötätunto	Huumorintaju
Innokkuus	Kiitollisuus	Luovuus	Oppimisen ilo
Rakkaus	Reiluus	Rohkeus	Ryhmätyötaidot
Sosiaalinen älykyys	Toiveikkuus	Uteliaisuus	Ystävällisyys

Itsesäätely, sinnikkyys ja myötätunto ovat ns. voimavahvuuksia. Sinnikkyiden ja itsesäätelytaitojen harjoittelu auttaa pinnistelemaan hyödyllisten asioiden eteen, tekemään asiat valmiiksi, tunnistamaan tunteita ja pikkuhiljaa säätelämään niitä tilanteissa. Myötätunto rikastaa sosiaalisia suhteita ja motivoi toimimaan toisten hyväksi.

Ydinvahvuudet ovat myönteisiä luonteen taitoja, joiden käyttäminen on sisäisesti motivoivaa ja tuntuu hyvältä. Ilman aikuisen tukea lapsi ei voi tunnistaa vahvuuksiaan itse, siksi niiden sanallistaminen ja näkyväksi tekeminen korostuu toiminnan ohjauksessa.

Toipumiskyvyn vahvistamisen tavoitteena on tarjota lapsille keinoja selvitä stressaavista ja haastavista tilanteista. Lasten toipumiskykyä vahvistaa välittävien aikuisten myötätuntoinen läsnäolo, tunteiden sanottaminen ja tunnetaitojen opettaminen. Jokaisen lapsen on tärkeä kokea olevansa merkityksellinen ympärillään oleville ihmisille.

Myönteisten tunteiden sanoittamisen ja näkyväksi tekemisen myötä lapsi tunnistamaan onnistuneita hetkiä ja selviytyy näiden kokemusten avulla myös negatiivisista tunnekokemuksista. Kaikki tunteet ovat tärkeitä ja niiden tunnistaminen, sanallistaminen ja opettaminen lisäävät hyvinvoinnin taitoa.

Kasvun asenteella tarkoitetaan ajattelutapaa, jossa korostuu yrittäminen ja epäonnistumisten pelkäämättömyys. Lapsia kannustetaan yrittämään ja ponnistelemaan ja heidän pienet edistymisaskelensa huomioidaan. On tärkeää, että lapsi kuulee muiden puhuvan omasta edistymisestään.

Lasten luonteenvahvuuksien kehittämisessä on tärkeää huomioida, että aikuisen toiminta ja malli on kaiken vuoro-vaikutuksen perusta. Luonteenkasvatus ja luonteenvahvuuksien kehittäminen tapahtuu aikuisten ja lasten vuorovaikutuksessa. Lapset tarkkailevat mitä aikuiset tekevät ja kuinka he puhuvat oppien esimerkeistä. Positiivinen pedagogiikka on vahvuustaitojen näkyväksi tekemistä ja niiden, kuten itsesäätelyn, käyttämisen harjoittelua yhdessä aikuisten ja lasten kesken.

Positiivisen pedagogiikan tavoitteena on hyvinvoiva lapsi, jonka päivissä on oppimisen iloa, sinnikästä ponnistelua uusienkin asioiden harjoittelussa sekä myönteisiä tunnekokemuksia itsestä ja toisista.

Positiivisen pedagogiikan tavoitteet varhaiskasvatuksessa: • Luonteenvahvuuksien tunnistaminen ja käyttäminen • Myönteisten tunnesanojen oppiminen • Hyvien hetkien havainnointi • Onnistumisten hetkien mahdollistaminen	Positiivisen pedagogiikan toteutus varhaiskasvatuksessa: • Ankkurointi: toiminta sidotaan lapsen aitoon kokemusmaailmaan • Havainnointi: ohjataan lasten tunnistamaan myönteiset hetket • Dokumentointi: onnistuneista hetkistä tehdään muistiinpanot vapaavalintaisella tavalla • Jakaminen: havainnoista ja muistiinpanoista kerrotaan toisille
---	---

2.7 Laaja-alainen osaaminen

Varhaiskasvatuksessa luodaan pohjaa lasten laaja-alaiselle osaamiselle. Laaja-alainen osaaminen muodostuu tietojen, taitojen, arvojen, asenteiden ja tahdon kokonaisuudesta. Osaaminen tarkoittaa myös kykyä käyttää tietoja ja taitoja sekä toimia tilanteen edellyttämällä tavalla. Tietojen ja taitojen käyttämiseen vaikuttavat lasten omaksumat arvot ja asenteet sekä tahto toimia. Laaja-alaisen osaamisen tarve nousee ympäröivän maailman muutoksista. Ihmisenä kasvaminen, opiskelu, työnteke sekä kansalaisena toimiminen nyt ja tulevaisuudessa edellyttävät tiedon- ja taidonalat ylittävää ja yhdistävää osaamista. Laaja-alaisen osaamisen kehittyminen edistää lasten kasvua yksilöinä ja yhteisönsä jäseninä. Osaamisen kehittyminen alkaa varhaislapsuudessa ja jatkuu läpi elämän. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet kulkevat jatkumona varhaiskasvatussuunnitelman perusteista esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteisiin. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ovat ohjanneet tämän asiakirjan valmistelua, ja ne tulee ottaa huomioon paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa.

Laadukas pedagoginen toiminta vahvistaa lasten laaja-alaista osaamista. Laaja-alaisen osaamisen kehittymiseen vaikuttaa se, miten varhaiskasvatuksessa toimitaan, miten eri oppimisympäristöjä käytetään sekä miten lasten hyvinvointia ja oppimista tuetaan. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet otetaan huomioon toimintakulttuurin ja oppimisympäristöjen kehittämisessä sekä kasvatuksessa, opetuksessa ja hoidossa. Luvussa 4.5 kuvattujen oppimisen alueiden tehtävänä on edistää lasten laaja-alaista osaamista.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kuvataan **kuusi** toisiinsa liittyvää laaja-alaisen osaamisen osa-aluetta:

- ajattelu ja oppiminen
- kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu
- itsestä huolehtiminen ja arjen taidot
- monilukutaito
- **digitaalinen osaaminen**
- osallistuminen ja vaikuttaminen.

Seuraavaksi kuvataan, mitä laaja-alaisen osaamisen eri osa-alueilla tarkoitetaan. Lisäksi määritellään varhaiskasvatuksen tehtävä kullakin osa-alueella.

Ajattelu ja oppiminen

Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja ympäristön kanssa ja muodostavat perustan muun osaamisen kehittymiselle ja elinikäiselle oppimiselle. Tiedon hankinta, jäsentäminen ja uuden luominen edellyttävät luovaa ja kriittistä ajattelua, jonka perustaa luodaan varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten ajattelun ja oppimisen taitoja.

Lasten ajattelu ja oppiminen kehittyvät monipuolisten ja merkityksellisten kokemusten avulla. Ihmettelylle, oivaltamiselle sekä oppimisen ilolle tulee olla tilaa. Leikissä lapsilla on mahdollisuus käyttää mielikuvitustaan ja luovuuttaan, kokeilla yhdessä ideoitaan ja tutkia maailmaa. Lasten taitoja jäsentää, nimetä ja kuvata ympäristöä ja sen ilmiöitä tuetaan lasten iän ja kehityksen mukaisesti. Lapsia rohkaistaan kysymään ja kyseenalaistamaan. Heidän kanssaan iloitaan onnistumisista ja opetellaan kannustamaan toisia. Lapsia kannustetaan myös sinnikkyYTEEN ja olemaan lannistumatta epäonnistumisista sekä keksimään ratkaisuja eri tilanteissa. Heitä ohjataan suuntaamaan ja ylläpitämään tarkkaavaisuuttaan. Päivittäinen, riittävä fyysinen aktiivisuus tukee lasten ajattelua ja oppimista. Toiminnan pedagoginen dokumentointi (luku 4.2) sekä yhteinen pohdinta auttavat lapsia havaitsemaan oppimistaan ja tunnistamaan vahvuuksiaan. Tämä vahvistaa lasten uskoa omiin kykyihinsä.

Ajattelun ja oppimisen taidot luovat perustaa muun osaamisen kehittymiselle sekä elinikäiselle oppimiselle. Tiedonhankinnan taidot, tiedon jäsentäminen sekä uuden luominen edellyttävät luovaa ja kriittistä ajattelua.

Toiminnan tavoitteet: • Kehittää lapsen taitoa jäsentää, nimetä ja kuvata ympäristöä ja sen ilmiöitä • Ohjata ja rohkaista lasta omaan ajatteluun	Toiminta: • Tehdään ajattelua ja oppimista näkyväksi pedagogisen dokumentoinnin avulla
--	---

• Rakentaa ja edistää lapsen luot- tamusta omaan osaamiseen • Sallia erehtyminen ja kannustaa sin- nikkyyteen sekä yrittämään uudelleen	• Kuullaan lasten ajatuksia, annetaan tilaa ihmettelyle, oivaltamiselle sekä oppimisen ilolle • Rohkaistaan lapsia olemaan sinnik • Iloitaan yhdessä onnistumisista • Opetellaan kannustamaan muita • Rohkaista lapsia kysymään ja tarvittaessa kyseenalaistamaan
--	---

Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu

Lapset kasvavat kulttuurisesti, kielellisesti ja katsomuksellisesti moninaisessa maailmassa. Tämä korostaa sosiaalisten ja vuorovaikutustaitojen sekä kulttuurisen osaamisen merkitystä.

Osaamiseen kuuluu taito kuunnella, tunnistaa ja ymmärtää eri näkemyksiä sekä kyky reflektoida omia arvoja ja asenteita. Vuorovaikutustaidoilla sekä kyvyllä ilmaista itseään ja ymmärtää muita on tärkeä merkitys identiteetille, toimintakyvylle ja hyvinvoinnille. Toimiva vuorovaikutus erilaisista kulttuuri- ja katsomustaustoista tulevien ihmisten kanssa edellyttää oman ja muiden kulttuurin ja katsomuksellisen taustan ymmärtämistä ja kunnioittamista. Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lasten kulttuurista osaamista sekä heidän vuorovaikutus- ja ilmaisutaitojaan.

Lapsia rohkaistaan tutustumaan toisiin ihmisiin, kieliin ja kulttuureihin. Henkilöstö toimii mallina lapsille toisten ihmisten sekä kielellisen, kulttuurisen ja katsomuksellisen moninaisuuden myönteisessä kohtaamisessa. Lapsia ohjataan ystävällisyyteen ja hyviin tapoihin. Yhteistyöhön perustuva toiminta luo mahdollisuuksia harjoitella vuorovaikutus- ja ilmaisutaitoja eri tilanteissa ja erilaisten ihmisten kanssa. Lasten kanssa harjoitellaan asettumista toisen asemaan, opetellaan tarkastelemaan asioita eri näkökulmista sekä ratkaisemaan ristiriitatilanteita rakentavasti. Tämä vahvistaa lasten sosiaalisia taitoja. Lapsia tuetaan kulttuuri-identiteettien rakentamisessa. Varhaiskasvatuksessa saadut kokemukset, tiedot ja taidot kulttuuriperinnöstä vahvistavat lapsen kykyä omaksua, käyttää ja muuttaa kulttuuria. Esimerkiksi leikit, ruokailuhetket ja juhlat tarjoavat tilaisuuksia jakaa kokemuksia erilaisista perinteistä ja tavoista. Lapsia tuetaan myönteisen suhteen luomisessa moninaiseen ympäristöön.

Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää **kulttuurista osaamista sekä vuorovaikutus- ja ilmaisutaitoja.**

Toiminnan tavoitteet: • Vahvistetaan kuuntelemisen taitoja • Vahvistetaan taitoa olla vuorovaikutuksessa erilaisissa tilanteissa	Toiminta: • Henkilöstö toimii vuorovaikutuksen mallina • Tutustutaan avoimesti toisiin ihmisiin, kieliin ja kulttuureihin
--	---

• Vahvistetaan erilaisten näkemysten ymmärtämistä • Vahvistetaan omaa ja muiden kulttuurisen taustan ymmärtämistä sekä kunnioittamista • Vahvistetaan luontevaa suhtautumista vieraisiin kulttuureihin • Vahvistetaan tietoisuutta omasta yhteisöstä, kulttuuriperimästä sekä ympäristöstä	• Harjoitellaan toisen ihmisen asemaan asettumista • Harjoitellaan ristiriitatilanteiden selvittämistä • Huomioidaan toiminnassa eri kulttuurien tavat esim. ruokailuissa ja juhlatilanteissa
---	---

Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot

Itsestä huolehtimiseen, terveyteen ja turvallisuuteen liittyvät taidot ovat kaikille tärkeitä.

Varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lasten hyvinvointiin ja turvallisuuteen liittyviä taitoja sekä ohjata heitä tekemään kestävän elämäntavan mukaisia valintoja. Varhaiskasvatuksessa tuetaan lasten myönteistä suhtautumista tulevaisuuteen.

Lasten itsenäisyyden asteittaista lisääntymistä tuetaan. Lapsia autetaan ja heitä kannustetaan pyytämään apua sitä tarvitessaan. Lasten kanssa harjoitellaan erilaisia taitoja kuten pukeutumista, ruokailua sekä henkilökohtaisesta hygieniasta ja omista tavaroista huolehtimista. Lapsia ohjataan toimimaan vastuullisesti ja turvallisesti varhaiskasvatuksen oppimisympäristöissä, kuten lähiluonnossa ja liikenteessä. Lasten kanssa käsitellään heidän hyvinvointiaan edistäviä asioita kuten levon, ravinnon, liikunnan ja mielen hyvinvoinnin merkitystä. Lapsia autetaan tunteiden ilmaisussa ja itsesäätelyssä. Lasten tunnetaidot vahvistuvat, kun heidän kanssaan opetellaan havaitsemaan, tiedostamaan ja nimeämään tunteita. Lapsia ohjataan myös kunnioittamaan ja suojelemaan omaa ja toisten kehoa.

Varhaiskasvatuksen tehtävä on **vahvistaa lasten hyvinvointiin ja turvallisuuteen liittyviä taitoja sekä ohjata heitä tekemään kestävän elämäntavan mukaisia valintoja.**

Toiminnan tavoitteet: • Tukea itsenäisyyden asteittaista lisääntymistä • Tukea turvataitojen harjoittelua • Vahvistaa omien tunteiden tunnistamista ja hallintaa	Toiminta: • Kannustetaan lapsia pyytämään apua ja annetaan apua sitä tarvittaessa. • Tuetaan ja kannustetaan itsenäiseen toimintaan esim. ruokailu- ja pukemistilanteissa • Ohjataan lapsia kunnioittamaan ja suojelemaan omaa ja toisten kehoa
---	--

• Tukea vastuullisen elämäntavan oppimista, itsestä ja toisista huolehtimista	• Sanoitetaan tunteita, autetaan lasta tunteiden ilmaisussa sekä itse-säätelystä • Ohjataan vastuulliseen ja turvalliseen toimintaan erilaisissa oppimisympäristöissä
---	--

Monilukutaito

Monilukutaitoa tarvitaan lasten ja perheiden arjessa, vuorovaikutuksessa sekä yhteiskunnallisessa osallistumisessa. Monilukutaito edistää lasten kasvatuksellista ja koulutuksellista tasa-arvoa.

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tukea näiden taitojen kehittymistä.

Monilukutaito on kulttuurisesti moninaisten viestien ja ympäröivän maailman ymmärtämisen sekä vuorovaikutuksen näkökulmasta keskeinen perustaito. Monilukutaidolla tarkoitetaan erilaisten viestien tulkinna ja tuottamisen taitoja. Monilukutaidon perustana on laaja tekstikäsitys, jonka mukaan erilaiset tekstit voivat olla muun muassa kirjoitetussa, puhutussa, audiovisuaalisessa tai digitaalisessa muodossa. Siihen sisältyy erilaisia lukutaitoja kuten kuvanlukutaito, numeerinen lukutaito, medialukutaito ja peruslukutaito. Monilukutaito liittyy kiinteästi ajattelun ja oppimisen taitoihin. Lasten kanssa nimetään asioita ja esineitä sekä opetellaan erilaisia käsitteitä. Lapsia innostetaan tutkimaan, käyttämään ja tuottamaan viestejä erilaisissa, myös digitaalisissa, ympäristöissä. Monilukutaitoisiksi kehittyäkseen lapset tarvitsevat aikuisen mallia sekä rikasta tekstiympäristöä, lasten tuottamaa kulttuuria sekä lapsille soveltuvia kulttuuripalveluja.

Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten **monilukutaidon** kehittymistä.

Toiminnan tavoitteet: • Vahvistaa erilaisten viestien tulkinna ja tuottamisen taitoja. • Laaja tekstikäsitys: Vahvistetaan lasten kuva-, numero, medialukutaitoja • Luodaan valmiuksia peruslukutaidolle • Vahvistetaan kriittisen ajattelun taitoja henkilöstön tuella • Edistää lasten kasvatuksellista ja koulutuksellista tasa-arvoa	Toiminta: • Nimetään erilaisia asioita ja esineitä yhdessä • Tutustutaan erilaisiin tekstimaailmisiin, esim. digitaalisissa ympäristöissä, sanomalehdissä, kuvakirjoissa ja lasten tuotoksissa • Innostetaan lapsia tutkimaan, tuottamaan ja käyttämään erilaisia viestejä. • Henkilöstön rooli ja malli on merkityksellinen
---	--

Digitaalinen osaaminen

Digitaalisuus on osa yhteiskuntaa, jossa lapsi kasvaa. Digitaalista osaamista tarvitaan ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa, yhteiskunnassa toimimisessa ja oppimisessa. Digitaalisen osaamisen vahvistaminen edistää lasten koulutuksellista tasa-arvoa. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on yhteistyössä kotien kanssa tukea lapsen ymmärrystä digitaalisuudesta.

Lasten kanssa tutkitaan ja havainnoidaan digitaalisuuden roolia arkielämässä. Digitaalisia välineitä, sovelluksia ja ympäristöjä hyödynnetään dokumentoinnissa, leikeissä, vuorovaikutuksessa, peleissä, tutkimisessa, liikkumisessa sekä taiteellisessa kokemisessa ja tuottamisessa. Mahdollisuudet harjoitella, kokeilla ja tuottaa sisältöjä itse ja yhdessä muiden lasten kanssa käyttäen apuna digitaalisia välineitä edistävät lasten luovan ajattelun ja yhteistoiminnan taitoja sekä monilukutaitoa. Henkilöstö ohjaa lapsia digitaalisten ympäristöjen monipuoliseen, vastuulliseen ja turvalliseen käyttöön.

Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten digitaalisen osaamisen kehittymistä.

Toiminnan tavoitteet:	Toiminta:
• Vahvistaa digitaalisuuden mahdollisuuksien ymmärtämistä ja hyödyntämistä arkielämässä • Vahvistaa taitoa käyttää laitteita turvallisesti • Vahvistaa taitoja tuottaa sisältöjä yksin ja yhdessä käyttäen apuna digitaalisia välineitä ja sovelluksia.	• Tutustutaan yhdessä henkilöstön kanssa erilaisiin digitaalisiin välineisiin, sovelluksiin ja oppimispeleihin • Hyödynnetään digitaalisia välineitä dokumentoinnissa, leikeissä, tutkimisessa, liikkumisessa sekä taiteellisessa kokemisessa sekä tuottamisessa • Ohjataan lapsia digitaalisten välineiden monipuoliseen ja turvalliseen käyttöön.

Osallistuminen ja vaikuttaminen

Aktiivinen ja vastuullinen osallistuminen ja vaikuttaminen luovat perustan demokraattiselle ja kestäväälle tulevaisuudelle. Tämä edellyttää yksilöltä taitoa ja halua osallistua yhteisön toimintaan sekä luottamusta omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa. Lasten oikeuksiin kuuluvat kuulluksi tuleminen ja osallisuus omaan elämään vaikuttavissa asioissa. Varhaiskasvatuksessa kunnioitetaan näitä demokratian toteutumisen keskeisiä periaatteita. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten kehittyviä osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja sekä kannustaa oma-aloitteisuuteen. Lasten arvostava kohtaaminen, heidän ajatustensa kuunteleminen ja aloitteisiin vastaaminen vahvistavat lasten osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja. Lapset suunnittelevat, toteuttavat ja arvioivat toimintaa yhdessä henkilöstön kanssa. Samalla lapset oppivat vuorovaikutustaitoja sekä yhteisten sääntöjen, sopimusten ja luottamuksen merkitystä. Henkilöstö huolehtii siitä, että

jokaisella lapsella on mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa. Osallistumisen ja vaikuttamisen kautta lasten käsitys itsestään kehittyy, itseluottamus kasvaa ja yhteisössä tarvittavat sosiaaliset taidot muovautuvat.

Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja sekä kannustaa oma-aloitteisuuteen. **Osallistumisen ja vaikuttamisen taidot** ovat demokraattisen toiminnan ja kestävän tulevaisuuden perusta.

Toiminnan tavoitteet:	Toiminta:
• Vahvistaa oikeutta tulla kuulluksi • Vahvistaa lapsen osallisuutta omaan elämään vaikuttavissa asioissa • Vahvistaa lasten arvostavaa kohtaamista, kuulemista ja aloitteisiin vastaamista • Vahvistaa lapsen minäkuva, itseluottamusta ja sosiaalisia taitoja • Vahvistaa taitoja ymmärtää yhteisiä sääntöjä ja sopimuksia	• Henkilöstö huolehtii, että jokaista lasta kuullaan ja jokainen saa osallistua ja vaikuttaa omalla tavallaan • Harjoitellaan ja tuetaan omien päätösten tekemistä • Pohditaan yhdessä toimintatapoja, ohjeita ja sääntöjä • Lapset otetaan aktiivisesti mukaan toiminnan suunnitteluun ja arviointiin

Laaja-alaisen osaamisen arviointi:

Lapsen laaja-alaisen osaamisen toiminnan tavoitteiden toteutumista arvioidaan kuukausittain tiimipalavereissa. Arvioinnissa käytetään apuna pedagogista dokumentointia, jolloin huomioidaan myös lasten osallisuus arviointiin. Arvioinnit kirjataan tiimipalaverimuistioon ja tarvittaessa tehdään muutoksia ryhmän varhaiskasvatussuunnitelmaan.

Toiminnan yleisten tavoitteiden toteutuminen varhaiskasvatuksessa:

Kontiolahden kunnan varhaiskasvatuksen tavoitteena on, että yleiset varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet sekä tehtävä toteutuvat kaikissa toimintamuodoissa. Toimintatavoista ja toiminnalle asetetuista tavoitteista keskustellaan työyhteisöissä ja niitä kehitetään eri toimintamuodoissa huomioiden toiminnan luonne, ominaispiirteet, henkilöstö, lapsiryhmä ja oppimisympäristöt, joita on käytettävissä. Esimiehet tukevat henkilöstöä varhaiskasvatuksen yleisten tavoitteiden ja tehtävän toteuttamisessa mm. henkilöstön säännöllisellä koulutuksella, pedagogisella ohjauksella, vertaisverkostoissa ja työyhteisöjen tiimeissä.

2.8 Paikallisesti päätettävät asiat

Paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa keskustellaan siitä, mitä tässä luvussa määrätyt varhaiskasvatuksen tehtävät ja yleiset tavoitteet merkitsevät ja miten

varhaiskasvatukselle asetettujen tavoitteiden toteutumisesta voidaan huolehtia eri toimintamuodoissa.

Luku 2 sisältää osia, jotka ovat tarkoituksenmukaista sisällyttää osaksi paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa. Tällaisia osia ovat:

- varhaiskasvatuslain mukaiset tavoitteet
- arvoperusta (luku 2.4)
- oppimiskäsitys (luku 2.5) ja
- laaja-alainen osaaminen (luku 2.7).

Näihin osuuksiin voidaan tehdä paikallisia lisäyksiä.

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa kuvataan lisäksi

- varhaiskasvatuksen järjestäminen ja eri toimintamuodot sekä niiden välinen yhteistyö paikallisesta näkökulmasta
- paikalliset siirtymäkäytännöt, kun lapsi aloittaa varhaiskasvatuksessa, siirtyy varhaiskasvatuksen aikana toiseen ryhmään tai toiseen toimipaikkaan sekä lapsen siirtyessä esiopetukseen tai toisen varhaiskasvatuksen järjestäjän toimintaan.

Varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoille voidaan laatia erilliset varhaiskasvatussuunnitelmat luvun 1.2 mukaisesti.

Arvoperusta ja oppimiskäsitys sekä laaja-alaisen osaamisen tavoitteet otetaan huomioon ja niitä syvennetään luvuissa, joissa käsitellään toimintakulttuuria, pedagogisen toiminnan suunnittelua, toteuttamista ja arviointia sekä **lapsen** tukea.

3. Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri

Toimintakulttuuri on historiallisesti ja kulttuurisesti muotoutunut tapa toimia, joka muovautuu yhteisön vuorovaikutuksessa. Varhaiskasvatuksen järjestäjän ja varhaiskasvatusta johtavien henkilöiden tehtävänä on luoda edellytykset toimintakulttuurin kehittämiseksi ja arvioinnille varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa ja yksiköissä. **Toimintakulttuurin kehittämisen lähtökohtana on inklusiivinen varhaiskasvatus, jossa kukin lapsi voi toimia, kehittyä ja oppia omana ainutlaatuisena yksilönään sekä yhteisön jäsenenä.**

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri on kokonaisuus, joka rakentuu muun muassa

- arvoista ja periaatteista
- työtä ohjaavien normien ja tavoitteiden tulkinnasta
- oppimisympäristöistä ja työtavoista
- yhteistyöstä ja sen eri muodoista
- vuorovaikutuksesta ja ilmapiiristä
- henkilöstön osaamisesta, ammatillisuudesta ja kehittämisotteesta
- johtamisrakenteista ja -käytännöistä
- toiminnan organisoinnista, suunnittelusta, toteuttamisesta ja arvioinnista.

Toimintakulttuuria muovaavat tiedostetut, tiedostamattomat ja joskus myös tahattomat tekijät. Yhteisön kaikki jäsenet vaikuttavat toimintakulttuuriin, ja se puolestaan vaikuttaa kaikkiin jäseniin riippumatta siitä, tunnistetaanko sen merkitys vai ei.

Varhaiskasvatuksessa kaikkien työtapojen tulee tukea lapsen kehitystä ja oppimista. Ne tulee myös pystyä pedagogisesti perustelemaan. Henkilöstön on tärkeä tiedostaa, että heidän tapansa toimia ja olla vuorovaikutuksessa välittyy mallina lapsille, jotka omaksuvat varhaiskasvatusyhteisön arvoja, asenteita ja tapoja.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria kehitetään inklusion periaatteiden mukaisesti, ja se liittyy kokonaisvaltaisesti pedagogisen toiminnan toteuttamiseen⁸⁰. Inklusiivinen toimintakulttuuri edistää lasten osallisuutta ja oppimista ja vastaa kaikkien lasten erilaisiin tarpeisiin. Jokaisella lapsella on oikeus kuulua ryhmään, osallistua yhteiseen toimintaan sekä kasvaa omaan potentiaaliinsa vahvuuksien ja myönteisten oppimiskokemusten avulla yhdessä vertaistensa kanssa. Lapsille tarjotaan sopivia oppimisen haasteita, ja heille turvataan tarvittava tuki (luku 5). Oppimisympäristöjä arvioidaan ja kehitetään yhdessä lasten kanssa heille sopiviksi.

Inklusiivisen varhaiskasvatuksen toteuttamisen edellytyksenä on laadukas pedagoginen ja erityispedagoginen osaaminen ja toiminta, huolenpito lasten hyvinvoinnista sekä henkilöstön

⁸⁰ HE 148/2021 s. 30–31

sitoutuminen inklusion periaatteisiin. Inklusiivisen toimintakulttuurin toteuttaminen edellyttää inklusion johtamista, kehittämistä ja toteutumisen arviointia.

Toimintakulttuuri vaikuttaa varhaiskasvatuksen laatuun. Sillä on keskeinen merkitys varhaiskasvatuksen toteuttamisessa ja tavoitteiden saavuttamisessa. Varhaiskasvatustyön tavoitteita tukeva toimintakulttuuri luo suotuisat olosuhteet lasten kehitykselle, oppimiselle, osallisuudelle, turvallisuudelle, hyvinvoinnille sekä kestäväälle elämäntavalle.

Johtaminen vaikuttaa keskeisesti varhaiskasvatuksen toimintakulttuuriin, sen kehittämiseen ja laatuun. Varhaiskasvatuksen johtamisen lähtökohtana on jokaisen lapsen hyvinvoinnin ja oppimisen edistäminen. Toimintakulttuurin ja sen inklusiivisuuden kehittäminen edellyttää pedagogiikan johtamista, joka on varhaiskasvatuksen kokonaisuuden tavoitteellista ja suunnitelmallista johtamista, arviointia ja kehittämistä. Se sisältää kaikki ne toimenpiteet, joilla luodaan edellytykset henkilöstön hyvälle työolosuhteille, ammatillisen osaamisen ja koulutuksen hyödyntämiselle ja kehittämiselle sekä pedagogiselle toiminnalle (luku 4.1).

3.1 Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet

Yhteisön toimintakulttuuri muuttuu jatkuvasti ja sitä arvioidaan ja kehitetään siten, että se tukee varhaiskasvatuksen tavoitteiden toteutumista. Yhteisiin tavoitteisiin sitoutuminen edistää arvoperustan ja oppimiskäsityksen toteutumista. Toimintakulttuurin vaikutusten pohdinta ja sen ei-toivottujen piirteiden tunnistaminen ja korjaaminen ovat tärkeä osa toimintakulttuurin kehittämistä. Jatkuvan kehittämisen perusedellytys on, että henkilöstö ymmärtää oman toimintansa taustalla vaikuttavien arvojen, tietojen ja uskomusten merkityksen sekä osaa arvioida niitä. Kehittämisessä on tärkeää toisia arvostava, koko yhteisöä osallistava ja luottamusta rakentava dialogi. Varhaiskasvatusta suunniteltaessa, järjestettäessä ja kehitettäessä on ensisijaisesti huomioitava lapsen etu. Lapsen etua on harkittava yksittäisen lapsen, lapsiryhmän ja yleensä lasten kannalta tapaus- ja tilannekohtaisesti.⁸¹

Johtaja edistää osallistavaa toimintakulttuuria luomalla rakenteita ammatilliseen keskusteluun. Lisäksi johtaja rohkaisee työyhteisöä säännöllisesti kehittämään ja innovoimaan yhteistä toimintakulttuuria. Johtaja tukee yhteisön kehittymistä oppivaksi yhteisöksi, jossa osaamista kehitetään ja jaetaan. Päämääränä on, että yhteinen toiminta-ajatus ja toiminnan tavoitteet näkyvät käytännöissä. Johtaja vastaa siitä, että yhteisiä työkäytäntöjä tehdään näkyväksi ja että niitä havainnoidaan ja arvioidaan säännöllisesti. Lapset ja huoltajat ovat mukana toimintakulttuurin kehittämisessä ja arvioinnissa.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria kehitetään seuraavien periaatteiden mukaisesti:

⁸¹ Varhaiskasvatuslaki 4 § ja HE 40/2018 vp, s. 85

Oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä

Varhaiskasvatuksessa toimitaan yhteisönä, jossa lapset ja henkilöstö oppivat yhdessä ja toisiltaan. Oppivassa yhteisössä on tilaa erilaisille mielipiteille ja tunteille. Lapsia ja henkilöstöä kannustetaan rohkeasti jakamaan ajatuksiaan ja kokeilemaan uudenlaisia toimintatapoja. Jatkuvasti toimintaansa arvioiva ja kehittävä yhteisö haastaa itseään sekä tunnistaa ja hyödyntää vahvuuksiaan. Oppivassa yhteisössä arvostetaan kunnioittavaa ja huomaavaista käytöstä. Yhteisö rohkaisee kokeiluun, yrittämiseen ja sinnikkyYTEEN sekä sallii myös erehtymisen. Yhdessä tekeminen ja osallisuuden kokemukset vahvistavat yhteisöä.

Henkilöstöä kannustetaan itsearviointiin, tiedon ja osaamisen jakamiseen ja samalla ammatilliseen kehittymiseen. Yhdessä sovittujen tavoitteiden ja tehtävien pohdinta, oman työn säännöllinen arviointi sekä huoltajilta ja muilta yhteistyökumppaneilta saatu palaute edistävät yhteisön oppimista. Oppimista edistää myös kehittämistyöstä, arvioinneista ja tutkimuksesta saadun tiedon hyödyntäminen.

Kontiolahdella haluamme kehittää erityisesti toimintakulttuuria, jossa valtakunnallisten varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukainen varhaiskasvatus, sekä valtakunnallisen- että paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden käyttö sisäistyy ja vakiintuu. Kehittämistyötä laadukkaan varhaiskasvatuksen eteen tuemme käymällä arjessa pedagogista, toimintakulttuurien periaatteet avaavaa keskustelua.

Pedagogiikan johtamisessa kiinnitämme huomiota luottamusta rakentavaan, vuorovaikutuksen ja keskustelun sallivaan ilmapiiriin. Näemme pedagogisen johtamisen tärkeänä työn laadun ja hyvinvoinnin kannalta. Kehitämme pedagogisen johtamisen käytäntöjä, jotta pedagogiikka olisi osa jokaisen työntekijän yhteistä keskustelua, näkyen sitä myötä lapsille.

Kehitystyön johtaminen tapahtuu osana pedagogista keskustelua käyvää yhteisöä. Vuorovaikutus ja yhteistyöprosessit työyhteisössä sitovat eri tekijät yhteen. Mahdollistamme yhteistä keskustelua arjessa viikko- ja pedagogisten palaverien muodossa, sekä ammatti-illoissa. Pienempien yksiköiden kesken mahdollistamme pedagogista keskustelua yhteisillä talojen välisillä pedagogisilla kohtaamisilla. Lisäksi kehitämme toimintatapoja, joilla pedagogiset oivallukset leviäsivät edelleen, ryhmistä ja yksiköistä toisiin.

Liikunnasta ja kielellisten valmiuksien tukemisesta vastaavat opettajat kokoontuvat keskenään jakamaan ajatuksiaan aihealueiden tiimoilta. Myös paikalliset kuntien varhaiskasvatusjohtajat tekevät yhteistyötä kehittäen yhteistä pedagogista keskustelukulttuuria.

Olemme rohkea kunta, jossa kannustamme työntekijöitämme luottamaan toisiinsa sekä itseensä. Erheetön ei tarvitse olla vaan yrityksen ja erehdyksen kautta oppiminen on sallittua. Avoimuuden ja luottamuksellisen ilmapiirin kautta varhaiskasvatuksen työntekijät sitoutuvat johtamaan itsenäisemmin työtään.

Tuemme varhaiskasvatuksen työntekijöitä toimimaan yhteisönä, jossa pedagogiikka ja pedagoginen keskustelu on osa jokaisen työntekijän oman ammatillisen tietoperustan hallintaa. Yhteisen, rohkean pedagogisen keskustelun myötä omaa toimintaa avataan, pohditaan ja haastetaan enemmän ja näin kehitetään avoimen toimintakulttuurin mallia.

Kehittämisen tavoitteet: • syvennetään oppimisen käsitettä: opitaan yksin, yhdessä ja toisilta • opitaan arvostamaan erilaisia mielipiteitä, tunteita, ajatusten jakamista ja uusien toimintatapojen kokeilua • tiedostetaan, että oppimista tapahtuu kaikkialla	Kehittäminen: • uskallus kehittää itseään • tunnustetaan ja hyödynnetään vahvuuksia • arvostetaan huomaavaista käytöstä • jaetaan aktiivisesti ajatuksia • kokeillaan uusia toimintatapoja • tehdään yhdessä • sallitaan erehtyminen • kannustetaan (henkilöstöä) itsearviointiin, tiedon ja osaamisen jakamiseen
---	---

Leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö

Leikkiin kannustavassa toimintakulttuurissa tunnustetaan leikin merkitys lapsen hyvinvoinnille ja oppimiselle. Henkilöstö tunnistaa leikkiä rajoittavia tekijöitä ja kehittää leikkiä edistäviä toimintatapoja ja oppimisympäristöjä. Lapsilla ja henkilöstöllä on mahdollisuus kokea yhdessä tekemisen ja leikin iloa. Yhteisössä kannustetaan kaikkia kekseliäisyyteen, mielikuvituksen käyttöön, omaan ilmaisuun ja luovuuteen. Leikki saa näkyä ja kuulua. Lasten leikkialoitteille, kokeiluille ja elämyksille annetaan tilaa, aikaa ja leikkirauhaa. Leikkiville lapsille ja aikuisille mahdollistetaan keskittyminen leikkiin.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuriin kuuluu henkilöstön keskinäinen yhteistyö sekä vuorovaikutus huoltajien ja lähiympäristön kanssa. Yhteisön jäsenet kunnioittavat toisiaan ja arvostavat yhteistyötä. Yhteisö rohkaisee lapsia hyvään vuorovaikutukseen sekä toimimaan ryhmän jäsenenä. Henkilöstö tukee lasten vertaissuhteiden syntymistä ja vaalii ystävyyssuhteita. Turvallisessa yhteisössä puututaan ristiriitoihin ja opetellaan rakentavia keinoja niiden ratkaisemiseen.

Kontiolahdella tunnustamme leikin merkityksen lapsen hyvinvoinnille ja oppimiselle.

Ymmärrämme, että leikin avulla voimme saavuttaa varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet.

Kehitämme leikkiä edistäviä toiminta tapoja muun muassa perehtymällä leikillisyyteen osana toimintakulttuuria, sekä syventämällä tietoisuutta leikin merkityksestä ennestään.

Leikin avulla annamme tilaa lasten leikkialoiteille, kokeiluille sekä elämyksille.

Varhaiskasvatuksessa huomioimme lasten tarpeen leikkirauhaan sekä yksinleikkiin. Leikeissä harjoittemme laaja-alaisten tavoitteiden mukaisia taitoja, kuten keskittymistä, toisen kanssa vuorovaikuttamista ja kulttuuriimme sopivia tapoja. Kehitämme leikkiympäristöjä niin, että leikkiin uppoutuminen, siihen keskittyminen ja leikkirauha toteutuisivat parhaalla mahdollisella tavalla.

Kehittämisen tavoitteet: • Syvennetään tietoisuutta leikin merkityksestä lasten hyvinvoinnille ja oppimiselle • Tuetaan vuorovaikutustaitojen ja vertaissuhteiden kehittymistä • Mahdollistetaan kokemus yhdessä tekemisen ja leikin ilosta	Kehittäminen: • Annetaan tilaa lasten leikkialoiteille, -kokeiluille ja elämyksille • Annetaan leikkiaikaa ja -rauhaa • Annetaan leikin näkyä ja kuulua • Annetaan mahdollisuus myös rauhallisiin leikkeihin ja yksinleikkiin • Keskitytään leikeissä • Kehitetään lasten kanssa leikkiä edistäviä toimintatapoja ja oppimisympäristöjä • Tuetaan lasten vuorovaikutustaitoja • Puututaan ristiriitoihin ja ratkotaan niitä rakentavasti
--	---

Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo

Inklusiivisessa toimintakulttuurissa edistetään osallisuutta, yhdenvertaisuutta⁸² ja tasa-arvoa kaikessa toiminnassa. Lasten, henkilöstön ja huoltajien aloitteita, näkemyksiä ja mielipiteitä arvostetaan. Tämä edellyttää osallisuutta edistävien toimintatapojen sekä rakenteiden tietoista kehittämistä. Lasten ymmärrys yhteisöstä, oikeuksista, vastuusta ja valintojen seurauksista kehittyy osallisuuden kautta. Osallisuutta vahvistaa lasten sensitiivinen kohtaaminen ja myönteinen kokemus kuulluksi ja nähdyksi tulemisesta. Lasten ja huoltajien osallistuminen toiminnan suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin edistää osallisuutta. Jokainen henkilöstön jäsen on tärkeä osa kasvatusyhteisöä.

Yhteisön jäsenet tulevat kohdatuiksi ja kohdelluiksi yhdenvertaisina riippumatta henkilöön liittyvistä tekijöistä⁸³. Yhdenvertaisuus ei merkitse samanlaisuutta. Toimintakulttuurin kehittämisen kannalta on tärkeää, että yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa koskevista asenteista keskustellaan työyhteisössä. Lisäksi tulee pohtia, miten esimerkiksi kieleen, etnisyyteen, katsomukseen, vammaisuuteen, sukupuoleen ja sen moninaisuuteen liittyvät asenteet näkyvät

⁸² Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 6 kohta

⁸³ Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014) 7 ja 8 §

puheissa, eleissä, teoissa ja toimintatavoissa. Vuorovaikutuksen ja kielenkäytön mallit sekä tavat toimia stereotyyppisten oletusten mukaisesti välittyvät lapsille. Varhaiskasvatus on sukupuolisensitiivistä. Henkilöstö rohkaisee lapsia tekemään valintoja ilman sukupuoleen tai muihin henkilöön liittyviin seikkoihin sidottuja stereotyyppisiä rooleja ja ennako-odotuksia. Henkilöstö tunnistaa lasten keskinäisten kohtaamisten eriarvoistavia piirteitä sekä puuttuu niihin hienotunteisesti ja johdonmukaisesti. Myönteisellä ja kannustavalla vuorovaikutuksella tuetaan lapsen oman identiteetin ja itsetunnon kehitystä.

Kontiolahden varhaiskasvatuksessa meille on tärkeää, että jokaisella lapsella on myönteinen kokemus kuulluksi ja nähdyksi tulemisesta. Suhtaudumme arvostavasti ja kunnioittavasti eri aloitteisiin, näkemyksiin ja mielipiteisiin ja rohkaisemme avoimeen keskusteluun. Vahvistamme luottamuksen syntymistä niin lasten ja aikuisten, kuin perheiden kanssa tehtävän yhteistyön sekä työntekijöiden kesken.

Tiedostamme asenteiden, normien ja tapojen välittyvän aikuiselta lapselle. Lapset peilaavat vuorovaikutusmalleja ja muodostavat käsityksiä tavoista ja rutiineista saadun mallin kautta. Rohkaisemme lapsia päättämään itse valintatilanteissa.

Kehittämisen tavoitteet: • Mahdollistetaan myönteinen kokemus kuulluksi ja nähdyksi tulemisesta' • Syvennetään ymmärrystä oikeuksista, vastuusta ja valinnoista • Vahvistetaan sukupuolesta riippumatonta tasa-arvoista kohtelua	Kehittäminen: • Suhtaudutaan arvostavasti ja kunnioittavasti eri aloitteisiin, näkemyksiin ja mielipiteisiin • Tiedostetaan, että asenteet sekä vuorovaikutuksen ja kielenkäytön mallit välittyvät lapsille • Rohkaistaan lapsia tekemään omia valintoja
---	---

Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus

Varhaiskasvatus on osa kulttuurisesti muuntuvaa ja monimuotoista yhteiskuntaa. Kulttuurinen moninaisuus nähdään voimavarana. Yhteisössä tunnistetaan, että oikeus omaan kieleen, kulttuuriin, uskontoon ja katsomukseen on perusoikeus. Varhaiskasvatuksessa arvostetaan ja hyödynnetään **moninaista** kulttuuriperintöä ja kansalliskieliä sekä yhteisön ja ympäristön kulttuurista, kielellistä ja katsomuksellista monimuotoisuutta. Tämä edellyttää henkilöstöltä tietoa **kulttuureista ja katsomuksista** sekä taitoa nähdä ja ymmärtää asioita monesta näkökulmasta ja asettua toisen asemaan. Erilaisista ajattelu- ja toimintatavoista keskustellaan rakentavasti ja luodaan myös uusia tapoja toimia yhdessä. Samalla edistetään kulttuurisesti kestävästä kehitystä.

Kielitietoisessa varhaiskasvatuksessa tiedostetaan, että kielet ovat läsnä jatkuvasti ja kaikkialla. Henkilöstö ymmärtää kielen keskeisen merkityksen lasten kehityksessä ja oppimisessa, vuorovaikutuksessa ja yhteistyössä sekä identiteettien rakentumisessa ja yhteiskuntaan kuulumisessa. Monikielisyyden näkyväksi tekeminen tukee lasten kehitystä kulttuurisesti

moninaisessa maailmassa. Henkilöstön tulee tiedostaa, että he ovat lapsille kielellisiä malleja, ja kiinnittää huomiota omaan kielenkäyttöön. Henkilöstö rohkaisee lapsia käyttämään kieltä monipuolisesti. Lasten kielelliset lähtökohdat huomioidaan, ja heille annetaan aikaa ja mahdollisuuksia vaihteleviin kielenkäytön tilanteisiin.

Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa

Varhaiskasvatuksessa arvostetaan terveellisiä, turvallisia ja liikunnallisia elämäntapoja.

Varhaiskasvatuksen yhteisössä liikutaan monipuolisesti sisällä ja ulkona sekä vältetään

pitkäkestoista istumista. Lasten hyvinvointia edistetään antamalla mahdollisuus päivän aikana rauhoittumiseen ja lepoon sekä tarjoamalla monipuolista, terveellistä ja riittävää ravintoa.

Toimintakulttuurin kehittämisessä huomioidaan yhteisön mahdollisuus toimia kiireettömässä ja keskittymistä edistävässä ympäristössä. Selkeä ja suunnitelmallinen, mutta joustava päivän rakenne edistää hyvinvointia.

Varhaiskasvatuksessa pidetään huolta koko yhteisön fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta turvallisuudesta. Lasta tulee suojata väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä⁸⁴. Lapsella on oikeus saada lohdutusta sitä tarvitessaan. Varhaiskasvatuksessa ei sallita kiusaamista, väkivaltaa eikä häirintää. Kiusaaminen tunnistetaan, siihen puututaan ja sitä ehkäistään tietoisesti ja suunnitelmallisesti osana toimintakulttuurin kehittämistä. Olennaista kiusaamisen ennaltaehkäisyssä on tukea lasten vertaissuhteita ja yhteisön hyvinvointia. Henkilöstöllä on keskeinen rooli lasten sosiaalisten ja emotionaalisten taitojen harjoittelun ja kehittymisen tukemisessa. Lasten kanssa opetellaan tunnistamaan ja ratkaisemaan ristiriitoja rakentavasti. Häirintä-, kiusaamis- tai väkivaltatilanteista keskustellaan lasten huoltajien kanssa ja etsitään yhdessä ratkaisuja. Turvallisuuden edistämiseen kuuluu myös tapaturmien suunnitelmallinen ehkäisy ja seuranta, turvallisuuskasvatus sekä tiloista ja välineistä huolehtiminen. Varhaiskasvatus edellyttää toimivaa ja sitoutunutta turvallisuuden johtamista sekä turvallisuusasiat hallitsevaa henkilöstöä.

Kaikessa toiminnassa huomioidaan ekologisesti, sosiaalisesti, kulttuurisesti ja taloudellisesti kestävä elämäntavan välttämättömyys. Arjen valinnoilla ja toimilla ilmennetään vastuullista suhtautumista luontoon ja ympäristöön. Varhaiskasvatuksessa edistetään välineiden ja tilojen yhteiskäyttöä, kohtuullisuutta, säästäväisyyttä, korjaamista ja uusiokäyttöä.

Kehittämisen tavoitteet: • Tukea lapsia omaksumaan elämäntapoja, jotka ovat terveellisiä, turvallisia ja liikunnallisia	Kehittäminen: • Liikutaan monipuolisesti sisällä ja ulkona
--	---

⁸⁴ Varhaiskasvatuslaki 10 §

• Tuetaan ja vahvistetaan kestävän elämäntavan periaatteita; yhteiskäyttöä, kohtuullisuutta säästäväisyyttä, korjaamista ja uusiokäyttöä • Ennaltaehkäistä kiusaamista	• Edistetään lasten hyvinvointia esim. joustavalla päivän rakenteella • Toimitaan mahdollisimman kiireettömästi • Muokataan ympäristöjä keskittymistä edistäväksi • Tunnistetaan, puututaan ja ehkäistään kiusaamista ja tapaturmia • Huomioidaan ja perehdytään turvallisuussuunnitelmiin • Selvittää ja havainnoida ja ehkäistä tilanteita, joissa kiusaamista voi esiintyä
---	--

Kontiolahden varhaiskasvatuksessa liikumme monipuolisesti eri oppimisympäristöissä. Kontiolahden toimintakulttuurin kehittämistä ohjaavat varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden lisäksi arvot oppiminen, hyvinvointi ja vastuullisuus. Kontiolahdella toimintakulttuurin kehittämisen tavoitteena ovat yhdenmukaiset toimintatavat sekä arvioinnin ja kehitystyön käytännöt (ks. luku 7), ts. yhteinen varhaiskasvatus. Painotamme seuraavia kokonaisuuksia:

Positiivinen pedagogiikka: Kontiolahden varhaiskasvatuksessa käytetään positiivisen pedagogiikan keinoja. Varhaiskasvatuksen toimintakulttuurin kehittämistavoitteena on positiivisen pedagogiikan mukaisen ajattelutavan syventäminen sekä toteuttaminen varhaiskasvatuksen arjessa.

Pedagoginen ja jaettu johtajuus: Laadukas varhaiskasvatus perustuu pedagogiseen sekä jaettuun johtamiseen. Pedagogisen johtamisen päätavoite varhaiskasvatuksessa on lapsen hyvä kasvu, oppiminen ja hyvinvointi. Kontiolahden varhaiskasvatuksessa pedagogista ja jaettua johtamista kehitetään pedagogiikkaa pohtien. Jaetulla johtamisella tarkoitetaan oman toiminnan johtamista sekä vastuunottoa omista tehtävistä. Jaetun johtamisen kehittämisen tavoitteena on yhteisen päämäärän eteen työskentely sekä henkilöstön erityisosaamisen hyödyntäminen. Jokaisessa ryhmässä on yksi varhaiskasvatuksen opettaja tiimivastaavana. Tiimivastaavat muodostavat yksikössään pedagogisen tiimin yhdessä esimiehen kanssa. Ns. pedatiimi kehittää yksikön toimintaa Kontiolahden varhaiskasvatuksen pedagogisten käytänteiden ja linjausten mukaisesti.

Leikkiä ymmärtävä toimintakulttuuri: Kontiolahden varhaiskasvatuksessa korostetaan leikin merkitystä kaikessa toiminnassa. Leikki näkyy ja kuuluu iloisina lapsina ja myös lasten ja henkilöstön yhteisenä tekemisenä. Leikissä opitaan mm. vuorovaikutustaitoja sekä luodaan vertaissuhteita. Leikki on keskeinen työtap, joka motivoi oppimaan uutta.

Kiusaamisen ehkäisy

Kiusaamisen ehkäisy on kasvatusta tasa-arvoiseen yhteiskuntaan, jossa yksilöt kannattelevat ja kunnioittavat toinen toisiaan. Ennalta ehkäisyssä tärkeää on kasvattajan sensitiivisyys, oikeudenmukaisuus, sanat lapsen identiteetin muodostumisessa, lasten tasa-arvoinen kohtaaminen, mutta ennen kaikkea se on osa arjen pedagogiikkaa ja laadukasta varhaiskasvatussuunnitelman mukaista toimintaa.

Kiusaamisen ehkäisyn tavoitteena:

- nostaa tietoisuutta kiusaamisilmiöstä
- vaikuttaa kiusaamiseen liittyviin asenteisiin
- sitouttaa ja motivoida henkilökuntaa työhön paremmin
- selkeyttää miten toimitaan ja perustellaan toimintansa
- tehdä työstä johdonmukaista ja tuloksellisempaa
- arvioida työtä
- jäntevöittää huoltajien kanssa tehtävää yhteistyötä

Kiusaamisen ehkäisemiseksi toimimme seuraavasti:

- Luomme turvallisen ilmapiirin
- Vahvistamme lasten sosiaalisia ja emotionaalisia taitoja
- Vahvistamme lasten itsetuntoa
- Vahvistamme lasten osallisuuden tunnetta
- Edistämme tasa-arvoa

Lasten huoltajien rooli on tärkeä kiusaamisen ehkäisemisessä. Kiusaaminen ja kiusatuksi tuleminen on varhaiskasvatuksen ja huoltajien yhteinen asia. Keskustelemme aina huoltajien kanssa, mikäli on aihetta olettaa, että lapsi tulee kiusatuksi tai lapsi toimii kiusaajana. Henkilökunnan tehtävänä on lisätä huoltajien tietoisuutta kiusaamisesta ilmiönä. Kiusaamisen ehkäisyssä yhteistyö ja yhteiset arvot huoltajien ja varhaiskasvatuksen välillä ovat erityisen tärkeitä.

3.2 Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt

Varhaiskasvatuksessa tavoitteena on varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, **inklusiivinen**, terveellinen ja turvallinen sekä esteetön oppimisympäristö⁸⁵. Oppimisympäristöillä tarkoitetaan tiloja, paikkoja, yhteisöjä, käytäntöjä, välineitä ja tarvikkeita, jotka tukevat lasten kehitystä, oppimista ja vuorovaikutusta. Oppimisympäristön käsite sisältää varhaiskasvatuksessa muun muassa fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen ulottuvuuden. Oppimisympäristöjä kehitetään siten, että varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan saavuttaa, ja että ne tukevat lasten terveen itsetunnon sekä sosiaalisten ja oppimisen taitojen kehittymistä. Ergonomia, ekologisuus, viihtyisyys ja esteettömyys sekä tilojen valaistus ja akustiikka, sisäilman laatu ja siisteys otetaan huomioon oppimisympäristöjä rakennettaessa ja kehitettäessä.

Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja rakennetaan yhdessä lasten kanssa. Niiden tulee tukea lasten luontaista uteliaisuutta ja oppimisen halua sekä ohjata leikkiin, fyysiseen aktiivisuuteen, tutkimiseen sekä taiteelliseen ilmaisuun ja kokemiseen. Lapsilla tulee olla mahdollisuus tutkia maailmaa kaikilla aisteillaan ja koko kehollaan. Oppimisympäristöt tarjoavat lapsille vaihtoehtoja mieluisaan tekemiseen, monipuoliseen ja vauhdikkaaseen liikkumiseen, leikkeihin ja peleihin sekä rauhalliseen oleiluun ja lepoon. Lasten ideat, leikit ja heidän tekemänsä työt näkyvät oppimisympäristöissä.

Oppimisympäristöissä voidaan toteuttaa monenlaista pedagogista toimintaa ja ne muuntuvat tarpeen mukaan. Henkilöstön tulee ottaa huomioon lasten kiinnostuksen kohteet, yksilölliset taidot ja tarpeet sekä varhaiskasvatuksen toteuttamisen periaatteet (luku 4). Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöissä toimitaan joustavasti erikokoisissa ryhmissä, joissa jokaisella yhteisön jäsenellä on mahdollisuus osallistua toimintaan ja vuorovaikutukseen. Toiminta pedagogisesti tarkoituksenmukaisissa ryhmissä edistää lasten ja henkilöstön keskittymistä sekä lapsilähtöistä toimintaa.

Yhteisesti sovitut säännöt ja toimintatavat auttavat luomaan ilmapiiriltään turvallisen, muita kunnioittavan ja yhteisvastuullisen oppimisympäristön. Turallisessa ilmapiirissä erilaisten tunteiden näyttäminen on sallittua ja henkilöstö auttaa lapsia tunteiden ilmaisussa ja itsesäätelyssä. Lapsia rohkaistaan kysymään, ja lasten kysymyksiin vastataan.

Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja kehitetään siten, että ne vahvistavat yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa. Tämä mahdollistaa perinteisten sukupuolistereotyyppien rikkomisen. Oppimisympäristöissä edistetään lasten kielellistä kehitystä ja kielitietoisuutta sekä tuodaan näkyväksi kulttuurista moninaisuutta.

Luonto sekä pihat, leikkipuistot ja muut rakennetut ympäristöt ovat myös varhaiskasvatuksen oppimisympäristöjä. Ne tarjoavat kokemuksia, materiaaleja ja monipuolisia mahdollisuuksia leikkiin ja tutkimiseen. Niitä hyödynnetään liikunta- ja luontoelämysten ja oppimisen paikkoina.

⁸⁵ Varhaiskasvatustilaki 3 § 1 momentti 2 kohta ja 10 §

Lasten **saatavilla ja** käytössä tulee olla riittävästi monipuolisia, **ikätasoisia, pedagogisia** ja turvallisia leikki- ja toimintavälineitä, ja niissä on huomioitava lasten yksilölliset tuen tarpeet **ja mielenkiinnonkohteet**. **Teknologia** on osa monipuolista ja lasta osallistavaa oppimisympäristöä. Varhaiskasvatuksessa käytetään **digitaalisia välineitä, sovelluksia ja ympäristöjä** tarkoituksenmukaisella tavalla. Lasten omia **digitaalisia** laitteita, leluja ja muita välineitä käytetään varhaiskasvatuksen järjestäjän määrittämällä tavalla, ja niiden käytöstä sovitaan huoltajien kanssa.

Yhteistyö muiden toimijoiden kanssa **sekä fyysiset että virtuaaliset** vierailut esimerkiksi kirjastoon, museoon, kulttuuriperintökohteisiin, **konsertteihin**, teatteriin ja huoltajien työpaikoille rikastavat lasten oppimisympäristöjä. Oppimisympäristöjen suunnittelu tarjoaa myös luontevan yhteistyömahdollisuuden henkilöstön ja huoltajien välille.

Oppimisympäristöissä tulee ottaa huomioon lapsiryhmän tarpeet, ikärakenne ja muunneltavuus, pienryhmätoiminta ja pedagogiset ratkaisut. Myös lasten mielenkiinnon kohteet sekä monipuoliset ja erilaiset leikkimahdollisuudet huomioidaan oppimisympäristöissä. Huomiota kiinnitetään erityisesti siihen, että tavarat, lelut sekä pelit ovat lasten ulottuvilla ja saatavilla. Lisäksi on tärkeää huomioida kuinka lasten ja henkilöstön sosiaaliset suhteet ja turvallisuuden tunne näkyvät erilaisissa ympäristöissä ja kuinka niiden kehitystä voidaan tukea oppimisympäristöjä muokkaamalla.

Turvallisuuden tunnetta ympäristössä kehitämme huomioimalla monimuotoisuuden, jonka myötä lapselle tulee turvallinen olo hyväksyttynä juuri sellaisena kuin on. Pedagogisessa johtamisessa kiinnitetään huomiota omien arvojen ja toimintamallien tarkasteluun. Tavoittelemme psykologisen turvallisuuden osalta yhteiskehittämistä, luottamuksen syntyä ja keskustelemaa ilmapiiriä ryhmä-, yksikkö- ja kuntotasolla, niin, että jokaisella olisi turvallinen olo.

Liikkumisen ja kielenkehityksen merkitystä korostetaan oppimisympäristöjen suunnittelussa. Lapset osallistuvat oppimisympäristöjen muokkaamiseen ikä- ja taitotasonsa mukaisesti. Eri oppimisympäristöihin liittyvistä asioista, säännöistä ja ohjeista keskustellaan lasten kanssa. Huoltajille tarjotaan mahdollisuus osallistua oppimisympäristöjen suunnitteluun, kehittämiseen ja arviointiin esim. vanhempaintilaisuuksissa sekä laadittaessa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa. Elämyksiä erilaisissa oppimisympäristöissä voidaan lisätä mm. tutustumalla huoltajien ammatteihin, työpaikkoihin sekä huoltajien ja lasten harrastuksiin.

Oppimisympäristöjen arviointi ja kehittäminen

Oppimisympäristöjen turvallisuutta ja toiminnallisuutta tulee arvioida päivittäin toiminnan yhteydessä ja mahdollisiin epäkohtiin on puututtava välittömästi. Oppimisympäristöjen arvioinnissa kiinnitetään fyysisten ulottuvuuksien lisäksi sosiaalisiin sekä psyykkisiin ulottuvuuksiin ja siihen, kuinka ne tukevat lapsen toimintaa, kasvua ja kehitystä. Toiminnan fyysinen, psyykinen ja sosiaalinen turvallisuus on kaikkien kasvattajien vastuulla. Henkilöstön vastuulla on varmistaa, että jokaisella lapsella on kaikissa tilanteissa turvallinen olo. Oppimisympäristöjä arvioidaan

yhdessä lasten kanssa kasvatusta- ja opetustilanteissa, sekä työyhteisön henkilöstön kesken. Oppimisympäristöjen arvioinnissa ja kehittämisessä hyödynnetään kunnallisessa varhaiskasvatuksessa yhteisesti sovittuja arviointimenetelmiä.

3.3 Yhteistyö varhaiskasvatuksessa

Yhteistyöllä edistetään varhaiskasvatuksen tavoitteita sekä varhaiskasvatuksen laadukasta pedagogista toimintaa. Vastuu yhteistyön toteutumisesta ja suunnitelmallisuudesta on varhaiskasvatuksen järjestäjillä⁸⁶.

Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö

Huoltajien kanssa tehtävällä yhteistyöllä on tärkeä merkitys varhaiskasvatuksessa⁸⁷. Yhteistyön tavoitteena on huoltajien ja henkilöstön yhteinen sitoutuminen lasten terveen ja turvallisen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämiseen. Luottamuksen rakentaminen sekä tasa-arvoinen vuorovaikutus ja keskinäinen kunnioitus tukevat kasvatusyhteistyötä.

Kasvatustyöhön liittyvistä arvoista, tavoitteista ja vastuista keskustellaan sekä henkilöstön kesken että huoltajien kanssa. Yhteistyö on vuorovaikutteista ja edellyttää varhaiskasvatuksen henkilöstöltä aloitteellisuutta ja aktiivisuutta. Yhteistyössä huomioidaan perheiden moninaisuus, lasten yksilölliset tarpeet sekä huoltajuuteen ja vanhemmuuteen liittyvät kysymykset. Tarvittaessa keskusteluissa käytetään tulkkia molemminpuolisen ymmärryksen varmistamiseksi⁸⁸.

Yhteistyöllä voi olla erilaisia tehtäviä ja muotoja lapsen varhaiskasvatuksen aikana. Lasten päivittäiset tapahtumat ja kokemukset jaetaan huoltajien kanssa. Kannustavat ja lapsen kehitystä ja oppimista myönteisesti kuvaavat viestit ovat tärkeitä. Huoltajan ja henkilöstön havainnot ja keskustelut lapsen päivästä luovat pohjan lapsen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin turvaamiselle.

Yhteistyön merkitys on erityisen tärkeää siirtymävaiheissa, kuten lapsen aloittaessa varhaiskasvatuksessa ja varhaiskasvatuksen aikaisissa siirtymissä, lapsen vaihtaessa päiväkotia tai aloittaessa esiopetuksen. Yhteisellä keskustelulla on erityinen tehtävä laadittaessa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa (luku 1.3). Yhteistyön merkitys huoltajan kanssa korostuu lapsen tukea suunniteltaessa ja toteutettaessa (luku 5). Luottamuksellinen ilmapiiri mahdollistaa huoltajan ja henkilöstön välisen yhteistyön myös haastavissa tilanteissa, esimerkiksi huolen herätessä lapsen hyvinvoinnista.

⁸⁶ Varhaiskasvatuslaki 7 §

⁸⁷ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 10 kohta

⁸⁸ Kielilaki (423/2003) 18 § ja ulkomaalaislaki (301/2014) 203 §

Lasten huoltajilla tulee olla mahdollisuus osallistua varhaiskasvatuksen toiminnan ja kasvatustyön tavoitteiden suunnitteluun ja kehittämiseen yhdessä henkilöstön ja lasten kanssa. Huoltajien kanssa tehtävässä yhteistyössä hyödynnetään tieto- ja viestintäteknologiaa. Yhteistyö voi tukea myös huoltajien keskinäistä vuorovaikutusta. Huoltajien verkostoituminen ja yhteinen toiminta erilaisissa tilaisuuksissa vahvistaa yhteisöllisyyttä ja antaa tukea henkilöstön työlle.

Yhteistyö eri tahojen kanssa

Yhteistyön tavoitteena on varmistaa **laadukkaan** varhaiskasvatuksen toteuttaminen **ja kehittäminen**. Varhaiskasvatustilain mukaan kunnan on varhaiskasvatusta järjestäessään toimittava monialaisessa yhteistyössä ja luotava tarvittavat yhteistyörakenteet⁸⁹. **Yksityisen palveluntuottajan on tarpeen mukaan toimittava monialaisessa yhteistyössä**⁹⁰.

Varhaiskasvatuksen yhteistyötahoilla tarkoitetaan kaikkia niitä alueellisia ja paikallisia toimijoita, joiden kanssa varhaiskasvatuksen on luontevaa tehdä yhteistyötä. Yhteistyö esimerkiksi **muusta** opetuksesta, liikunnasta, kirjastosta ja kulttuurista vastaavien tahojen ja muiden lähiympäristön toimijoiden kanssa lisää oppimisympäristöjen monipuolisuutta ja tukee varhaiskasvatuksen tavoitteita. Muita varhaiskasvatuksen yhteistyötahoja ovat esimerkiksi järjestöt, **katsomusyhteisöt kuten seurakunnat**, poliisi sekä ravitsemus- ja siivouspalvelut.

Kunnan varhaiskasvatuksen ja sen alueella toimivien yksityisten varhaiskasvatuspalvelujen tuottajien sekä kuntien välinen yhteistyö ja sen kehittäminen on tärkeää. Varhaiskasvatuksen järjestäjät voivat kehittää toimintaansa yhteistyössä korkeakoulujen, oppilaitosten, tutkimuslaitosten ja viranomaisten kanssa.

Varhaiskasvatuksessa tehdään yhteistyötä myös **lasten**neuvolan ammattilaisten, lastensuojelun sekä muiden terveydenhuollon ja sosiaalipalveluiden toimijoiden kanssa. Yhteistyön merkitys korostuu, kun jollain näistä tahoista herää huoli lapsen kehityksestä tai hyvinvoinnista tai kun lapsen tukea suunnitellaan ja järjestetään. Laajaan terveystarkastukseen sisällytetään varhaiskasvatuksen henkilöstön arvio alle kouluikäisen lapsen selviytymisestä ja hyvinvoinnista varhaiskasvatuksessa huoltajan kirjallisella suostumuksella. Varhaiskasvatuksen henkilökunnan antama arvio on tärkeä osa lapsen kokonaisvaltaisen kasvun, kehityksen ja hyvinvoinnin arviointia sekä tuen tarpeiden varhaista tunnistamista monialaisessa yhteistyössä.⁹¹

Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö Kontiolahdella korostuu arjen viestintätilanteissa, joissa kuulumisia arjesta vaihdetaan päivittäin. Toiminnasta ja sen tavoitteista tiedotetaan viikoittain ilmoitustaululla tai sähköisesti. Kehitämme pedagogiikasta kertovaa viestintää huolehtimalla siitä,

⁸⁹ Varhaiskasvatustilain 7 ja 22 §

⁹⁰ **Varhaiskasvatustilain 7 §**

⁹¹ Valtioneuvoston asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta (338/2011) 7, 9 ja 13 § sekä varhaiskasvatustilain 7 §

että arjen toiminnan kuvaus on huoltajien saatavilla. Toiminnan toteutumista arvioidaan työntekijän ja huoltajan välisissä keskusteluissa.

Huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön perustana on molemminpuolinen luottamus, joustavuus sekä yhteinen näkemys lapsen parhaasta. Kasvatusvastuu on aina ensisijaisesti lapsen huoltajilla. Huoltajan näkemystä kuunnellaan ja sitä kunnioitetaan. Huoltajien sekä lapsen kanssa sovitaan yhdessä yhteistyön käytännöistä. On tärkeää, että sekä huoltajat että lapset kokevat, että varhaiskasvatuksessa joka päivä on hyvä päivä. Hyvä päivä pitää sisällään iloa ja onnistumisia, mutta joskus myös surua ja pettymyksiä. Tärkeää on, että surun ja pettymyksen tunteita aiheuttaneet asiat käydään läpi ja niistä keskustellaan lasta vahvistavalla tavalla.

Kehitämme eri yhteistyötahojen kanssa tehtävää toimintaa, sekä yksityisen varhaiskasvatuksen kanssa tehtävää yhteistyötä.

Yhteistyö perheohjauksen kanssa Kontiolahdella

Kontiolahdella varhaiskasvatuksen perheohjaus on ennaltaehkäisevä palvelu kunnallisen varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen asiakasperheille. Varhaiskasvatuksen perheohjaaja tukee vanhempia kasvatukseen, vanhemmuuteen ja perhe-elämään liittyvissä asioissa tarkoituksenaan perheiden voimavarojen vahvistaminen lapsen etu ja hyvinvointi huomioiden.

Perheohjaaja voi tukea vanhempaa mm. lapsen kasvatukseen liittyvissä asioissa (esim. rajojen asettaminen, uhma, lapsen tunnetaitojen ja vuorovaikutuksen haasteet), lapsen haastavan käytöksen ohjaamisessa, lapsen sisarus- ja kaverisuhteissa, arjen haasteissa ja vanhemman jaksamiseen liittyvissä tilanteissa, esimerkiksi vähäisen tukiverkoston vuoksi. Perheohjaaja voi olla perheen tukena muuttuvassa elämäntilanteessa, esim. eron, sairastumisen, työttömyyden, muiden kriisien ja yllättävien tilanteiden aikana.

Keskustelut perheohjaajan kanssa ovat luottamuksellisia. Vanhempi voi halutessaan varata tapaamisajan, joka voidaan järjestää lapsen omassa varhaiskasvatusyksikössä, perheohjaajan työpisteellä, perheen kotona tai etänä. Varhaiskasvatuksen henkilökunta voi myös suositella perheohjausta vanhemmalle, tai olla yhteydessä perheohjaajaan tarvittaessa. Varhaiskasvatuksen perheohjaaja voi osallistua myös lapsen vasukeskusteluun, jossa voidaan yhdessä pohtia lasta parhaiten tukevia ratkaisuja arjessa.

3.4 Paikallisesti päätettävät asiat

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa kuvataan

- varhaiskasvatuksen toimintakulttuurin kehittämisen tavoitteet ja toteuttaminen sekä arvioinnin käytännöt
- inklusiivisten toimintatapojen kehittäminen ja toteuttaminen
- varhaiskasvatuksen käytettävät oppimisympäristöt sekä niiden arviointiin liittyvät käytännöt
- huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön tavoitteet ja käytännöt

- monialaisen yhteistyön tavoitteet, rakenteet ja toimintatavat
- eri yhteistyömuotojen arvioinnin käytännöt
- miten kiusaamista, väkivaltaa ja häirintää ehkäistään, miten kiusaamiseen, väkivaltaan ja häirintään puututaan ja miten toimenpiteiden toteutumista seurataan.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä huolehtii, että kukin varhaiskasvatuksen toimintayksikkö voi täsmentää toimintakulttuuriinsa ja oppimisympäristöjen kehittämiseen liittyviä tavoitteita sekä yhteistyöhön liittyviä käytäntöjä. Täsmennykset voidaan kirjata paikalliseen suunnitelmaan varhaiskasvatuksen järjestäjän päätöksen mukaisesti.

Toimintakulttuurin arviointi varhaiskasvatuksessa:

Päiväkodeissa toimintakulttuuria arvioidaan yksikkötasolla tiimipalaverien yhteydessä sekä ryhmän varhaiskasvatussuunnitelmassa. Arvioinnissa hyödynnetään yhdessä sovittuja työkaluja sekä muuta varhaiskasvatuksen arviointimateriaalia.

Perhepäivähoidossa toimintakulttuuria arvioidaan ja kehitetään hoitajien tapaamisissa sekä työkokouksissa. Esimiehet tukevat pedagogista arviointityötä. Toiminnan arvioinnissa ja kehittämisessä tukena käytetään perhepäivähoidolle tarkoitettuja arviointi- ja kehittämismateriaaleja.

Seudullisesti varhaiskasvatuksessa toteutetaan kuntien kesken yhteisiä kehittämis- ja arviointihankkeita, joihin valitaan yhteisiä kehittämisen ja arvioinnin kohteita. Näin voidaan kehittää varhaiskasvatusta paikallisesti vielä yhtenäisemmäksi. Huoltajat osallistuvat toiminnan kehittämiseen ja arviointiin vanhempainilaisuuksissa, VASU-keskusteluissa sekä päivittäisissä keskusteluissa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä voi teettää huoltajille ja myös lapsille erilaisia kyselyjä, joilla kehitetään varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria ja varhaiskasvatuksen laatua.

Varhaiskasvatuksen ja neuvolan yhteistyötä kehitetään ja arvioidaan yhteisissä tapaamisissa. Yhteistyötä tehdään neuvolatarkastusten, etenkin lapsen laajojen terveystarkastusten yhteydessä. Yhteistyön tavoitteena on laadukas huoltajien luvalla tapahtuva tiedonsiirto varhaiskasvatuksesta neuvolaan sekä neuvolasta varhaiskasvatukseen. Varhaiskasvatuksessa tehdään tarvittaessa yhteistyötä erikoissairaanhoidon sekä lastensuojelun kanssa. Yhteistyötä kehitetään ja arvioidaan säännöllisesti alueellisesti yhteistyöpalaverissa. Monialaista yhteistyötä tehdään huoltajien suostumuksella ja heidän asiantuntemustaan lapsen asioissa hyödyntäen. Varhaiskasvatuksen henkilöstön ammattitaitoa hyödynnetään moniammatillisessa yhteistyössä.

Yhteistyö oppilaitosten kanssa:

Seudun varhaiskasvatuksessa tehdään yhteistyötä ammatillisten oppilaitosten, ammattikorkeakoulujen sekä yliopistojen kanssa. Pääyhteistyökumppanit ovat Pohjois-Karjalan koulutuskuntayhtymä, Karelia-Ammattikorkeakoulu sekä Itä-Suomen yliopisto. Yhteistyön tavoitteena on sopia seudullisesti koulutusyhteistyöstä opiskelijoiden harjoitteluihin ja muihin opintoihin liittyen, joissa opiskelijat tekevät yhteistyötä varhaiskasvatuksen yksiköissä.

Oppilaitosten kanssa tehtävää yhteistyötä kehitetään ja arvioidaan säännöllisissä yhteisissä tapaamisissa.

Muut varhaiskasvatusta tukevat yhteistyötahot:

Yhteistyö muiden palvelujen, kuten ravitsemus- ja siivouspalveluiden kanssa pyritään järjestämään joustavasti varhaiskasvatustoiminnan ehdoilla. Yhteistyö muiden varhaiskasvatusta tukevien palveluiden ja toimijoiden kanssa sekä sen arvioinnin ja kehittämisen periaatteet sovitaan kuntakohtaisesti. Yhteistyö muiden paikallisten tahojen, kuten urheiluseurojen, seurakuntien ja eri järjestöjen kanssa määritellään kunta- ja/tai yksikkökohtaisesti.

4. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelu ja toteuttaminen

4.1 Pedagogisen toiminnan viitekehys

Varhaiskasvatuksen pedagogista toimintaa ja sen toteuttamista kuvaa kokonaisvaltaisuus. Tavoitteena on edistää lasten oppimista ja hyvinvointia sekä laaja-alaista osaamista (kuvio 1). Pedagoginen toiminta toteutuu lasten ja henkilöstön välisessä vuorovaikutuksessa ja yhteisessä toiminnassa. Lasten omaehtoinen, henkilöstön ja lasten yhdessä ideoima sekä henkilöstön **suunnittelema** toiminta täydentävät toisiaan. Varhaiskasvatuksen pedagoginen toiminta läpäisee kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuuden.

Kuvio 1. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan viitekehys

Tavoitteellisen **ja inklusiivisen** toiminnan perustan luovat arvoperusta (luku 2.4), oppimiskäsitys (luku 2.5), niihin pohjautuva toimintakulttuuri (luku 3) sekä monipuoliset oppimisympäristöt (luku 3.2), yhteistyö (luku 3.3), työtavat (luku 4.3) **ja lapsen tuki (luku 5)**. Lasten mielenkiinnon kohteet ja tarpeet sekä heidän kasvu-ympäristöönsä liittyvät merkitykselliset asiat ovat toiminnan suunnittelun lähtökohtana. Lähtökohtana ovat myös luvussa 4.5 kuvatut oppimisen alueet.

Laadukkaan pedagogisen toiminnan edellytyksenä on suunnitelmallinen dokumentointi, arviointi ja kehittäminen (luvut 4.2 ja 7). Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ohjaavat osaltaan toiminnan suunnittelua (luku 2.7).

Pedagogisen toiminnan tavoitteita ja periaatteita tarkennetaan paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa. Tavoitteita tarkennettaessa otetaan huomioon varhaiskasvatuksen eri toimintamuodot, niiden henkilöstörakenne ja muut ominaispiirteet. Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma sekä lasten varhaiskasvatussuunnitelmat (luku 1.3) ovat lapsiryhmän toiminnan suunnittelun lähtökohtia. Toimintaa toteutetaan niin, että jokaisella lapsella on oikeus edetä oppimisessaan siten, että varhaiskasvatuksesta ja esiopetuksesta muodostuu lapselle mielekäs jatkumo.

Lapsen osallisuus toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa:

Varhaiskasvatuksen pedagogista toimintaa suunnitellaan ja toteutetaan lasta kuunnellen, lasten vahvuuksien, mielenkiinnon kohteiden ja tarpeiden kautta oppimisen alueet ja laaja-alainen osaaminen huomioiden.

Lasten mielipiteitä ja aloitteita huomioidaan ja niihin vastataan mahdollisuuksien mukaan pohtimalla ja muokkaamalla toiminnan sisältöjä yhdessä. Lasten ja henkilöstön yhteinen suunnittelu ja sen käytännöt sovitaan ryhmän varhaiskasvatussuunnitelmassa. Henkilöstö vastaa siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus monipuoliseen toimintaan sekä toiminnan suunnitteluun kaikilla eri oppimisen alueilla.

Henkilöstön toiminnan suunnittelu:

Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelu ja toteuttaminen perustuvat laadukkaaseen pedagogiseen ja jaettuun johtamiseen. Varhaiskasvatuksen esimiehet järjestävät henkilöstölle mahdollisuuden suunnitteluun tiimipalaverissa ja yksilöllisesti. Päiväkodissa toimintaa suunnitellaan myös yhdessä koko henkilöstön kanssa. Suunnittelun pedagoginen vastuu on varhaiskasvatuksen opettajilla ja päiväkodin esimiehillä.

Perhepäivähoidossa pedagogisen suunnittelun tukena toimivat perhepäivähoidon esimiehet. Toiminta ja sisällöt ovat erilaisia eri varhaiskasvatusmuodoissa johtuen henkilöstön koulutuksesta, ryhmien rakenteesta ja oppimisympäristöistä.

4.2 Pedagoginen dokumentointi

Pedagoginen dokumentointi on varhaiskasvatuksen suunnittelun, toteuttamisen, arvioimisen ja kehittämisen keskeinen työmenetelmä. Se on jatkuva prosessi, jossa havainnot, dokumentit ja niiden vuorovaikutuksellinen tulkinta muodostavat ymmärrystä pedagogisesta toiminnasta.

Pedagoginen dokumentointi mahdollistaa lasten ja huoltajien osallistumisen toiminnan arviointiin, suunnitteluun ja kehittämiseen.

Pedagoginen dokumentointi tuottaa tietoa lasten elämästä, kehityksestä, kiinnostuksen kohteista, ajattelusta, oppimisesta ja tarpeista sekä lapsiryhmän toiminnasta konkreettisella ja monipuolisella tavalla. Yksittäisten dokumenttien, esimerkiksi valokuvien, piirrosten tai henkilöstön havaintojen, avulla voidaan yhdessä lasten kanssa tarkastella heidän kehitystään ja oppimistaan. Lasten jo saavuttamat tiedot ja taidot, kiinnostuksen kohteet ja tarpeet tulevat näkyväksi pedagogisen dokumentoinnin kautta ja ovat toiminnan suunnittelun perusta.

Suunnitelmallisen dokumentoinnin tavoitteena on, että henkilöstö oppii tuntemaan yksittäistä lasta, ymmärtämään lasten välisiä suhteita sekä ryhmän henkilöstön ja lasten välisen vuorovaikutuksen luonnetta. Pedagogisen dokumentoinnin tarkoitus on toteuttaa varhaiskasvatusta lapsilähtöisesti. Dokumentoinnin avulla saatuja tietoja ja ymmärrystä hyödynnetään esimerkiksi työtapojen, oppimisympäristöjen, toiminnan tavoitteiden, menetelmien ja sisältöjen jatkuvassa muokkaamisessa lasten kiinnostusta ja tarpeita vastaavaksi. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on osa pedagogisen dokumentoinnin prosessia (luku 1.3). Suunnitelmallista pedagogista dokumentointia tarvitaan myös **lapselle annettavan tuen** tarpeiden arvioinnissa (luku 5).

Pidemmältä aikaväliltä kootut dokumentit ovat tärkeä osa pedagogisen toiminnan arviointia, henkilöstön toiminnan itsearviointia (luku 7.1) sekä **toimintakulttuurin kehittämistä**.

Pedagogisen dokumentoinnin tavoitteena on lapsen tuntemisen lisääminen sekä toimintatapojen ja oppimisympäristöjen kehittäminen. Dokumentoinnin avulla tuotettua tietoa hyödynnetään lapsiryhmän toiminnan suunnittelussa ja arvioinnissa. Dokumenttien avulla voidaan tarkastella lapsen kasvua ja kehitystä sekä lapsen omaa historiaa varhaiskasvatuksessa sekä arvioida lapselle annettavan tuen tarvetta.

Varhaiskasvatuksen dokumentointi perustuu siihen, että lapsen ja lapsiryhmän kannalta tärkeät havainnot kerätään talteen esim. kirjaamalla tai videoimalla ja valokuvaamalla ja niitä hyödynnetään toiminnan suunnittelussa, kehittämisessä ja arvioinnissa. Toiminnan kannalta keskeisimmät havainnot kirjataan tarvittaessa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan sekä kunnallisessa varhaiskasvatuksessa ryhmän varhaiskasvatussuunnitelmaan.

Lapset voivat osallistua dokumentointiin valokuvaamalla ja videoimalla toimintaa sekä vastaamalla erilaisiin kyselyihin henkilöstön tai huoltajien avustuksella. Lapsia kuunnellaan ja heitä askarruttavat asiat kirjataan tarvittaessa ylös osana dokumentointia.

Havainnoinnin ja dokumentoinnin tavoitteena on kiinnittää huomiota vuorovaikutustilanteisiin lapsiryhmässä, lasten osallisuuteen ja lapsille luontaisiin tapoihin olla osallisena toiminnassa.

Havainnoinnin ja dokumentoinnin perusteella toimintaa arvioidaan ja kehitetään.

Pedagogisen dokumentoinnin suunnittelussa ja toteuttamisessa noudatetaan seuraavan taulukon periaatteita:

Kysy	Koska pedagogisen dokumentoinnin tulee olla suunnitelmallista, täytyy dokumentointi kohdistaa tiettyihin, tarkoituksenmukaiselta tuntuviin kysymyksiin. Kaikkea ei voi, ehdi eikä kannata dokumentoida umpimähkään. Mikä on tärkeintä?
Kerää	Kun sillä hetkellä tärkeimmiltä vaikuttavat kysymykset on valittu, aletaan dokumentoimalla kerätä johtolankoja, joiden avulla kysymyksiin voidaan ehkä saada vastauksia. Kun dokumentteja kerätään, etsiydytään tilanteisiin tai valitaan dokumentointimenetelmiä, joiden avulla mahdollisia vastauksia voi löytyä.
Reflektoi	Dokumentit tallettavat ja heijastelevat joitakin osia tapahtumista, näkemyksistä, kokemuksista ja tunteista. Ne eivät kuitenkaan sellaisenaan ole totta, vaan avaavat väyliä omien ja yhteisten tulkintojen luomiseen ja kertomiseen. Mitä vastauksia kysymyksiin saatiin? Mitä näkökulmia löydettiin? Miten niihin suhtaudutaan?
Kehitä	Pedagogisen dokumentoinnin prosessi on hyödyllinen vain, jos sen tarjoamiin haasteisiin ja mahdollisuuksiin tartutaan. Miten toimintaa kehitetään? Mitä sisältöjä, menetelmiä tai tavoitteita seuraavaksi valitaan? Mitä tehdään?

Erilaisia havainnointi- ja dokumentointitapoja:

Lapsen kansio: Kaikille lapsille kerätään yhdessä lapsen kanssa lapsen tuottamaa materiaalia ja valokuvia, joita voidaan hyödyntää pedagogisen toiminnan suunnittelussa, kehittämisessä ja arvioinnissa. Kansioon kerättyjä materiaaleja havainnoidaan säännöllisesti huoltajien ja lasten kanssa sekä käytetään VASU-keskustelujen tukena. Kansioon kerätään materiaalia, jonka avulla voidaan tarkastella laaja-alaisen osaamista sekä oppimisen alueita.
Havainnointi ja kirjaus: Havainnoidaan säännöllisesti lasten toimintaa yksilöllisesti ja ryhmässä.
Valokuvaus/videointi: Huoltajien luvalla dokumentoidaan vuorovaikutteista toimintaa.
Havainnointilomakkeet: Hyödynnetään erilaisia varhaiskasvatuksen lomakkeita sekä seudullisia neuvolalomakkeita. Lasten osallisuuden havainnoinnin tukena käytetään yhdessä sovittuja lapsen osallisuuden arviointilomakkeita.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma/ryhmän varhaiskasvatussuunnitelma: toiminnan kannalta tärkeät asiat kirjataan tarvittaessa varhaiskasvatussuunnitelmiin.

Dokumentointitavat ja -tilanteet valitaan niin, että ne hyödyttävät parhaiten lasta/lapsiryhmää. Dokumentointiin liittyviä tarkennuksia voidaan tarvittaessa kirjata yksikkökohtaisesti vuosisuunnitelmaan/ryhmän varhaiskasvatussuunnitelmaan.

4.3 Monipuoliset työtavat

Työtapojen valintaa ohjaavat varhaiskasvatukselle asetetut tehtävät ja tavoitteet sekä lasten ikä, tarpeet, edellytykset ja kiinnostuksen kohteet. Toiminnalliset sekä luovuutta ja osallisuutta edistävät työtavat ovat lapsille luontevia oppimisen tapoja. Tällaisia ovat esimerkiksi lasten omaehtoinen ja ohjattu leikki, tutkiminen, liikkuminen sekä taiteellinen kokeminen ja ilmaisu. Digitaalisia välineitä, sovelluksia ja ympäristöjä hyödynnetään toiminnassa. Monipuoliset työtavat ovat sekä oppimisen väline että opettelun kohde. Tämän vuoksi on tärkeää, että henkilöstö ohjaa lapsia kokeilemaan ja käyttämään erilaisia työtapoja erikokoisissa ryhmissä sekä itsenäisesti. Työskenneltäessä lapsia rohkaistaan kyselemään ja ihmettelemään sekä päättellemään ja ratkaisemaan ongelmia yhdessä.

Henkilöstöltä edellytetään ammattitaitoa ja herkkyyttä tunnistaa eri tilanteiden pedagogisia mahdollisuuksia. Tämä näkyy muun muassa taitona havaita lasten aloitteita ja tunnetiloja sekä muuttaa ja suunnata omaa toimintaansa niiden mukaisesti. Lasten aloitteet voivat olla kehollisia ja sanattomia, joten niiden ymmärtäminen ja niihin vastaaminen edellyttävät henkilöstöltä sensitiivistä läsnäoloa ja lapsen hyvää tuntemista.

Lapset ottavat osaa työtapojen suunnitteluun ja valintaan omien edellytystensä mukaisesti. Lapsilla tulee olla mahdollisuus tutkia maailmaa kaikilla aisteillaan ja koko kehollaan sekä kokeilla erilaisia työtapoja. Työtapojen vaihteleva käyttö tarjoaa eri-ikäisille ja eri tavoin oppiville lapsille onnistumisen kokemuksia. Monipuoliset työtavat edellyttävät monipuolisia oppimisympäristöjä. Työtapojen käytössä hyödynnetään henkilöstön ja lasten osaamista sekä kokeillaan ja kehitetään uusia työtapoja.

Varhaiskasvatuksessa erilaiset työtavat vaihtelevat toiminnan sisältöjen ja lapsiryhmän koon, tarpeiden, iän, kehitystason, mielenkiinnon kohteiden ja toiveiden mukaan. Lapset ottavat osaa suunnitteluun iän ja kehitystason mukaisesti esim. esittelemällä kotona tai harrastuksessa opittuja taitoja, joita voi hyödyntää työtapana varhaiskasvatuksessa. Henkilöstö osaa joustaa omista suunnitelmistaan ja toimia lasta kuunnellen, siten että mielenkiinto ja motivoituminen säilyvät. Työtapojen toimivuutta ja mielekkyyttä arvioidaan jatkuvasti työn ohessa, myös lasten kanssa.

Varhaiskasvatuksen työtapoina voidaan käyttää esim. draamakasvatusta, tutkimista, havainnointia, kuuntelemista, keskustelua, lukemista, loruja, kertomista, laulamista, soittamista, käsillä tekemistä, liikunnan keinoja, pelaamista, luontoon tutustumista, vierailuja ja retkiä. Myös digitaalisia välineitä, sovelluksia ja ympäristöjä hyödynnetään toiminnassa.

4.4 Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä

Leikki on keskeinen toimintatapa varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tarjota **kaikille** lapsille mahdollisuuksia erilaisiin leikkeihin. Leikki edistää lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Leikissä lapsi oppii, mutta lapselle itselleen leikki ei ole tietoisesti oppimisen väline vaan tapa olla ja elää sekä hahmottaa maailmaa. Kokemukset, jotka herättävät lapsissa tunteita, uteliaisuutta ja kiinnostusta, virittävät leikkiin.

Lapselle leikin merkitys syntyy leikistä itsestään. Leikki tuottaa lapsille iloa ja mielihyvää. Leikkiessään lapset ovat aktiivisia toimijoita: he jäsentävät ja tutkivat ympäröivää maailmaa, luovat sosiaalisia suhteita sekä muodostavat merkityksiä kokemuksistaan. Leikissä lapset rakentavat käsitystä itsestään ja muista ihmisistä. Leikkiessään lapset sekä jäljittelevät että luovat uutta ja muuntavat näkemäänsä. Samalla he mallintavat ja testaavat haaveitaan ja toiveitaan. Mielikuvitus mahdollistaa sen, että lapset voivat kokeilla erilaisia rooleja ja ideoita, joita he muuten eivät voisi toteuttaa. Leikkiessään lapset voivat käsitellä itselleen vaikeita kokemuksia. Leikissä on turvallista kokeilla, yrittää ja erehtyä.

Leikissä yhdistyvät keskeiset oppimista edistävät elementit: innostus, yhdessä tekeminen ja omien taitojen haastaminen. Leikki kehittyy ja saa eri muotoja kokemusten karttuessa. Henkilöstön ja lasten sekä lasten keskinäinen vuorovaikutus luovat perustan ajattelun ja kielen kehitykselle sekä kehittyville leikkitaidoille. Lapset havainnoivat, kokeilevat ja oppivat yhteisön sääntöjä leikissä. Ryhmässä leikkiessään lapset oppivat säätämään tunteitaan ja tahtomistaan sekä huomioimaan toisten ihmisten näkökulmia. Yhteisöllisyys kasvaa leikin kautta ja vahvistaa myönteistä tunneilmastoa.

Leikki on varhaiskasvatuksen keskeinen työtapana. Pedagogisessa toiminnassa voidaan leikin juonen kehittämisessä ja leikkimaailmojen rakentamisessa yhdistää esimerkiksi draamaa, improvisaatiota tai satuja. Henkilöstön tulee tiedostaa keskittyneen tutkimisen, spontaanin luovan ilmaisun sekä vauhdikkaiden liikunta- ja peuhausleikkien merkitys lasten hyvinvoinnille ja oppimiselle. Eri tilanteita voi rikastaa leikinomaisuudella. Lorut, sanaleikit, laulut ja yhteinen hassuttelu vahvistavat myönteistä ilmapiiriä, mikä tukee oppimista ja hyvinvointia.

Henkilöstön tehtävä on turvata leikin edellytykset **inklusiivisten periaatteiden mukaisesti**, ohjata leikkiä sopivalla tavalla ja huolehtia siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus olla osallisena yhteisissä leikeissä omien taitojensa ja valmiuksiensa mukaisesti. Henkilöstön tulee

suunnitelmallisesti ja tavoitteellisesti tukea lasten leikin kehittymistä sekä ohjata sitä joko leikin ulkopuolelta tai olemalla itse mukana leikissä. Henkilöstön fyysinen ja psyykkinen läsnäolo tukee lasten välistä vuorovaikutusta ja ehkäisee ristiriitatilanteiden syntymistä.

Henkilöstön tulee havainnoida ja dokumentoida lasten leikkiä. Leikin havainnointi lisää henkilöstön ymmärrystä lasten ajattelusta ja kiinnostuksen kohteista sekä heidän tunteistaan ja kokemuksistaan. Havaintoja käytetään leikin ja muun toiminnan suunnittelussa ja ohjaamisessa. Henkilöstöltä edellytetään herkkyyttä ja ammattitaitoa sekä sukupuolisensitiivisyyttä havaita lasten leikkialoitteita ja vastata niihin sopivalla tavalla.

Pitkäkestoiseen leikkiin tarvitaan aikaa, rauhaa ja tilaa sekä sopivia ja lasten saatavilla olevia leikkivälineitä ja materiaaleja. Oppimisympäristöjen tulee joustaa leikkien mukaan, sillä leikit eivät välttämättä pysy paikallaan niille nimetyissä tiloissa.

Lasten kulttuurin ja lapsille suunnatun median tunteminen auttaa henkilöstöä ymmärtämään lasten leikkejä. Myös erilaiset pelit **sekä** digitaaliset välineet **ja sovellukset** tarjoavat niihin monenlaisia mahdollisuuksia. Leikkiin kannustavassa oppimisympäristössä myös aikuinen on oppija. Henkilöstö keskustelee leikin merkityksestä ja lasten leikkeihin liittyvistä havainnoista huoltajien kanssa. Tällä tavoin voidaan edistää leikkien jatkumista kotona tai varhaiskasvatuksessa.

Erilaiset leikit ovat tärkeä ja keskeinen työtapo varhaiskasvatuksessa.

Henkilöstöllä on aktiivinen ja vuorovaikutuksellinen rooli leikin rikastajana ja leikkijänä lasten rinnalla. Näin voidaan myös tukea yksittäisen lapsen osallistumista leikkiin. Lasten leikkitaitoihin kiinnitetään huomiota ja niitä kehitetään tarvittaessa. Leikkien ohjauksessa huomioidaan sukupuolisensitiivisyys sekä turvataan leikin edellytykset kaikille lapsille osana ryhmää ja myös yksin. Ryhmytymiseen kiinnitetään erityistä huomioita erilaisten yhteisleikkien ja leikkiryhmien vaihtelun avulla.

Lapsille tarjotaan leikkimahdollisuuksia erilaisissa oppimisympäristöissä: Sisä- ja ulkotiloissa ja lähiluonnossa toteutettavassa toiminnassa. Ulkoliikunta-alueita käytetään monipuolisesti sekä pedagogisten tavoitteiden toteuttamiseen erilaisten leikkien ja pelien avulla että tarjoamaan lapsille virikkeellinen ympäristö omaehtoiseen toimintaan.

Lapsilla on mahdollisuus vaikuttaa oppimisympäristöjen sisältöihin ja muokkaamiseen, ks. 3.4 Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt. Leikin merkitys oppimisen perustana tiedostetaan ja erilaisia leikkejä, pelejä sekä digitaalisia välineitä ja sovelluksia käytetään menetelmänä käsiteltäessä oppimisen alueiden sisältöjä.

4.5 Oppimisen alueet

Oppimisen alueet kuvaavat varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan keskeisiä tavoitteita ja sisältöjä. Ne ohjaavat henkilöstöä monipuolisen ja pedagogisen toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa yhdessä lasten kanssa. Lapsilla on oikeus saada monipuolisia kokemuksia oppimisen eri alueista. Oppimisen alueet eivät ole erikseen toteutettavia, toisistaan irrallisia kokonaisuuksia, vaan niiden aihepiirejä yhdistetään ja sovelletaan lasten mielenkiinnon kohteiden ja osaamisen mukaisesti. Oppimisen alueet on ryhmitelty esiopetussuunnitelman perusteiden⁹² mukaisesti viideksi kokonaisuudeksi:

- Kielten rikas maailma
- Ilmaisun monet muodot
- Minä ja meidän yhteisömme
- Tutkin ja toimin ympäristössäni
- Kasvan, liikun ja kehityn.

Oppimisen alueita yhdistelevä ja soveltava pedagoginen toiminta mahdollistaa asioiden ja ilmiöiden laaja-alaisen tarkastelun ja tutkimisen. Lasten mielenkiinnon kohteet ja kysymykset ovat toiminnan keskeinen lähtökohta. Aihepiirit voivat nousta esimerkiksi leikeistä, saduista, retkistä tai spontaaneista vuorovaikutustilanteista lasten ja henkilöstön kesken tai lasten keskinäisessä vuorovaikutuksessa. Tapa, jolla oppimisen alueiden tavoitteita käsitellään, vaihtelee valittujen aihepiirien, tilanteiden ja lasten oppimisen mukaan. Henkilöstön tehtävänä on varmistaa, että pedagoginen toiminta edistää eri-ikäisten lasten kehitystä ja oppimista.

Kielten rikas maailma

Varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lasten **kielellisten taitojen ja valmiuksien** sekä **kielellisten identiteettien** kehittymistä. Varhaiskasvatuksessa vahvistetaan lasten uteliaisuutta ja kiinnostusta kieliin, teksteihin ja kulttuureihin. Kielen kehityksen tukeminen kytkeytyy lapsen monilukutaidon kehittymiseen (luku 2.7). Lisäksi se on yhteydessä muun muassa lasten kulttuuriseen osaamiseen ja vuorovaikutukseen liittyvään laaja-alaiseen osaamiseen. Kehittyvät kielelliset taidot avaavat lapsille uusia vaikuttamisen keinoja, mahdollisuuksia osallisuuteen ja aktiiviseen toimijuuteen.

Kieli on lapsille sekä oppimisen kohde että väline. Sen avulla lapsi ottaa haltuun erilaisia tilanteita ja asioita sekä toimii vuorovaikutuksessa muiden kanssa, ilmaisee itseään ja hankkii tietoa. Lasten kielellistä kehitystä tukee monipuolinen varhaiskasvatuksen kieliympäristö sekä yhteistyö huoltajien kanssa. Varhaiskasvatuksessa lapsille annetaan kannustavaa ja johdonmukaista palautetta heidän kielenkäyttö- ja vuorovaikutustaidoistaan.

Varhaiskasvatuksessa tuetaan jokaisen lapsen opetuskielen taitojen kehittymistä. Kasvatuksessa ja opetuksessa otetaan huomioon, että lapset kasvavat erilaisissa kielellisissä ympäristöissä, ja että

⁹² Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014

he voivat samaan aikaan omaksua useita eri kieliä. Kotien tavat käyttää kieltä ja olla vuorovaikutuksessa vaihtelevat, ja kodeissa voidaan puhua useita kieliä. Kielellistä ja kulttuurista moninaisuutta tehdään varhaiskasvatuksessa näkyväksi yhteistyössä huoltajien kanssa. Tämä osaltaan tukee lasten kielellisten identiteettien kehittymistä. Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia varhaiskasvatuksessa käsitellään luvussa 4.6.

Kielen oppimisen kannalta on tärkeää tiedostaa, että saman ikäiset lapset voivat olla eri vaiheissa kielen kehityksen eri osa-alueilla. **Kielelliset identiteetit kehittyvät**, kun lapsia ohjataan ja tuetaan kielellisten taitojen ja valmiuksien keskeisillä osa-alueilla.

Kuvio 2. Lasten kielen kehityksen keskeiset osa-alueet varhaiskasvatuksessa

Vuorovaikutustaitojen kehittymisen kannalta lasten kokemukset kuulluksi tulemisesta ja siitä, että heidän aloitteisiinsa vastataan, ovat tärkeitä. Henkilöstön sensitiivisyys ja reagointi myös lasten non-verbaaleihin viesteihin on keskeistä. Vuorovaikutustaitojen kehittymistä tuetaan kannustamalla lapsia kommunikoimaan toisten lasten ja henkilöstön kanssa.

Lasten **kielen ymmärtämisen taitoja** tuetaan runsaan kielellisen mallintamisen avulla. Johdonmukainen toiminnan sanallistaminen ja keskusteleminen tukevat lasten sanavarannon kehittymistä. Erilaisissa varhaiskasvatuksen tilanteissa käytetään kuvailevaa ja tarkkaa kieltä. Tarvittaessa käytetään kuvia, esineitä ja tukiviittomia.

Lasten **puheen tuottamisen taitojen** kehittymistä seurataan ja ohjataan. Lapsia rohkaistaan puhumaan eri tilanteissa sekä aikuisten että toisten lasten kanssa. Tämä auttaa lapsia käyttämään ja ymmärtämään puhuttua kieltä. Lasten kanssa kiinnitetään vähitellen huomiota myös äänensävyihin ja äänenpainoihin.

Lasten **kielen käyttötaitoja** ohjataan ja kielen käyttöä pohditaan yhdessä lasten kanssa eri tilanteissa. Tavoitteena on tilannetietoisien kielen käytön vahvistuminen. Lasten kanssa harjoitellaan kertomista, selittämistä ja puheen vuorottelua. Lisäksi eläytyminen, huumorin käyttö sekä hyvien tapojen opettelu vahvistavat lasten kielen käyttötaitoja. Tutustuminen erilaisiin teksteihin tukee kielen käyttötaitojen kehittymistä ja auttaa lapsia havaitsemaan puhutun ja kirjoitetun kielen eroja.

Lasten kielellinen ilmaisu monipuolistuu, kun heidän **kielellinen muistinsa** ja **sanavarantonsa** laajenee. Henkilöstön tehtävä on tukea tietoisesti tätä kehitystä. Kielellisen muistin kehittymistä tukevat esimerkiksi lorujen ja laululeikkien käyttö. Kielellä leikittely, nimeäminen sekä kuvaavien sanojen käyttäminen edistävät lasten kielellisen muistin ja sanavarannon kehittymistä. Kiireetön keskustelu ja lukeminen sekä tarinoiden kerronta tarjoavat mahdollisuuksia pohtia sanojen ja tekstien merkityksiä ja opetella uusia käsitteitä asiayhteyksissä.

Lähiympäristön eri kielten havainnointi tukee lasten **kielitietoisuuden kehittymistä**. Henkilöstön tehtävänä on herättää ja lisätä lasten kiinnostusta suullista ja kirjoitettua kieltä sekä vähitellen myös lukemista ja kirjoittamista kohtaan. Kielen havainnoinnin ja tutkimisen avulla suunnataan lasten huomiota sanojen merkityksistä kielen muotoihin ja rakenteisiin, kuten sanoihin, tavuihin ja äänteisiin. Lapsia rohkaistaan kirjoittamaan ja lukemaan leikillisesti.

Varhaiskasvatuksessa käytetään rikkaita ja vaihtelevia tekstejä. Lasten kanssa tutustutaan monipuolisesti lastenkirjallisuuteen. Lapsille kerrotaan tarinoita, ja heitä kannustetaan itse keksimään niitä. Lasten kertomuksia, loruja ja sanallisia viestejä dokumentoidaan. Monilukutaitoa tukevassa varhaiskasvatuksessa puheen rinnalla käytetään muun muassa visuaalisia, auditiivisia ja audiovisuaalisia viestejä sekä tekstejä.

Vuorovaikutustaidot

Toiminnan tavoitteet: Vahvistetaan lasten vuorovaikutustaitoja: lapset tulevat kuulluksi ja heidän aloitteisiinsa vastataan	Toiminta: - Henkilöstö on sensitiivinen vuorovaikutustilanteissa - Vastataan lasten non-verbaaleihin viesteihin - Kannustetaan lapsia puhumaan ja kommunikoimaan - Kommunikoidaan ja keskustellaan aktiivisesti henkilöstön ja lasten kesken - Opetellaan kuuntelemisen taitoja
--	--

Kielen ymmärtämisen taidot

Toiminnan tavoitteet: Vahvistetaan ja tuetaan lasten kielen ymmärtämisen taitoja	Toiminta: - Henkilöstön kielenkäyttö on kuvailevaa ja tarkkaa - Sanallistetaan toimintaa
---	--

	- Käytetään tarvittavia apuvälineitä: esim. kuvat ja viittomat - Kielellinen mallintaminen
--	---

Puheen tuottamisen taidot

Toiminnan tavoitteet: Vahvistetaan ja tuetaan lasten puheen tuottamisen taitoja	Toiminta: - Rohkaistaan lapsia puhumaan ja keskustelemaan henkilöstön ja toisten lasten kanssa eri tilanteissa - Kiinnitetään huomiota äänensävyihin ja -painoihin - Sadutus - Luetaan ja kerrotaan monipuolisesti satuja - Tarinoidaan yhdessä lasten kanssa
--	--

Kielen käyttötaidot

Toiminnan tavoitteet: Vahvistetaan lasten tilannetietoista kielen käyttöä	Toiminta: - Harjoitellaan kielen käyttöä eri tilanteissa: kerrontaa, puheen vuorottelua ja kuuntelua - Tutustutaan erilaisiin teksteihin ja lastenkirjallisuuteen - Harrastetaan yhdessä sanaleikkejä, riittelyä ja kielellä leikittelyä.
--	--

Kielellinen muisti ja sanavarasto

Toiminnan tavoitteet: - Lisätään ja monipuolistetaan tietoisesti sanavarastoa - Vahvistetaan kielellistä ilmaisua	Toiminta: - Kiinnitetään huomiota keskustelutapaan; lapsi on tasa-arvoisessa asemassa keskusteluissa aikuisen kanssa - Loruillaan, käytetään laululeikkejä - Leikitään kielellä - Harjoitellaan nimeämistä ja kuvaavia sanoja.
---	--

	Keskustellaan, luetaan ja kerrotaan tarinoita aktiivisesti
--	--

Kielitietoisuus

Toiminnan tavoitteet: Vahvistetaan lasten tietoisuutta kielen rakenteesta ja kielen merkitykseen liittyvistä seikoista.	Toiminta: - Havainnoidaan ja tutkitaan suomen kieltä ja ryhmän muita äidinkieliä - Tutustutaan ja luetaan lastenkirjallisuutta - Tavutellaan, loruillaan - Luetaan ja kirjoitetaan leikillisesti
--	--

Ilmaisun monet muodot

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tavoitteellisesti tukea lasten **musiikillisen, kuvallisen, käsityöllisen, sanallisen ja kehollisen ilmaisun** kehittymistä sekä tutustuttaa heitä eri taiteenaloihin ja kulttuuriperintöön. Lasten ilmaisulle on luonteenomaista kokonaisvaltaisuus ja ilmaisun eri muotojen luova yhdisteleminen. Taiteellinen kokeminen ja ilmaiseminen edistävät lasten oppimisedellytyksiä, sosiaalisia taitoja ja myönteistä minäkuvausta sekä valmiuksia ymmärtää ja jäsentää ympäröivää maailmaa. Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät, kun lapset tutkivat, tulkitsevat ja luovat merkityksiä erilaisia ilmaisun taitoja harjoittelemalla. Kyky kuvitella ja luoda mielikuvia on keskeistä myös lapsen eettisen ajattelun kehittymiselle. Kulttuuriperintöön, taiteeseen ja ilmaisun eri muotoihin tutustuminen vahvistaa lasten osaamista myös monilukutaidon sekä osallistumisen ja vaikuttamisen osa-alueilla.

Kulttuuri on tärkeä osa lapsen identiteettiä. Varhaiskasvatuksessa lapsille tarjotaan mahdollisuuksia nähdä ja kokea monipuolisesti taidetta ja muuta kulttuuria. Taiteeseen ja kulttuuriin liittyvät kokemukset vahvistavat lasten kykyä omaksua, käyttää ja tuottaa kulttuuria. Samalla lapset oppivat ymmärtämään taiteen ja kulttuuriperinnön merkitystä ja arvoa.

Ilmaisun eri muodot tarjoavat lapsille keinoja kokea ja hahmottaa maailmaa heitä puhuttelevalla ja innostavalla tavalla. Taiteellinen ilmaisu tarjoaa lapsia motivoivia keinoja havaintojen, tunteiden ja luovan ajattelun näkyväksi tekemiseen. Ilmaisun eri muotoihin tutustutaan moniaistisesti, erilaisia työtapoja, oppimisympäristöjä sekä lähiympäristön kulttuuritarjontaa hyödyntäen. Oppimisympäristöjen esteettisyys, innostavuus, saatavilla olevat monipuoliset välineet ja materiaalit sekä riittävä ohjaus ovat merkityksellisiä ilmaisumuotoihin tutustuttaessa.

Taidekasvatus sisältää sekä spontaania että ennalta suunniteltua toimintaa. Ilmaisun ja oppimisen prosesseissa korostuu kokeilu, tutkiminen, tekemisen eri vaiheiden harjoittelu ja niiden dokumentointi. Jokaisen lapsen yksilöllistä ilmaisua tuetaan ja lasten yhteisille luoville prosesseille

annetaan riittävästi aikaa ja tilaa. Henkilöstön, lasten ja yhteistyökumppaneiden erityisosaamisen hyödyntäminen rikastuttaa taidekasvatusta.

Varhaiskasvatuksen **musiikillisen ilmaisun** tavoitteena on tuottaa lapsille musiikillisia kokemuksia sekä vahvistaa lasten kiinnostusta ja suhdetta musiikkiin. Lapsia ohjataan elämykselliseen kuuntelemiseen ja ääniympäristön havainnointiin. Lasten valmiudet hahmottaa musiikkia sekä äänen kestoa, tasoa, sointiväriä ja voimaa kehittyvät leikinomaisen musiikillisen toiminnan kautta. Heidän kanssaan lauletaan, loruillaan, kokeillaan erilaisia soittimia, kuunnellaan musiikkia ja liikutaan musiikin mukaan. Lapset saavat kokemuksia perussykkeestä, sanarytmeistä ja kehosoittamisesta. Lapsia rohkaistaan käyttämään mielikuvitustaan ja ilmaisemaan musiikin herättämiä ajatuksia ja tunteita esimerkiksi kertoen, kuvallisesti ilmaisten tai tanssien. Lapset saavat myös kokemuksia musiikin tekemisestä yhdessä sekä pienimuotoisten musiikkiesitysten harjoitteluprosesseista ja esiintymistilanteiden tuomasta onnistumisen ilosta.

Kuvallisen ilmaisun tavoitteena on kehittää lasten suhdetta kuvataiteeseen, muuhun visuaaliseen kulttuuriin ja kulttuuriperintöön. Lapsilla on mahdollisuus nauttia kuvien tekemisestä sekä saada esteettisiä elämyksiä ja kokemuksia taiteen äärellä. Lapset harjoittavat kuvallista ajatteluaan, havainnointiaan ja kuvien tulkintaa monipuolisen kuvailmaisun avulla. Kuvan tekemisen taitoja kehitetään moniaistisesti sekä yhteyksiä muihin ilmaisun muotoihin rakentaen. Lapset kokeilevat erilaisia kuvan tekemisen tapoja, välineitä ja materiaaleja esimerkiksi maalaamalla, piirtämällä, rakentamalla ja mediaesityksiä tekemällä. Lasten kanssa havainnoidaan heidän itse tekemiään kuvia, taideteoksia, mediasisältöjä, esineitä sekä rakennetun ja luonnon ympäristön kohteita. Lapsia ohjataan tulkitsemaan ja kertomaan ajatuksiaan kuvallisista viesteistä. Kuvia tarkasteltaessa kiinnitetään huomiota esimerkiksi väreihin, muotoihin, materiaaleihin, tekijään, esitysyhteyteen ja kuvien herättämiin tunteisiin.

Suunnittelutaitoja, luovaa ongelmaratkaisua, **hienomotorisia taitoja**, rakenteiden, materiaalien ja tekniikoiden tuntemusta **sekä muotoilua** harjoitellaan **lapsille soveltuvien käsityön teknisen työn ja tekstiilityön työtapojen avulla**. Näitä työtapoja voivat olla esimerkiksi muovailu, leikkaaminen, naulaaminen, sahaaminen ja ompelu. **Käsityöllisen ilmaisun** tavoitteena on tarjota lapsille **kokeilun, tutkimisen, yhteisöllisen** tekemisen, kokemisen ja oivaltamisen iloa sekä nautintoa työskentelystä, jossa oma luovuus ja kädenjälki näkyvät. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia itse kokeilla, tutkia ja yhdistellä erilaisia materiaaleja sekä opetella työskentelyssä tarvittavia **käsityön** tekniikoita. Lapset saavat ideoida ja toteuttaa erilaisia teoksia ja esineitä. Lasten **kanssa** voidaan tarkastella ja hyödyntää sekä lasten taustoihin liittyviä että paikallisia käsityöperinteitä.

Lapsia rohkaistaan **sanalliseen** ja **keholliseen ilmaisuun** esimerkiksi draaman, tanssin ja leikin keinoin. Tavoitteena on, että harjoitukset ja leikit tarjoavat lapsille mahdollisuuden monipuoliseen kielelliseen ja keholliseen kokemiseen, ilmaisuun ja viestintään. Lasten mielikuvituksesta nousevia tai heidän kokemiaan ja havaitsemiaan asioita työestetään yhdessä. Lapset saavat kokemuksia sekä spontaanista ilmaisusta että yhteisesti suunnitellusta, toteutetusta ja arvioidusta luovasta

prosessista. Toiminnassa hyödynnetään monipuolisesti esimerkiksi lastenkirjallisuutta, sanataidetta, teatterin eri muotoja, tanssia ja sirkusta.

Musiikillinen ilmaisu

Toiminnan tavoitteet: • Tarjotaan lapsille monipuolisia musiikillisia kokemuksia • Vahvistetaan kiinnostusta ja suhdetta musiikkiin	Toiminta: • Lauletaan, loruillaan ja kuunnellaan musiikkia • Kokeillaan erilaisia soittimia • Käytetään omaa kehoa soittimena • Liikutaan musiikin tahdissa • Kannustetaan lapsia ilmaisemaan musiikin herättämiä tunteita (sanallisesti, piirtämällä) • Harjoitellaan ja järjestetään musiikkiesityksiä • Improvisoidaan musiikillisesti
--	--

Kuvallinen ilmaisu

Toiminnan tavoitteet: • Kehitetään ja vahvistetaan lasten suhdetta kuvataiteeseen, muuhun visuaaliseen kulttuuriin sekä kulttuuriperintöön	Toiminta: • Tutustutaan erilaisiin materiaaleihin, menetelmiin ja välineisiin: maalaamalla, piirtämällä, rakentamalla • Tarkastellaan omia ja muiden tuotoksia ja taideteoksia • Tutustutaan erilaisiin viestintävälineisiin • Tutustutaan rakennettuun ja luonnontilaiseen lähiympäristöön • Tehdään erilaisia juhlavalmisteluja yhdessä.
---	---

Käsityöllinen ilmaisu

Toiminnan tavoitteet: • tavoitteena on tarjota lapsille kokeilun, tutkimisen, yhteisöllisen tekemisen, kokemisen ja oivaltamisen iloa	Toiminta: • Käytetään lapsille soveltuvien käsityön teknisen työn ja tekstiilityön työtapoja
--	---

Vahvistetaan lapsen suunnittelutaitoja, luovaa ongelmaratkaisua, hienomotorisia taitoja, rakenteiden, materiaalien ja tekniikoiden tuntemusta sekä harjoitellaan muotoilua	- Työtapoja ovat mm. muovailu, leikkaaminen, naulaaminen, sahaaminen ja ompelu - Kokeillaan, tutkitaan ja yhdistellään erilaisia materiaaleja - Ideoidaan ja toteutetaan erilaisia teoksia ja esineitä
--	--

Sanallinen ja kehollinen ilmaisu

Toiminnan tavoitteet: Tarjotaan mahdollisuus monipuoliseen kielelliseen ja keholliseen kokemukseen, ilmaisuun ja viestintään	Toiminta: - Käytetään erilaisia ilmaisun muotoja: draama (pantomiimi, improvisointi, nukke-, pöytä- ja varjoteatteri), tanssi, rooli- mielikuvitus- ja teatterileikit - Tehdään esityksiä yhdessä lasten kanssa - Harjoitellaan esiintyjänä ja katsojana olemista
---	--

Minä ja meidän yhteisömme

Lasten elinpiiri laajenee heidän aloittaessaan varhaiskasvatuksen kodin ulkopuolella. Kodin perinteiden, toimintamallien, arvojen ja katsomusten lisäksi lapset kohtaavat toisenlaisia tapoja ajatella ja toimia. Varhaiskasvatuksen tehtävä on kehittää lasten valmiuksia ymmärtää lähiyhteisön monimuotoisuutta ja harjoitella siinä toimimista. Tehtävää lähestytään **eettisen ajattelun, katsomusten, lähiyhteisön menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden** sekä **median** näkökulmista. Toiminnassa voidaan käyttää monipuolisesti esimerkiksi satuja, musiikkia, kuvataidetta, leikkiä, draamaa, erilaisia mediasisältöjä sekä vierailijoita, vierailuja ja lähiympäristön tapahtumia. Minä ja meidän yhteisömme -oppimisen alue tukee erityisesti lasten kulttuuriseen osaamiseen, vuorovaikutukseen ja ilmaisuun sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista (luku 2.7).

Eettisen ajattelun taitojen kehittymistä tuetaan pohtimalla lasten kanssa eri tilanteissa esiintyviä tai lapsia askarruttavia eettisiä kysymyksiä. Teemat voivat liittyä esimerkiksi ystäväyteen, oikean ja väärän erottamiseen, oikeudenmukaisuuteen tai pelon, surun ja ilon aiheisiin. Eettisiä kysymyksiä käsitellään lasten kanssa niin, että he voivat tuntea olonsa turvallisiksi ja hyväksytyiksi. Lasten kanssa pohditaan myös ryhmän sääntöjä ja niiden perusteita.

Varhaiskasvatuksen **katsomuskasvatuksessa** yhteisen tutustumisen kohteena ovat lapsiryhmässä läsnä olevat uskonnot ja muut katsomukset. **Lasten kanssa voidaan tarkastella myös laajemmin uskontoja ja katsomuksia. Vastaavasti tarkastellaan uskonnottomuutta.** Tavoitteena on edistää keskinäistä kunnioitusta ja ymmärrystä eri katsomuksia kohtaan sekä tukea lasten kulttuuristen ja katsomuksellisten identiteettien kehittymistä. Lasten kanssa tutustutaan erilaisiin katsomuksiin ja niihin liittyviin perinteisiin. Luontevia tapoja tarkastella katsomuksia ovat esimerkiksi vuodenkiertoon liittyvät juhlat ja tapahtumat sekä päivittäiset tilanteet, kuten pukeutuminen tai ruokailu. Lasten ihmettelylle annetaan tilaa, ja heidän kanssaan pohditaan heitä askarruttavia elämänkysymyksiä.

Katsomuskasvatuksessa tehdään yhteistyötä huoltajien kanssa kunkin perheen taustaa, katsomuksia ja arvoja kuullen ja kunnioittaen. Katsomuskasvatus tukee muun muassa lasten kulttuuriseen osaamiseen, vuorovaikutukseen ja ilmaisuun sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista (ks. luku 2.7).

Lähiyhteisön menneisyyttä, nykyisyyttä ja tulevaisuutta pohtimalla suunnataan lasten mielenkiintoa historiallisiin asioihin sekä hyvän tulevaisuuden rakentamiseen. Lisäksi tarkastellaan lasten kasvuympäristöjen moninaisuutta.

Lapsille luodaan mahdollisuuksia eläytyä menneisyyden tapahtumiin ja tilanteisiin. Tärkeitä tiedon lähteitä ovat lapset ja heidän henkilöhistoriansa, lähiyhteisön jäsenet, esineistöt ja ympäristöt. Lisäksi voidaan hyödyntää lasten huoltajien asiantuntemusta heidän omasta kulttuuriperinnöstään. Menneeseen aikaan voidaan tutustua esimerkiksi lasten isohuoltajien lapsuuden leikkien ja musiikin avulla.

Nykyhetkeä tarkastellaan käsittelemällä lasten kanssa heitä askarruttavia tai kiinnostavia ajankohtaisia asioita. Lasten kanssa tarkastellaan myös lähiyhteisön moninaisuutta sitä kunnioittaen. Tarkastelun kohteena ovat muun muassa ihmisten, sukupuolten ja perheiden moninaisuus. Tavoitteena on kasvattaa lapsia ymmärtämään, että ihmiset ovat erilaisia mutta samanarvoisia.

Menneisyyden ja nykyisyyden lisäksi on tärkeää pohtia tulevaisuutta ja sitä, miten voimme vaikuttaa suotuisan tulevaisuuden toteutumiseen. Tulevaisuuden pohdinta voi liittyä esimerkiksi tulevan vuodenajan leikkien tai oman oppimisympäristön suunnitteluun. Lasten kanssa voidaan esimerkiksi rakentaa tulevaisuuden mielikuvitusmaailmoja tai pohtia tulevaa lapsia kiinnostavien ammattien kautta.

Varhaiskasvatuksessa **mediakasvatuksen** tehtävänä on tukea lasten mahdollisuuksia toimia aktiivisesti ja ilmaista itseään yhteisössään. Lasten kanssa tutustutaan eri medioihin ja kokeillaan median tuottamista leikinomaisesti turvallisissa ympäristöissä. Lasten elämään liittyvää mediasisältöä ja sen todenmukaisuutta pohditaan yhdessä lasten kanssa. Samalla harjoitellaan

kehittyvää lähde- ja mediakriittisyyttä. Lapsia ohjataan käyttämään mediaa vastuullisesti ottaen huomioon oma ja toisten hyvinvointi. Mediassa esiintyviä teemoja voidaan käsitellä lasten kanssa esimerkiksi liikunnallisissa leikeissä, piirtämällä tai draaman keinoin.

Eettinen ajattelu

Toiminnan tavoitteet: • Tuetaan ja vahvistetaan eettisen ajattelun taitojen kehittymistä • Tuetaan ja vahvistetaan lasten käsitystä, että ihmiset ovat erilaisia, mutta samanarvoisia	Toiminta: • Tunnistetaan ja nimetään tunteita • Arvostetaan erilaisuutta • Tuetaan ystävyyssuhteiden solmimista • Harjoitellaan ristiriitatilanteiden ratkaisemista rakentavasti • Pohditaan oikean ja väärän eroa • Pohditaan ilon ja surun aiheita
---	--

Katsomuskasvatus

Toiminnan tavoitteet: • Tuetaan ja vahvistetaan keskinäistä kunnioitusta ja ymmärrystä eri katsomuksia kohtaan • Tuetaan ja vahvistetaan lasten kulttuuristen ja katsomuksellisten identiteettien kehitystä	Toiminta: • Tutustutaan lapsiryhmässä edustettujen katsomusten ja uskontojen tapoihin ja juhliin • Pohditaan yhdessä lasten kokemuksista nousevia katsomuksellisia kysymyksiä • Hyödynnetään huoltajien asiantuntemusta kulttuuriperinnöstä • Hyödynnetään lähiympäristön vierailuja ja tapahtumia, esim. seurakuntien tilaisuudet ja työntekijät
---	---

Lähiyhteisö

Toiminnan tavoitteet: • Tuetaan ja vahvistetaan lasten mielenkiintoa menneisyyden asioihin, nykyhetkeen sekä hyvän tulevaisuuden rakentamiseen	Toiminta: • Tutustutaan juhlaperinteisiin, -leikkeihin ja -lauluihin • Hyödynnetään eri sukupolvien välistä yhteistyötä, esim. isohuoltajien vierailut • Pohditaan yhdessä lasta askarruttavia ajankohtaisia asioita
---	---

	Pohditaan yhdessä tulevaisuutta
--	---

Mediakasvatus

Toiminnan tavoitteet: Tuetaan ja vahvistetaan lapsen kehittyvää lähde- ja mediakriittisyyttä	Toiminta: - Tutustutaan erilaisiin medioihin - Käsitellään medioissa esillä olevia teemoja lasten ikä- ja kehitystaso huomioiden - Kokeillaan mediantuottamista leikinomaisesti turvallisessa ympäristössä - Hyödynnetään lasten mediaa toiminnan inspiraationa: esim. lastenohjelmat ja -pelit - Pohditaan faktan ja fiktion eroa
---	---

2

Tutkin ja toimin ympäristössäni

Varhaiskasvatuksen tehtävä on antaa lapsille valmiuksia havainnoida, jäsentää ja ymmärtää ympäristöään. Lapsia ohjataan tutkimaan ja toimimaan luonnossa ja rakennetussa ympäristössä. Varhaiskasvatus tukee lasten **matemaattisen ajattelun** kehittymistä sekä vahvistaa myönteistä suhtautumista matematiikkaan. Varhaiskasvatukseen sisältyy myös **ympäristökasvatusta** ja **teknologiakasvatusta**. Oppimisympäristöihin liittyvät omakohtaiset havainnot, kokemukset ja elämykset auttavat lapsia ymmärtämään syy- ja seuraussuhteita sekä kehittymään ajattelijoina ja oppijoina. Lasten kehittyvä taito nimetä asioita sekä käyttää erilaisia käsitteitä edistää monilukutaitoa.

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on tarjota oivaltamisen ja oppimisen iloa **matemaattisen ajattelunsa** eri vaiheissa oleville lapsille. Lapset tutustuvat matematiikkaan ja sen osa-alueisiin havainnollisen ja leikinomaisen toiminnan myötä. Lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota päivittäisissä tilanteissa ja lähiympäristössä ilmeneviin muotoihin, määriin ja muutoksiin. Lapsia innostetaan pohtimaan ja kuvailemaan matemaattisia havaintojaan ilmaisemalla ja tarkastelemalla niitä esimerkiksi kehollisesti tai eri välineiden ja kuvien avulla. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia luokitella, vertailla ja asettaa järjestykseen asioita ja esineitä sekä löytää ja tuottaa säännönmukaisuuksia ja muutoksia. Lapsia kannustetaan myös oppimisympäristöön liittyvien ongelmien löytämisessä, pohtimisessa ja päättelyssä sekä ratkaisujen etsimisessä.

Lukukäsitteen kehittymistä tuetaan monipuolisesti vuorovaikutteisissa tilanteissa, esimerkiksi leikkiä ja lapsia houkuttelevia materiaaleja hyödyntäen. Lapsia innostetaan havainnoimaan lukumääriä ympäristöstä ja taitojen karttuessa liittämään ne lukusanaan ja numeromerkkeihin

taitojensa mukaan. Lukujonotaitoja ja nimeämistä voidaan kehittää esimerkiksi lorujen ja riimien avulla. Lasten kanssa kokeillaan mittaamista ja harjoitellaan sijainti- ja suhdekäsitteitä esimerkiksi liikuntaleikeissä, piirtäen tai eri välineiden avulla.

Erilaisilla harjoituksilla tuetaan lasten tilan ja tason hahmottamista. Lapsia kannustetaan tutkimaan kappaleita ja muotoja sekä leikkimään niillä. Lasten geometrisen ajattelun vahvistamiseksi heille järjestetään mahdollisuuksia rakenteluun, askarteluun ja muovailuun. Aikakäsitetä avataan esimerkiksi vuorokauden- ja vuodenaikojä havainnoimalla.

Ympäristökasvatuksen tavoitteena on vahvistaa lasten luontosuhdetta ja vastuullista toimimista ympäristössä sekä ohjata heitä kohti kestävää elämäntapaa. Ympäristökasvatus sisältää kolme ulottuvuutta: oppiminen ympäristössä, oppiminen ympäristöstä sekä toimiminen ympäristön puolesta. Lähiluonto sekä rakennettu ympäristö ovat sekä oppimisen kohteita että oppimisympäristöjä.

Luonnossa ja rakennetussa ympäristössä retkeily sekä ympäristön tutkiminen ovat tärkeä osa varhaiskasvatusta. Myönteisten kokemusten kautta lapsi oppii nauttimaan luonnosta ja lähiympäristöstä ja hänen ympäristösuhteensa vahvistuu. Luonnon ilmiöitä havainnoidaan eri aistein ja eri vuodenaikoina. Niistä keskustellaan ja niitä tutkitaan. Samalla opetellaan ympäristöön liittyvien käsitteiden käyttöä. Eri kasvi- ja eläinlajien tunnistamisen harjoittelu vahvistaa luonnon tuntemusta. Lasten kanssa opetellaan etsimään tietoa heitä kiinnostavista asioista. Luonto voi olla myös esteettisen kokemuksen ja rauhoittumisen paikka.

Lapsia ohjataan kunnioittamaan luontoa, sen kasveja ja eläimiä. Ympäristökasvatuksella edistetään kestävään elämäntapaan kasvamista sekä siinä tarvittavien taitojen harjoittamista. Näitä käytännön taitoja ovat esimerkiksi roskaamaton retkeily, kohtuullisuuden ja säästäväisyyden opettelu, ruokailuun liittyvä vastuullisuus, energian säästäminen sekä jätteiden vähentäminen esimerkiksi kierrätyksen, tavaroiden korjaamisen ja uudelleenkäytön avulla. Samalla lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota tekojen vaikutuksiin. **On tärkeä huolehtia siitä, että lapset kokevat voivansa omilla teoillaan vaikuttaa kestävään elämäntapaan mutta ilman että heidän tarvitsee kantaa lapsina liian suurta vastuuta kestävä elämäntavan ylläpitämisestä.**

Teknologiakasvatuksen tavoitteena on kannustaa lapsia tutustumaan tutkivaan ja kokeilevaan työtapaan. Lapsia ohjataan myös havainnoimaan ympäristön teknologiaa ja keksimään omia luovia ratkaisuja. Lapsia rohkaistaan tekemään kysymyksiä, etsimään niihin yhdessä vastauksia ja tekemään päätelmiä.

Lasten kanssa havainnoidaan arjessa esiintyviä teknisiä ratkaisuja ja tutustutaan **digitaalisiin** laitteisiin ja **sovelluksiin** sekä niiden toimintaan. Erityistä huomiota kiinnitetään koneiden ja laitteiden turvalliseen käyttöön. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia toteuttaa omia ideoitaan esimerkiksi rakennellen eri materiaaleista sekä kokeilla eri laitteiden toimintaa. Lapsia

kannustetaan kuvailemaan tekemiään ratkaisuja. Pulmia ratkotaan ja onnistumisista iloitaan yhdessä. Tavoite on, että lasten omakohtaisten kokemusten myötä herää ymmärrys siitä, että teknologia on ihmisen toiminnan aikaansaamaa. Toiminnassa voidaan hyödyntää lähiympäristön teknologisia ratkaisuja, esimerkiksi leluja **ja muita arjen teknologisia ratkaisuja**, ja tutkia niiden toimintaperiaatteita.

Matemaattisen ajattelun taidot

Tavoitteet toiminnalle: • Tuetaan ja vahvistetaan matemaattisen ajattelun kehittymistä • Tarjotaan matemaattisen ajattelun haasteita lapsille	Toiminta: • Matemaattisten käsitteiden harjoittelua peleissä, lei-keissä sekä arjen tilanteissa eri aisteja käyttäen esim. mittaaminen, lukumäärä, lukusana-numeromerkitys, sijainti- ja suhdekäsitteet • Mittaamisen harjoittelua omalla keholla ja eri välineillä • Tutkitaan eri muotoja esim. lego-leikeissä, askarteluissa • Luokitellaan ja vertaillaan erilaisia asioita arjen tilanteissa: pitkä-lyhyt, painava-kevyt
---	---

Ympäristökasvatus

Tavoitteet toiminnalle: • Tuetaan ja vahvistetaan lasten luontosuhdetta ja vastuullista toimimista ympäristössä sekä ohjataan kohti kestäväää elämäntapaa	Toiminta: • Retkeillään luonnossa ja lähiympäristössä • Havainnoidaan luonnon ilmiöitä eri aistein, eri vuoden-aikoina • Harjoitellaan kunnioittamaan luontoa, kasveja ja eläimiä • Harjoitellaan kierrättämistä • Hyödynnetään luonnon- ja kierrätysmateriaaleja toiminnassa
--	--

Teknologiakasvatus

Tavoitteet toiminnalle	Toiminta:
------------------------	-----------

• Tuetaan ja kannustetaan lapsia tutustumaan tutkiviin ja kokeileviin työtapoihin	• Ohjataan lapsia havainnoimaan ympäristön teknologiaa ja keksimään omia luovia ratkaisuja • Harjoitellaan tutkimista ja tarkastelua • Tutustutaan teknologiaan esim. rakenteluleikkien avulla, pohditaan ja etsitään vastauksia yhdessä
---	--

Kasvan, liikun ja kehityn

Kasvan, liikun ja kehityn -oppimisen alueeseen sisältyy **liikkumiseen, ruokakasvatukseen, terveyteen ja turvallisuuteen** liittyviä tavoitteita. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on luoda pohja lasten terveyttä ja hyvinvointia arvostavalle sekä fyysistä aktiivisuutta edistävälle elämäntavalle yhdessä huoltajien kanssa. Tämä oppimisen alue tukee erityisesti itsestä huolehtimiseen ja arjen taitoihin liittyvää laaja-alaista osaamista.

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on innostaa lapsia **liikkumaan** monipuolisesti sekä kokemaan liikunnan iloa. Lapsia kannustetaan ulkoiluun ja liikunnallisiin leikkeihin kaikkina vuodenaikoina. Ohjatun liikkumisen lisäksi huolehditaan siitä, että lapsilla on riittävästi mahdollisuuksia päivittäiseen omaehtoiseen liikuntaan sekä sisällä että ulkona. Liikuntakasvatuksen tulee olla säännöllistä, lapsilähtöistä, monipuolista ja tavoitteellista. Riittävä fyysinen aktiivisuus on tärkeää lapsen terveelle kasvuille, kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Fyysisellä aktiivisuudella tarkoitetaan erilaisia ja kuormittavuudeltaan eritasoisia liikunnan tapoja, kuten leikkimistä sisällä ja ulkona, retkeilyä sekä ohjattua liikuntaa. Ryhmässä liikkuminen kehittää lasten sosiaalisia taitoja, kuten vuorovaikutus- ja itsesäätelytaitoja. Fyysisen aktiivisuuden tulee olla luonteva osa lapsen päivää. Yhteistyössä huoltajien kanssa lapsia innostetaan liikkumaan myös vapaa-ajalla erilaisissa tiloissa ja ulkona erilaisissa olosuhteissa.

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on kehittää lasten kehontuntemusta ja -hallintaa sekä motorisia perustaitoja, kuten tasapaino-, liikkumis- ja välineenkäsittelytaitoja. Liikkumisessa hyödynnetään eri aisteja sekä erilaisista materiaaleista valmistettuja, liikkumaan innostavia välineitä. Lasten liikkumisen tulee vaihdella luontevasti kestoaltaan, intensiteetiltään ja nopeudeltaan. Lasten tulee saada kokemuksia yksin, parin ja ryhmän kanssa liikkumisesta. Varhaiskasvatuksessa lapset saavat kokemuksia erilaisista liikuntaleikeistä, kuten perinteisistä pihaleikeistä sekä satu- tai musiikkiliikunnasta. Eri vuodenaikojen tulee hyödyntää siten, että lapset saavat mahdollisuuksia opetella kullekin vuodenaikalle tyypillisiä tapoja ulkoilla.

Säännöllisellä ja ohjatulla liikunnalla on tärkeä merkitys lasten kokonaisvaltaiselle kehitykselle ja motoriselle oppimiselle. Tämän vuoksi lasten motoristen taitojen suunnitelmallinen havainnointi on tärkeää. Henkilöstön tulee suunnitella päivän rakenne, sisä- ja ulkoympäristö sekä toiminnan sisällöt niin, että lapset voivat monipuolisesti nauttia liikkumisesta eri tilanteissa.

Liikuntavälineiden tulee olla lasten käytettävissä myös omaehtoisen liikunnan ja leikin aikana. Varhaiskasvatuksessa huomioidaan liikuntavälineiden turvallisuus.

Ruokakasvatuksen tavoitteena on edistää myönteistä suhtautumista ruokaan ja syömiseen sekä tukea monipuolisia ja terveellisiä ruokatottumuksia. Lapsia ohjataan omatoimiseen ruokailuun ja monipuoliseen, riittävään syömiseen. Päivittäiset ateriahetket järjestetään kiireettömässä ilmapiirissä opetellen ruokarauhaa ja hyviä pöytätapoja sekä yhdessä syömisen kulttuuria. Eri aistien avulla ja tutkimalla tutustutaan ruokiin, niiden alkuperään, ulkonäköön, koostumukseen ja makuominaisuuksiin. Ruoasta keskusteleminen, tarinat ja laulut edistävät lasten ruokasanaston kehittymistä.

Varhaiskasvatuksessa pohditaan yhdessä lasten kanssa **terveyteen** ja **turvallisuuteen** liittyviä asioita. Lasten valmiuksia pitää huolta terveydestään sekä henkilökohtaisesta hygieniastaan tuetaan. Lasten kanssa keskustellaan liikkumisen, levon ja hyvien ihmissuhteiden merkityksestä hyvinvoinnille ja terveydelle. Lasten kanssa opetellaan turvallisuuteen liittyviä asioita päivittäisissä tilanteissa. Näitä voivat olla muun muassa pukeutumis-, ruokailu-, leikki- sekä ulkoilutilanteet.

Lasten ikätasoista uteliaisuutta seksuaalisuuteen ja kehoon ohjataan kunnioittavasti.

Varhaiskasvatuksessa harjoitellaan lähiliikenteessä liikkumista ja turvalliseen liikkumiseen liittyviä sääntöjä ja tapoja. Tavoitteena on tukea lasten turvallisuuden tunnetta, antaa heille valmiuksia pyytää ja hakea apua sekä toimia turvallisesti erilaisissa tilanteissa ja ympäristöissä.

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on luoda yhdessä huoltajien kanssa pohja hyvinvointia arvostavalle sekä fyysistä aktiivisuutta edistävälle elämäntavalle.

Liikkumisen taidot

Tavoitteet toiminnalle:	Toiminta:
• Tukea ja vahvistaa lasten monipuolista liikkumista ja tarjota liikkumisen iloa • Tukea ja vahvistaa lasten kehontuntemusta ja -hallintaa sekä motorisia perustaitoja	• Monipuolinen ja riittävä liikunta päivittäin, sisällä ja ulkona • Erilaiset liikunta- ja pihaleikit • Satu- ja musiikkiliikunta • Liikkumista omaehtoisesti ja ohjatusti • Painotetaan liikkumisen iloa

Ruokakasvatus

Tavoitteet toiminnalle:	Toiminta:
• Tuetaan ja vahvistetaan myönteistä suhtautumista ruokaan sekä syömiseen • Tuetaan ja vahvistetaan monipuolisia ja terveellisiä ruokatottumuksia	• Tutustutaan erilaisiin ruokiin eri aistien avulla

	• Opetellaan ruokarauhaa ja hyviä pöytätapoja sekä yhdessä syömisen kulttuuria • Huomioidaan eri kulttuurien ruokailuun liittyvät tavat ja tottumukset
--	---

Terveys ja turvallisuus

Tavoitteet toiminnalle: • Tuetaan ja vahvistetaan lasten valmiuksia huolehtia terveydestä ja henkilökohtaisesta hygieniasta • Vahvistetaan ja tuetaan lasten turvallisuuteen liittyvää oppimista varhaiskasvatuksen arjen tilanteissa • Ohjataan kunnioittavasti lasten ikätasoista uteliaisuutta seksuaalisuuteen ja kehoon	Toiminta: • Pohditaan yhdessä liikkumisen, levon ja ihmissuhteiden merkitystä hyvinvointiin ja terveyteen • Harjoitellaan liikkumista eri oppimisympäristöissä ja myös lähiliikenteessä • Harjoitellaan ristiriitatilanteiden ratkomista, tunne- ja vuorovaikutustaitoja
---	---

Varhaiskasvatuksessa huomioidaan Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen ravintosuosituksot sekä Opetus- ja kulttuuriministeriön Varhaisvuosien fyysisen aktiivisuuden suosituksot.

4.6 Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kieleen ja kulttuuriin liittyvien näkökohtien katsotaan koskevan jokaista varhaiskasvatukseen osallistuvaa lasta. Lasten vaihtelevat kielelliset ja kulttuuriset taustat ja valmiudet nähdään yhteisöä myönteisellä tavalla rikastuttavana. Kieli- ja kulttuuritietoisessa varhaiskasvatuksessa kielet, kulttuurit ja katsomukset nivoutuvat osaksi varhaiskasvatuksen kokonaisuutta.

Varhaiskasvatustlain mukaan kunnan on huolehdittava siitä, että lapsi voi saada varhaiskasvatusta lapsen äidinkielenä olevalla suomen, ruotsin tai saamen kielellä. Viittomakieltä käyttävälle lapselle voidaan antaa varhaiskasvatusta viittomakielellä. Varhaiskasvatusta voidaan antaa myös romanikielellä.⁹³ Varhaiskasvatuksessa voidaan käyttää myös muita kieliä, kun se ei vaaranna varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa asetettujen tavoitteiden saavuttamista. Tällöin tulee huolehtia myös lasten äidinkielenä olevan suomen/ruotsin kielen taidon kehittymisen tukemisesta. Henkilöstön, huoltajien ja eri kulttuuriyhteisöjen keskinäisellä yhteistyöllä edistetään

⁹³ Varhaiskasvatustlain 8 § ja HE 40/2018 vp, s. 88–89 sekä viittomakielilaki (359/2015)

lasten ja perheiden kulttuuriperinteen jatkumista ja tuetaan lasten mahdollisuutta ilmentää omia kulttuuritaustojaan. Kaksi- ja monikielisissä ympäristöissä lapsia rohkaistaan vuorovaikutukseen.

Varhaiskasvatukseen osallistuu lapsia, jotka puhuvat äidinkielineen sekä **ruotsia** että **suomea**. Näiden kaksikielisten lasten kielellisen kehityksen sekä identiteettien kehityksen kannalta on tärkeää, että molempia kieliä tuetaan ja lapsia kannustetaan niiden käyttöön.

Saamelaislasten varhaiskasvatuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa lasten saamelaista identiteettiä ja tietoisuutta omasta kulttuuristaan sekä antaa lapsille mahdollisuus opetella saamelaisia perinnetietoja ja -taitoja. Saamelaiset ovat alkuperäiskansa, jonka oikeuksista omaan kieleen ja kulttuuriin on säädetty perustuslaissa⁹⁴. Toiminnassa hyödynnetään lähiympäristöä sekä yhteistyötä huoltajien ja saamelaisyhteisön kanssa. Silloin kun varhaiskasvatus järjestetään jollakin kolmesta saamen kielestä, sen erityisenä tavoitteena on vahvistaa kielen kehittymistä, ymmärtämistä ja käyttöä. Tavoitteena on lisätä lasten valmiuksia toimia saamenkielisessä ympäristössä, oppia saamen kieltä ja saamen kielellä. Henkilöstö vahvistaa saamen kieli- ja kulttuuriperinnön säilymistä yhteistyössä huoltajien kanssa.

Romanilasten varhaiskasvatuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa lasten myönteistä identiteettikehitystä ja tietoisuutta omasta historiastaan ja kulttuuristaan sekä lisätä lasten osallisuutta yhteiskunnassa. Lisäksi tuetaan lasten kielellistä kehitystä yhteistyössä lasten huoltajien ja romaniyhteisön kanssa. Mahdollisuuksien mukaan lapsille järjestetään tilaisuuksia käyttää ja omaksua romanikieltä. Henkilöstö vahvistaa romanien kieli- ja kulttuuriperinnön säilymistä yhteistyössä huoltajien kanssa.

Viittomakieltä käyttävien lasten varhaiskasvatus voidaan toteuttaa joko viittomakielisessä ryhmässä tai ryhmässä, joka koostuu viittomakielisistä ja puhuttua kieltä käyttävistä lapsista. Viittomakieli voi olla lapsen äidinkieli, ensikieli tai toinen kieli. Viittomakieltä käyttävät lapset voivat olla kuuroja, huonokuuloisia tai kuulevia. Viittomakielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on tukea ja vahvistaa lasten kieli- ja kulttuuri-identiteettiä antamalla heille mahdollisuus käyttää ja omaksua suomalaista tai suomenruotsalaista viittomakieltä yhteistyössä huoltajien kanssa. Tavoitteena on myös lisätä lasten valmiuksia toimia erilaisissa kieliympäristöissä sekä vahvistaa lasten suomalaista tai suomenruotsalaista viittomakielistä ilmaisua ja viittomavarantoa.

Varhaiskasvatuksessa tuetaan monipuolisesti **vieraskielisten** ja **monikielisten** lasten kielitaidon sekä kieli- ja kulttuuri-identiteettien ja itsetunnon kehittymistä. Suomen/ruotsin kielen taidon kehittymistä edistetään tavoitteellisesti **ja pedagogisesti suunniteltuna** kielellisten taitojen ja valmiuksien osa-alueilla lasten tarpeista ja edellytyksistä lähtien. Monipuolisten vuorovaikutustilanteiden ja oppimisympäristöjen avulla lapsille tarjotaan mahdollisuuksia käyttää ja omaksua suomea/ruotsia toisena kielenä **erilaisissa kasvatus- ja opetustilanteissa**.

⁹⁴ Suomen perustuslaki (731/1999) 17 § 3 momentti

Suomen/ruotsin kielen omaksumisen lähtökohtana on arkielämän konkreettinen kieli ja sen ilmaisuvaranto. Kielen ymmärtämis- ja tuottamistaitojen kehittyminen nivoutuvat toisiinsa. Lapsi saa valmiuksia havaintojen tekemiseen sekä oman ajattelunsa, tunteidensa ja mielipiteidensä ilmaisemiseen tilanteeseen ja itselleen sopivalla tavalla. Osa lapsista tutustuu suomalaiseen kulttuuriin ja suomen/ruotsin kieleen vasta tullessaan varhaiskasvatukseen. **Lapsen kielen kehitykseen liittyvää suomen/ruotsin kieleen tutustumista ja opettelua ei tule rinnastaa varhaiskasvatuksessa annettavaan tukeen (luku 5).** Huoltajille kerrotaan suomalaisen varhaiskasvatustoiminnan tavoitteista, sisällöistä ja menetelmistä. Huoltajien kanssa keskustellaan perheen kielellisestä ympäristöstä, kielivalinnoista, monikielisten ja -kulttuuristen identiteettien muodostumisesta sekä äidinkielen tai -kielten kehityksen vaiheista ja merkityksestä. **Varhaiskasvatus tukee lapsen kotoutumista suomalaiseen yhteiskuntaan.**

Lapsille järjestetään mahdollisuuksien mukaan tilaisuuksia käyttää ja omaksua myös omaa äidinkieltään tai omia äidinkieliään. Oma äidinkieli sekä suomen/ruotsin oppiminen toisena kielenä rakentavat pohjaa lasten toiminnalliselle kaksi- ja monikielisyydelle. Vastuu lasten oman äidinkielen tai omien äidinkielen ja kulttuurin säilyttämisestä ja kehittämisestä on ensisijaisesti perheellä. Tarvittaessa huoltajien kanssa käytävissä keskusteluissa käytetään tulkkia, jolla varmistetaan molempipuolinen ymmärrys.

Kaksikielinen varhaiskasvatus

Kaksikielisen varhaiskasvatuksen järjestäminen perustuu kunnan tai yksityisen toimijan päätökseen. Kaksikielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on hyödyntää lasten varhaisen kielenoppimisen herkkyyksikautta tarjoamalla lapsille tavanomaista monipuolisempaa kielikasvatusta. Lapsille tarjotaan tilaisuuksia omaksua kieliä ja käyttää niitä toiminnallisesti ja leikinomaisesti. Samalla luodaan pohjaa elinikäiselle kielten opiskelulle. Tavoitteena on, että toiminta monikielisessä ympäristössä herättää lasten kielellisen uteliaisuuden ja kokeilunhalun. Myös monenlaiset kulttuurit kohtaavat luontevasti tällä tavoin järjestetyssä varhaiskasvatuksessa.

Kaksikielinen varhaiskasvatus jaetaan laajamittaiseen ja suppeampaan. Suppeamman kaksikielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on herättää lasten mielenkiinto ja myönteinen asenne kieliä kohtaan. Laajamittaisessa kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa pyritään luomaan lapsille valmiuksia toimia kaksi- tai monikielisessä ympäristössä.

Laajamittainen kaksikielinen varhaiskasvatus

Kotimaisten kielten varhainen täydellinen kielikylpy varhaiskasvatuksessa

Ruotsinkielistä kielikylpyä voidaan järjestää suomenkielisessä varhaiskasvatuksessa ja suomenkielistä kielikylpyä ruotsinkielisessä varhaiskasvatuksessa. Lisäksi sekä suomen- että ruotsinkielisessä varhaiskasvatuksessa voidaan järjestää saamenkielistä kielikylpyä. Kotimaisten kielten varhainen täydellinen kielikylpy on ohjelma, joka alkaa varhaiskasvatuksessa ja jatkuu perusopetuksen loppuun. Varhaiskasvatuksen kieli, esiopetuksen ja koulun opetuskieli sekä toinen

kotimainen tai saamen kieli muodostavat kokonaisuuden. Varhaiskasvatus toteutetaan pääosin kielikylpykielellä. Lasten äidinkielen tai äidinkielten taitojen kehittymistä tuetaan yhteistyössä kotien ja huoltajien kanssa. Toiminnassa pyritään siihen, että kukin henkilöstöön kuuluva käyttää johdonmukaisesti vain yhtä kieltä: joko kielikylpykieltä tai kieltä, jolla varhaiskasvatus on järjestetty. Lapsia kannustetaan kielikylpykielen käyttöön, mutta heillä tulee olla mahdollisuus tulla ymmärretyksi myös äidinkielellään. Tavoitteena on valmius siirtyä kielikylpynä toteutettuun esiopetukseen ja edelleen perusopetukseen.

Muu laajamittainen kaksikielinen varhaiskasvatus

Muussa laajamittaisessa kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa osa toiminnasta (vähintään 25 %) toteutetaan jollakin muulla kielellä kuin varhaiskasvatuslaissa säädetyllä varhaiskasvatuksen kielellä. Jotkut lapsista voivat puhua kyseistä kieltä äidinkielenään. Toiminta suunnitellaan siten, että eri kieliryhmät saavat kielen kehitykselleen tarvittavaa tukea. Ryhmissä voi olla myös lapsia, joille kumpikaan varhaiskasvatuksessa käytettävä kieli ei ole äidinkieli. Varhaiskasvatuksen järjestäjä harkitsee tapauskohtaisesti huoltajan kanssa keskustellen, milloin tällainen järjestely tukee lapsen kehitystä.

Kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa toiminta suunnitellaan niin, että kahdella kielellä toteutetusta varhaiskasvatuksesta muodostuu kokonaisuus, jossa molemmat kielet ovat läsnä ja kehittyvät vähitellen henkilöstön mallintamisen ja lasten aktiivisen toiminnan kautta. Mikäli mahdollista, kukin henkilöstöön kuuluva jäsen käyttää vain jompaakumpaa kieltä aktiivisesti. Lapsella tulee olla mahdollisuus tulla ymmärretyksi myös äidinkielellään, suomeksi tai ruotsiksi. Lapsia kannustetaan molempien kielten käyttöön. Tavoitteena on valmius siirtyä joko kaksikieliseen tai suomen-/ruotsinkieliseen esiopetukseen ja perusopetukseen.

Suppeampi kaksikielinen varhaiskasvatus

Kielirikasteinen varhaiskasvatus

Kielirikasteisella varhaiskasvatuksella tarkoitetaan varhaiskasvatusta, jossa alle 25 prosenttia toiminnasta järjestetään säännöllisesti ja suunnitellusti jollakin muulla kuin varhaiskasvatuslaissa määritellyllä varhaiskasvatuksen kielellä. Tavoitteena on kielenoppimisen tukeminen, lasten motivoiminen ja kielivalintojen monipuolistaminen. Lisäksi tavoitteena voi olla siirtyminen kielirikasteiseen tai muuhun kaksikieliseen esi- ja perusopetukseen tai muulla tavalla varhennettuun kielenopetukseen.

Kielipesä

Kielipesätoiminnalla tarkoitetaan varhaiskasvatuksessa toimintaa, jossa vahvistetaan lasten tietämystä omasta kulttuuristaan ja tarjotaan mahdollisuus oppia perheessä tai suvussa puhuttua uhanalaista vähemmistökieltä tai alkuperäiskansan kieltä. Kielipesätoiminnan periaatteet voivat olla kielikylvyn kaltaisia.

Viittomakielistä varhaiskasvatusta toteutetaan tarvittaessa ryhmässä, joka koostuu viittomakielisistä ja puhuttua kieltä käyttävistä lapsista. Viittomakielisen varhaiskasvatuksen kielelliset tavoitteet ovat samat kuin muussakin varhaiskasvatuksessa. Tavoitteena on vahvistaa ja rohkaista lasta käyttämään viittomakieltä ja näin lisätä lapsen valmiuksia toimia viittomakielisessä ympäristössä. Viittomakielisen varhaiskasvatuksen toimintaa tarkennetaan tarvittaessa yksikkökohtaisesti ryhmän varhaiskasvatussuunnitelmassa.

Vieraskielisten lasten suomen kielen oppimista tuetaan aktiivisesti. Kielen oppimisessa ja kommunikoinnissa käytetään erilaisia apuvälineitä, kuten kuvakortteja ja monikanavaista viestintää. Vieraskielisten lasten vuorovaikutustilanteisiin kiinnitetään huomiota. Henkilöstö sanoittaa omaa ja lasten toimintaa rikastaen lasten arjessa tarvittavaa sanavarastoa. Oman äidinkielen/äidinkielten käyttöä tuetaan mahdollisuuksien mukaan.

Henkilöstö toimii sensitiivisesti ja näyttää, että lapsi huomioidaan ja häntä kuunnellaan, vaikka yhteinen kieli puuttuisikin. Lapsi oppii suomen kieltä ja kulttuuria kokonaisvaltaisesti varhaiskasvatustoiminnassa. Lisäksi suomen kieltä ja kulttuuria opetellaan ohjatuissa leikki- ja pienryhmätilanteissa, joissa kasvattaja on aktiivisessa roolissa.

Perheiden kanssa tehtävässä yhteistyössä huomioidaan erilaiset kielelliset ja kulttuuriset taustat ja niitä kunnioitetaan suomalaisen yhteiskunnan arvojen puitteissa. Huoltajia informoidaan tarvittaessa suomalaisesta kulttuurista, suomalaisen yhteiskunnan jäsenyydestä sekä kotoutumista edistävästä tukipalveluista. Tulkkauspalveluihin on oikeus ja niitä käytetään tarvittaessa. Kaikessa toiminnassa huomioidaan kulttuurisensitiivisyys.

Perheitä kannustetaan oman kielen ja kulttuurin säilyttämiseen. Eri kulttuuritaustaisille perheille tarjotaan mahdollisuus esitellä omia kulttuuri- ja kieliperinteitä varhaiskasvatusyhteisölle. Eri kulttuuritaustaisten perheiden kanssa toimittaessa huomioidaan tarvittaessa oman kunnan kotouttamissuunnitelma.

4.7 Paikallisesti päätettävät asiat

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa tarkennetaan seuraavia pedagogisen toiminnan tavoitteita ja periaatteita huomioiden lasten ikä ja kehitys sekä eri toimintamuotojen ominaispiirteet. Pedagogisen toiminnan tavoitteita ja sisältöjä eri toimintamuodoissa voidaan täsmentää paikallisissa suunnitelmissa.

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa kuvataan ja tarkennetaan

- pedagogisen toiminnan suunnittelun ja toteuttamisen periaatteita sekä seurannan ja arvioinnin käytäntöjä
- varhaiskasvatuksen pedagogisen dokumentoinnin periaatteita ja käytäntöjä
- monipuolisten työtapojen valintaa ja käyttöä ohjaavia periaatteita
- käytäntöjä, jotka tukevat lasten leikkiä **inklusiivisten periaatteiden mukaisesti**
- oppimisen alueiden tavoitteita ja sisältöjä
- lasten mielenkiinnon kohteiden ja osallisuuden huomioon ottamisen tapoja pedagogisen toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa
- eri kieli- ja kulttuuriryhmien varhaiskasvatuksen toteuttamista
- kaksikielisen varhaiskasvatuksen toteuttamista, mikäli sitä järjestetään
- vieras- ja monikielisten lasten suomen/ruotsin kielen oppimisen tukemista
- perheen kielivalintoihin ja äidinkielen tukemiseen liittyvää yhteistyötä ja käytäntöjä.

5. Lapsen tuki

Varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella on oikeus saada yleistä, tehostettua tai erityistä tukea siten kuin varhaiskasvatuslaissa on säädetty⁹⁵. Oikea-aikaisella, yksilöllisesti kohdennetulla ja lapsen tarpeiden mukaisella tuella edistetään lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Samalla ehkäistään lapsen ongelmien kasvamista ja monimuotoistumista sekä riskiä syrjäytyä.

Tuen järjestämisen lähtökohtana ovat lapsen vahvuudet sekä oppimiseen, kehitykseen ja hyvinvointiin liittyvät tarpeet. Lasta kuullaan lapsen ikä ja kehitys huomioiden. Varhaiskasvatuksessa tuki rakentuu lapsen yksilöllisiin tarpeisiin vastaamisesta sekä yhteisöllisistä ja oppimisympäristöihin liittyvistä ratkaisuista. Varhaiskasvatuksessa huolehditaan siitä, että jokainen lapsi kokee itsensä hyväksytyksi omana itsenään sekä ryhmän jäsenenä. Kannustamalla lasta ja antamalla hänelle mahdollisuuksia onnistumisen kokemuksiin tuetaan lapsen myönteisen minäkuvan kehittymistä. Lapsen tarvitsema tuki ja toimenpiteet kirjataan päiväkodissa tai perhepäivähoidossa olevan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

5.1 Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet ja vastuut

Varhaiskasvatuksen järjestäjä⁹⁶ on velvollinen antamaan lapselle hänen tarvitsemaansa tukea päiväkodissa tai perhepäivähoidossa. Lapsen tuen tarve arvioidaan ja tukea järjestetään viivyttyksettä. Tuki varhaiskasvatuksessa järjestetään yleisenä, tehostettuna ja erityisenä tukena inklusiivisten periaatteiden mukaisesti. Jokaisella lapsella on lähtökohtaisesti oikeus saada tukea omassa lapsiryhmässään erilaisin joustavin järjestelyin. Mikäli lapsen tuen tarpeet sitä edellyttävät, lapsella on oikeus osallistua varhaiskasvatukseen pienryhmässä tai erityisryhmässä.

Lapsen kannalta on tärkeää, että tuki muodostaa johdonmukaisen jatkumon varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen aikana sekä lapsen siirtyessä perusopetukseen.

Tuen järjestämisen ja toteuttamisen vastuut

Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää tuen järjestämisen käytännöistä, toteuttamisesta, toimintatavoista ja arvioinnista päiväkodissa ja perhepäivähoidossa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä seuraa ja arvioi annettavan tuen vaikuttavuutta ja riittävyyttä.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää yhteistyörakenteista, vastuista ja toimintatavoista liittyen huoltajien kanssa tehtävään yhteistyöhön sekä monialaiseen yhteistyöhön. Monialaisen yhteistyön osalta päätetään myös työnjako eri toimijoiden kanssa tuen järjestämisessä. Varhaiskasvatuksen

⁹⁵ Varhaiskasvatuslaki 15 a §

⁹⁶ Kunta, kuntayhtymä tai yksityinen palveluntuottaja, ks. luku 1.1

järjestäjän pyynnöstä sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden tulee osallistua arvioinnin tekemiseen, jos tuen tarpeen arviointi sitä edellyttää⁹⁷.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa siitä, että lapsen oikeus saada varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluja sekä varhaiskasvatukseen osallistumisen edellyttämiä tulkitsemis- ja avustamispalveluja ja apuvälineitä toteutuu⁹⁸.

Päätöksen tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista tekee varhaiskasvatuksen järjestämisvastuussa oleva kunta⁹⁹. Jos kyseessä on yksityisen palveluntuottajan tuottama varhaiskasvatus, päätöksen tekee palveluntuottajan esityksestä varhaiskasvatuksen toimipaikan sijaintikunta.

Jos tukea tarvitseva lapsi osallistuu useamman kuin yhden varhaiskasvatuksen järjestäjän¹⁰⁰ varhaiskasvatukseen, on tuki suunniteltava, toteutettava ja arvioitava yhteistyössä¹⁰¹.

Tuen tarpeen arviointi, tuen antaminen sekä toimintakulttuurin ja toimintatapojen kehittäminen kuuluvat koko henkilöstölle heidän koulutuksensa, työnsä ja vastuidensa mukaan.

Toimipaikan johtaja vastaa varhaiskasvatuksessa annettavasta laadukkaasta tuesta, sen toteutumisesta ja henkilöstön ajantasaisesta osaamisesta lasten tuen tarpeita vastaavalla tavalla¹⁰². Johtaja huolehtii, että henkilöstö suunnittelee lapsen tuen osana lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa. Suunniteltu tuki arvioidaan lapsen tarpeiden mukaan, vähintään kerran vuodessa.

Lapsella on oikeus varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluihin ja opetukseen hänen tuen tarpeensa sitä edellyttäessä. Erityisopettaja osallistuu lapsen tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden ja niiden toteuttamisen suunnitteluun ja arviointiin tarvittaessa. Erityisopettajan antama tuki voi olla lapsikohtaista ja/tai ryhmässä toteutettavaa opetusta¹⁰³. Tuki voi olla säännöllistä, osa- tai kokoaikaista. Sitä voidaan toteuttaa samanaikaisopetuksena tai yhteisopettajuutena lapsen ryhmän opettajan kanssa. Erityisopettajan asiantuntemusta hyödynnetään myös henkilöstön ja huoltajien konsultoinnissa¹⁰⁴. Varhaiskasvatuksen opettajaksi ja/tai varhaiskasvatuksen erityisopettajaksi kelpoinen henkilö on vastuussa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattavasta tuen suunnittelusta ja toteuttamisen arvioinnista.

Perhepäivähoitaja vastaa ryhmänsä lasten tuen toteuttamisesta. Tuen suunnittelu ja arviointi voidaan tehdä yhteistyössä varhaiskasvatuksen opettajan ja/tai erityisopettajan kanssa¹⁰⁵. Lapsen

⁹⁷ Varhaiskasvatuslaki 15 d §

⁹⁸ Varhaiskasvatuslaki 15 c §

⁹⁹ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

¹⁰⁰ Kunta, kuntayhtymä tai yksityinen palveluntuottaja, ks. luku 1.1

¹⁰¹ Varhaiskasvatuslaki 15 b §

¹⁰² Varhaiskasvatuslaki 31 §

¹⁰³ Varhaiskasvatuslaki 15 c §

¹⁰⁴ Varhaiskasvatuslaki 15 d §

¹⁰⁵ Varhaiskasvatuslaki 15 c §

edun sitä edellyttäessä, voidaan yhteistyössä huoltajan kanssa keskustella, että lapsi siirtyy päiväkotiin saadakseen tarvitsemaansa tukea.

Varhaiskasvatuksessa voi olla lapsi- tai ryhmäkohtaisia avustajia¹⁰⁶, joiden tehtävänä on tukea lasta tai lapsia ryhmässä sekä mahdollistaa heidän osallistumisensa toimintaan. Tämä voi myös tarkoittaa esimerkiksi sitä, että avustaja auttaa muita lapsia, kun varhaiskasvatuksen opettajan toimii tukea tarvitsevan lapsen kanssa ja tuo vuorovaikutustilanteeseen lapsen yksilöllisiin tavoitteisiin liittyviä pedagogisia sisältöjä.

Kehittyessään lapsi saattaa tarvita tukea erilaisissa asioissa. Ensisijaisesti lapselle annetaan tukea lapsen omassa ryhmässä lähipäiväkodissa tai perhepäivähoidossa. Lapsi on ensisijaisesti ryhmän jäsen ja tukitoimet pyritään tuomaan lapsen toimintaympäristöön. Kaikessa tukemisessa tavoitteena on, että lapsi pystyy toimimaan oman yhteisönsä tasa-arvoisena jäsenenä. Kiertävät varhaiskasvatuksen erityisopettajat (kveot) työskentelevät päiväkodeissa, perhepäivähoidossa ja esiopetuksessa. Kveot tukevat ja ohjaavat varhaiskasvatuksen henkilöstöä tuen asioissa, antavat osa-aikaista erityisopetusta, tekevät yhteistyötä huoltajien sekä eri asiantuntijoiden kanssa sekä suunnittelevat ja kehittävät kunnan erityisvarhaiskasvatusta. Osa-aikaista erityisopetusta on mm. lapsen tai lapsiryhmän havainnointi ja arviointi, pienryhmätyöskentely sekä samanaikaisopetus. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu tuen arvioinnin ja tukitoimien suunnittelun prosesseihin aina, kun on kyseessä tehostettu ja erityinen tuki. Hän on mukana myös silloin, kun arvioidaan yleisen tuen riittävyyttä.

Mikäli lapsen tuen tarpeet sitä edellyttävät, lapsella on oikeus osallistua varhaiskasvatukseen pienryhmässä. Kontiolahdessa on kaksi pienryhmää, Karhunpesän ja Peltosirkun päiväkodeissa. Lapsen varhaiskasvatuksesta pienryhmässä sovitaan yhdessä huoltajien kanssa. Pienryhmän henkilöstö koostuu varhaiskasvatuksen erityisopettajasta, opettajasta, lastenhoitajasta sekä lasten tuen tarpeiden mukaan lisähenkilöstöstä. Ryhmässä lasten lukumäärä on tavanomaista pienempi. Toiminta perustuu valtakunnalliseen varhaiskasvatussuunnitelmaan (vasuun). Ryhmän päivittäistä toimintaa ja oppimisympäristöä suunnitellaan lasten vasujen perusteella heidän tarpeitaan vastaaviksi. Toiminta rakentuu lasten vahuuksille ja perustuu tiiviiseen monialaiseen yhteistyöhön perheen kanssa. Erityisopettajan tuki toteutuu kaikissa arjen tilanteissa. Pienryhmässä pienempi ryhmäkoko mahdollistaa lapsen yksilöllisemmän huomioimisen, ärsykkeiden määrä on vähäisempi ja lapset oppivat toinen toisiltaan.

Yksityistä varhaiskasvatusta koskevat samat tuen periaatteet kuin kunnallista varhaiskasvatusta. Kunnan kiertävä varhaiskasvatuksen erityisopettaja (kveo) tekee yhteistyötä, konsultoi ja antaa erityisopetusta myös yksityisessä varhaiskasvatuksessa.

Esiopetusta täydentävässä varhaiskasvatuksessa huomioidaan tuen tasot. Esiopetuksen täydentävä varhaiskasvatus yhteensovitetään esiopetuksessa annettavan tuen kanssa.

¹⁰⁶ Varhaiskasvatuslaki 35 ja 38 §

5.2 Yhteistyö tuen aikana

Varhaiskasvatus järjestetään yhteistyössä siten, että jokainen lapsi saa oman kehityksensä ja tarpeidensa mukaista kasvatusta, opetusta ja hoitoa sekä tarvitsemaansa tukea¹⁰⁷. Lapsen tuki edellyttää toimivia paikallisia yhteistyörakenteita ja yhteisöllisten toimintatapojen kehittämistä.

Lapsen ja huoltajan kanssa tehtävä yhteistyö

Huoltajan ja varhaiskasvatuksen henkilöstön jaettu tieto lapsesta ja hänen tarpeistaan on lähtökohta varhaisen ja riittävän tuen antamiseen. Huoltajan kanssa keskustellaan lapsen oikeudesta tukeen, tuen järjestämisen keskeisistä periaatteista sekä lapselle annettavasta tuesta ja tuen toteuttamisen muodoista. Lapsi osallistuu yhteistyöhön tarkoituksenmukaisella, ikäänsä ja kehitysvaiheeseensa sopivalla tavalla. Lasta kuullaan ja hänen mielipiteensä huomioidaan.¹⁰⁸

Huoltajaan ollaan yhteydessä heti, kun lapsella ilmenee kehityksen tai oppimisen haasteita tai henkilöstöllä herää huoli lapsen hyvinvoinnista. Huoltajalle annetaan tietoa lasta koskevien asioiden käsittelystä, tietojen saannista ja niiden luovuttamisesta sekä salassapidosta.¹⁰⁹

Tarvittaessa keskusteluissa käytetään tulkkia. Lapsen tuen toteuttamisen tavoitteet voidaan saavuttaa parhaiten silloin, kun kaikki osapuolet osallistuvat yhteistyöhön.

Lapsi voi saada tukea myös muiden lapsia ja perheitä koskevien palvelujen kautta. On tärkeää, että paikalliset lasten ja perheiden palvelut muodostavat tarkoituksenmukaisen kokonaisuuden lapsen tuen järjestämisessä.¹¹⁰

Lapsen ja huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö Kontiolahdella

Kaikkien huoltajien kanssa keskustellaan varhaiskasvatuksessa käytettävistä tuen eri muodoista jo varhaiskasvatuksen aloitusvaiheessa. Tuesta keskustellessa tuodaan esille lapsen vahvuuksia ja sitä, kuinka vahvuudet voidaan huomioida tukea järjestettäessä. On tärkeää, että huoltajat ovat tietoisia varhaiskasvatuksen erityisopettajan tarjoamasta tuesta ja toiminnasta sekä muista tarjolla olevista tukipalveluista. Huoltajia kannustetaan ottamaan huolet puheeksi heti, jos he havaitsevat lapsella tarvetta tuen järjestämiseen. Yhteistyö on luottamuksellista ja lasta sekä huoltajaa kunnioittavaa. Niissä yksiköissä, joissa on Lapset puheeksi menetelmäkoulutuksen käyneitä henkilöitä, huoltajille tarjotaan mahdollisuutta käydä Lapset puheeksi-keskustelu.

¹⁰⁷ Varhaiskasvatuslaki 15 a §

¹⁰⁸ Varhaiskasvatuslaki 15 d §, 4. momentti

¹⁰⁹ Varhaiskasvatuslaki 40–41 §

¹¹⁰ Varhaiskasvatuslaki 7 § ja HE 40/2018 vp, s. 87–88

Monialainen yhteistyö

Monialaista yhteistyötä ohjaa lapsen edun ensisijaisuus. Yhteistyökäytännöt ja periaatteet tulee sopia lastenneuvolan, lastensuojelun, kasvatus- ja perheneuvolan ja muiden sosiaalitoimen palvelujen kanssa niitä tilanteita varten, joissa neuvotellaan lapsen asioista tai edellytetään viranomaisten puuttumista. Monialainen yhteistyö toteutetaan ensisijaisesti huoltajan suostumuksella. Yhteistyötä tehtäessä tulee noudattaa salassapitoa ja tietojen vaihtoa koskevia säännöksiä¹¹¹.

Varhaiskasvatusta järjestetään myös erikoissairaanhoidon piirissä. Varhaiskasvatuspalvelujen ja sairaalan tai muun **vastaavan tahon** keskinäisellä yhteistyöllä varmistetaan varhaiskasvatuksen jatkuvuus lapsen kunnon ja jaksamisen mukaisesti. Erityistä huomiota kiinnitetään lapsen turvallisten ihmissuhteiden säilymiseen.

Lapsi voi vaikean vammaisuuden tai sairauden vuoksi tarvita pidennettyä oppivelvollisuutta¹¹².

Päätös pidennetyn oppivelvollisuuden aloittamisesta tehdään pääsääntöisesti ennen oppivelvollisuuden alkamista. Lapsen huoltajalle tulee antaa ajoissa tietoa pidennetyn oppivelvollisuuden toteuttamiseen liittyvistä seikoista. Pidennettyyn oppivelvollisuuteen liittyvistä päätöksistä ja toteuttamisen vaihtoehtoista määrätään Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa¹¹³.

Monialainen yhteistyö

Lapsen kasvuun ja kehitykseen liittyvää yhteistyötä tehdään pääasiassa Siun Soten sosiaali- ja terveyspalveluiden kanssa. Tärkeimmät yhteistyötahot ovat lastenneuvola, lapsiperheiden palvelut, erikoissairaanhoido sekä erilaiset terapiapalvelut. Terapiapalveluissa yhteistyötahoina ovat myös yksityiset palveluntuottajat. Lapsen tarvitsemaa monialaista tukea järjestetään mahdollisuuksien mukaan varhaiskasvatuspäivän yhteyteen.

Monialaisen yhteistyön toimivuus edellyttää mm. sopimista käytännön järjestelyistä liittyen yhteydenpitoon ja konsultointiin eri toimijoiden välillä. Yhteistyöpalaveriin, joissa käsitellään lasten asioita, osallistuu lapsen tuen järjestämisen kannalta tarpeelliset yhteistyötahot. Palaverin koollekutsujina toimivat yleensä varhaiskasvatuksen tai sosiaali- ja terveysalan asiantuntijat, mutta myös huoltajat voivat tehdä aloitteen. Yhteistyöpalaverissa sovitaan, kuinka lapsen tuki käytännössä järjestetään, kunkin toimijan vastuualueet sekä tuen toteutumisen seurannan ja arvioinnin käytännöt. Lasten asioita käsitellään monialaisessa yhteistyössä aina ainoastaan huoltajien luvalla.

Jos lapsi viettää pidempiä aikoja sairaalassa, sovitaan lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumisesta yhteistyössä osaston henkilökunnan, perheen ja varhaiskasvatuksen henkilöstön kanssa.

¹¹¹ Varhaiskasvatuslaki 40–42 §

¹¹² Oppivelvollisuuslaki (1214/2020) 2 § 3 momentti

¹¹³ Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, luku 5.5 Erityinen tuki

Kotiin annettavat varhaiskasvatuspalvelut vaikeasti sairaan lapsen kohdalla suunnitellaan aina tapauskohtaisesti.

Yhteistyökäytännöt siirtymävaiheissa varhaiskasvatuksen sisällä

Lapsen siirtyessä varhaiskasvatusryhmästä tai -yksiköstä toiseen joko kunnan sisällä tai toiseen kuntaan, on tärkeää siirtää kaikki tuen järjestämisen kannalta olennainen tieto. Kunnan sisällä Daisyyn kirjattu lapsen varhaiskasvatussuunnitelma siirtyy automaattisesti. Toiseen kuntaan siirryttäessä tulostetaan em. suunnitelma Daisystä sekä mahdolliset asiakirjat ja ne toimitetaan uuteen varhaiskasvatusyksikköön. Kunnassamme on käytössä tiedonsiirtolomake. Tiedonsiirrosta keskustellaan aina huoltajien kanssa.

Yleisen tuen osalta tiedonsiirtoon riittää yleensä lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toimitaminen. Tehostetun ja erityisen tuen osalta on tarpeen järjestää tiedonsiirtopalaveri joko lähi- tai etätapaamisena.

Yhteistyökäytännöt siirryttäessä varhaiskasvatuksesta esiopetukseen

Huoltajat ilmoittavat lapsensa esiopetukseen sekä täydentävään varhaiskasvatukseen alkuvuodesta. Kaikista lapsista siirretään tietoa esiopetukseen. Daisyyn kirjattu lapsen varhaiskasvatussuunnitelma siirtyy automaattisesti esiopetusryhmään. Jos lapsesta on asiantuntijalausuntoja, ne toimitetaan huoltajan luvalla esiopettajalle. Loppukevällä järjestetään tehostetussa ja erityisessä tuessa olevien lasten yksilöllisiä tiedonsiirtopalavereita, joihin osallistuu huoltajien lisäksi ryhmän varhaiskasvatuksen opettaja ja tulevan esiopetusryhmän opettaja/opettajat sekä varhaiskasvatuksen erityisopettaja. Tarvittaessa niihin osallistuu myös lapsen kanssa työskenteleviä muita ammattilaisia esim. terapeutteja.

Kesällä huoltajat saavat kirjeen esiopetuskäytäntöihin liittyen.

Esiopetukseen tutustuminen järjestetään elokuussa.

Huoltajille järjestetään vanhempainilta esiopetuksen alettua alkusyksystä.

5.3 Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatukseen osallistuminen on hyvä perusta lapsen kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Vaikeuksia ehkäistään ennalta pedagogisilla järjestelyillä ja erilaisilla työtapoilla. Näihin kuuluvat muun muassa suunnitelmallinen toiminnan eriyttäminen, ryhmien joustava muuntelu ja oppimisympäristöjen muokkaaminen. Selkeä päiväjärjestys ja päivittäisten toimintojen rytmittäminen tukevat kaikkia lapsia. **Lapselle määritellään sopivin tuen taso¹¹⁴ ja tuen muodot¹¹⁵ tuen antamisen periaatteiden mukaisesti, mikäli laadukas pedagogiikka ei vastaa lapsen**

¹¹⁴ Varhaiskasvatuslaki 15 a §

¹¹⁵ Varhaiskasvatuslaki 15 b §

yksilöllisiin tarpeisiin. Varhaiskasvatuksen tuen muodot tarkoittavat lapsen tarvitsemia pedagogisia, rakenteellisia ja hoidollisia tukitoimia. Aloite lapsen tuen vahvistamisesta voi tulla ryhmän henkilöstöltä, huoltajalta tai muilta asiantuntijoilta.

Lapsella on oikeus saada tukea sopivalla tuen tasolla heti, kun tuen tarve on havaittu. Lapsen tuen saanti ei edellytä lääketieteellistä diagnoosia tai muuta terveydenhuollon tai sosiaalihuollon lausuntoa. Lapsella on myös oikeus tuen palveluihin ja apuvälineisiin tuen tarpeen mukaan¹¹⁶. Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa niistä tukitoimista ja apuvälineistä, joita lapsi tarvitsee varhaiskasvatukseen osallistumiseensa. Tällaisia ovat esimerkiksi

- liikkumiseen ja muihin fyysisiin toimintoihin liittyvät järjestelyt, kuten pyörätuoliliuskat ja kaiteet tai
- lapsen kommunikaatioon, näköön, kuuloon, liikkumiseen tai muuhun fyysiseen tarpeeseen liittyvät apuvälineet, kuten kommunikointia tukevat lelut, digitaaliset sovellukset, pelit tai äänikirjat.

Varhaiskasvatuksessa käytettävät tuen tasot ovat yleinen tuki, tehostettu tuki ja erityinen tuki. Tuen tasojen välillä siirrytään joustavasti ja tuen taso arvioidaan aina tapauskohtaisesti. Tehostetun tai erityisen tuen edellytyksenä ei ole, että lapsi on ensin saanut muulle tasolle kuulunutta tukea. Tehostettua tai erityistä tukea saava lapsi on otettava huomioon päiväkodin ja perhepäivähoidon henkilöstön mitoituksessa¹¹⁷.

Yleinen tuki

Varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella on oikeus saada hänen yksilöllisen kehityksensä, oppimisensa tai hyvinvointinsa edellyttämää yleistä tukea heti tuen tarpeen ilmettyä osana varhaiskasvatuksen perustoimintaa. Yleistä tukea toteutetaan lapsen omassa ryhmässä.

Yleinen tuki on ensimmäinen keino vastata lapsen tuen tarpeeseen. Yleinen tuki muodostuu yksittäisistä tuen muodoista, esimerkiksi yksittäisistä pedagogisista ratkaisuista sekä tukitoimista, joilla tilanteeseen vaikutetaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Lapsen tuki on lyhytkestoista ja/tai intensiteetiltään matalampaa verrattuna tehostettuun ja erityiseen tukeen. Lapsen yksilöllisiin tuen tarpeisiin vastataan käyttämällä esimerkiksi soveltuvia materiaaleja, välineitä, opetusohjelmia tai osa-aikaista erityisopettajan antamaa tukea.

Yleinen tuki ei edellytä hallintopäätöksen antamista, vaan tukea annetaan aina tuen tarpeen ilmetessä. Yleinen tuki järjestetään varhaiskasvatuksen opettajan ja muun henkilöstön yhteistyössä. Mahdollisista tukipalveluista, kuten tulkitsemis- ja avustamispalveluista ja apuvälineistä, tehdään hallinnollinen päätös¹¹⁸.

¹¹⁶ Varhaiskasvatuslaki 15 c §

¹¹⁷ Varhaiskasvatuslaki 35 ja 38 §

¹¹⁸ Varhaiskasvatuslaki 15 c §

Tehostettu tuki

Varhaiskasvatuksessa lapselle on annettava tukea yksilöllisesti ja yhteisöllisesti suunniteltuna tehostettuna tukena, kun yleinen tuki ei riitä. Tuki on intensiteetiltään voimakkaampaa ja yksilöllisempää kuin yleinen tuki. Tukea annetaan lyhytkestoisesti tai pidempään jatkuvana lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaisesti ja se aloitetaan heti tuen tarpeen ilmettyä. Tehostettua tukea annetaan niin kauan kuin lapsi tarvitsee sitä.

Lapsen tukea tehostetaan tuen suunnittelulla ja toteuttamistapojen lisäämisellä tai niitä vahvistamalla. Tuki muodostuu säännöllisistä ja samanaikaisesti toteutettavista useista tuen muodoista. Oikea-aikaisesti annettu tehostettu tuki ennaltaehkäisee lapsen myöhempää tuen tarpeiden moninaistumista.

Lapsen mahdollista myöhempää diagnoosia tai kuntoutuksen aloittamista ei voida käyttää tuen saamisen ehtona¹¹⁹. Tehostetun tuen antamisesta tehdään hallintopäätös¹²⁰.

Erityinen tuki

Varhaiskasvatuksessa lapselle on annettava tukea yksilöllisesti suunniteltuna erityisenä tukena, kun yleinen tuki tai tehostettu tuki ei riitä. Erityistä tukea voidaan antaa vammasta, sairaudesta, kehityksen viivästyisestä tai muusta, merkittävästi toimintakykyä alentavasta lapsen oppimisen ja kehityksen tuen tarpeesta johtuen. Erityinen tuki on vahvin varhaiskasvatuksessa annettavan tuen taso. Lapsen tuen tarpeen vaatiessa tuki voidaan aloittaa suoraan erityisen tuen tasolla.

Lapsella on oikeus saada erityistä tukea heti tuen tarpeen ilmetessä. Erityinen tuki muodostuu useista tuen muodoista ja tukipalveluista, ja on jatkuvaa ja kokoaikaista. Erityisen tuen antamisesta tehdään hallintopäätös¹²¹.

Kontiolahden varhaiskasvatuksessa on ollut käytössä kolmiportainen tuki vuodesta 2018 asti. 1.8.2022 alkaen siirrytään käyttämään tuen tasot nimitystä. Tuen tasot ovat yleinen tuki, tehostettu tuki ja erityinen tuki.

Varhaiskasvatuksessa tuki järjestetään yleisenä, tehostettuna tai erityisenä tukena inklusiivisten periaatteiden mukaisesti, (katso s. 81) Lapsen tarvitsema tuki kohdennetaan hänen omaan vertaisryhmäänsä. Näin vahvistamme ja tuemme lapsen osallisuutta, yhteenkuuluvuutta, tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta. Oppimisympäristö, toiminta ja lapsen tuki suunnitellaan niin, että kukin lapsiryhmän jäsen pääsee osallistumaan omien edellytystensä mukaan. Tuen järjestämisen lähtökohtana ovat lapsen vahvuudet ja oppimisen, kehityksen ja hyvinvointiin liittyvät tarpeet. Tuki

¹¹⁹ HE 148/2021 vp, s. 32

¹²⁰ Varhaiskasvatustalaki 15 e §

¹²¹ Varhaiskasvatustalaki 15 e §

suunnitellaan aina yksilöllisesti lapsen tarpeiden mukaan yhteistyössä huoltajien ja muiden tuen järjestämisen kannalta tärkeiden tahojen kanssa. Ryhmissä työskentelee kolme kasvatusvastuullista työntekijää. Sen lisäksi kunnassamme työskentelee varhaiskasvatuksen lastenhoitajia, jotka sijoitetaan neljäksi kasvatusvastuulliseksi aikuisiksi niihin ryhmiin, joissa on tukea tarvitsevia lapsia.

Hyvä peruspedagogiikka on lapsen kasvun ja oppimisen tuen perusta. Se muodostuu hyvästä lapsituntemuksesta, pedagogisesta sensitiivisyydestä, lapsen arvostavasta kohtaamisesta ja kohtelusta, lapsen osallisuuden vahvistamisesta ja aktiivisesta vuorovaikutuksesta ryhmässä. Arjen strukturointi, pienryhmätoiminta ja arjen käytäntöjen jatkuva arviointi luovat lapsen oppimiselle selkeät edellytykset ja kasvun. Pienryhmät muodostetaan tarpeen mukaan: lasten määrä ja ryhmän rakenne voi vaihdella, samoin ryhmän kanssa työskentelevä aikuinen. Lapset voivat kuulua sekä vaihtuviin, että kiinteisiin pienryhmiin. Hyvä peruspedagogiikka tukee esteettömyyden toteutumista: kaikki lapset voivat tuntea kuuluvansa ryhmään ja kokevat pystyvänsä toteuttamaan itseään omien taitojensa mukaisesti.

Tuen tasot:

Yleinen tuki:

- laadukas yleinen tuki varhaiskasvatuksessa on pedagogiikan tietoista tehostamista. Se on jatkuvaa lapsiryhmän havainnointia, suunnitelmallista päivittäisen ympäristön sekä toiminnan arviointia ja muokkaamista lasten tarpeiden mukaisesti sekä avointa keskustelua huoltajien kanssa.
- myös mahdolliset ryhmää tai lasta koskevat huolet otetaan puheeksi heti niiden herättyä varhaisessa vaiheessa huoltajien sekä varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa.
- tiimipalavereissa käydään keskustelua ryhmästä nousevista lasten tuen tarpeista, yhdessä sovituista toimintatavoista ja toiminnan arvioinnista.
- tuki kohdennetaan lapsen toimintaympäristöön. Henkilöstön toimintatapoja ja vuorovaikutusta muokkaamalla ja kehittämällä parannetaan lasten yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa.
- tuki sovitaan yhdessä vanhempien kanssa ja se kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Tarvittaessa voidaan konsultoida kiertävää varhaiskasvatuksen erityisopettajaa.
- lapsi otetaan mukaan yleisen tuen suunnitteluun pohtimalla hänen kanssaan ikätasoisesti hänen vahvuuksiaan sekä kokeeko hän jonkin asian vaikeaksi. Lapsen kanssa arvioidaan yhdessä hänen edistymistään.
- yleinen tuki on ensimmäinen keino vastata lapsen tuen tarpeeseen.
- yleinen tuki on jokapäiväistä lapsen yksilöllisiä tarpeita huomioivaa toimintaa ja sitä toteutetaan yhdessä tiimin kanssa. Vastuu yleisen tuen toteutumisesta on ryhmän varhaiskasvatuksen opettajalla.
- lapsen tuki on lyhytkestoista ja/tai intensiteetiltään matalampaa verrattuna tehostettuun ja erityiseen tukeen

- yleistä tukea voivat olla yksittäiset pedagogiset-, rakenteelliset- tai hoidolliset tukimuodot, jotka varhaiskasvatuksen opettaja kirjaa lapsen henkilökohtaiseen vasuun Daisyyn. Yleisen tuen tukimuotoja voivat olla esimerkiksi kynätuki, aktiivisyys ja ennakointi. Suunniteltaessa yleistä tukea voidaan käyttää apuna varhaiskasvatuksessa käytössä olevaa tukitoimien arviointi –lomaketta, joka löytyy L-asemalta. (Liite 1)
- yleinen tuki ei edellytä hallintopäätöstä vaan tukea annetaan aina tuen tarpeen ilmetessä
- tarvittavista tukipalveluista, esim. apuvälineistä sekä avustamis- ja tulkintapalveluista varhaiskasvatuksen päällikkö tekee hallinnollisen päätöksen tukitiimin käsittelyn jälkeen. Varhaiskasvatuksen opettaja kirjaa em. asiat Arvio tehostetun / erityisen tuen tarpeesta ja hakemus rakenteellisesta tuesta –lomakkeeseen, joka löytyy L-asemalta. (Liite 2)
- jotta toimintaa voidaan kutsua tueksi, sen pitää olla yksilöllisesti suunniteltua (ei välttämättä yksilöllisesti toteutettua!) ja se pitää voida kirjata lapsen vasuun ja sitä pitää voida jälkikäteen arvioida.

Tehostettu tuki

- jos arvioidaan, että yleisen tuen tukitoimet eivät ole lapselle riittäviä ja lapsi tarvitsee säännöllistä tukea tai samanaikaisesti useampia tukimuotoja, ryhdytään antamaan tehostettua tukea niillä kasvun ja kehityksen alueilla, joilla hän tukea tarvitsee.
- varhaiskasvatuksen opettaja kirjaa lapsen vahvuudet, tuen tarpeen ja annetun tuen sekä vaikutukset Arvio tehostetun/erityisen tuen tarpeesta -lomakkeeseen yhteistyössä huoltajien, varhaiskasvatuksen erityisopettajan ja esim. terapeuttien kanssa.
- päätöksen tuen hakemisesta voi tehdä varhaiskasvatuksen opettaja, huoltaja tai esim. lasta kuntouttava taho
- lapsi osallistuu suunnitelman laadintaan ikä- ja kehitystaso huomioiden.
- lomake käsitellään tukitiimissä, johon kuuluvat lapsen varhaiskasvatuksen opettaja, kveot ja varhaisen tuen psykologi. Vanhemmat voivat halutessaan osallistua kokoukseen.
- varhaiskasvatuksen päällikkö tekee hallinnollisen päätöksen tukitiimin esityksen pohjalta
- lapsen tukea tehostetaan tuen suunnittelulla ja toteuttamistapojen lisäämisellä tai niitä vahvistamalla
- kiertävä varhaiskasvatuksen erityisopettaja ohjaa ja konsultoi tehostetun tuen aloittamista sekä on tarvittaessa mukana toteuttamisessa ja arvioinnissa.

Erityinen tuki

- erityinen tuki tarjoaa yksilöllisesti suunniteltua ja toteutettua kasvun, kehityksen ja oppimisen tukea ja se on vahvin varhaiskasvatuksessa annettavan tuen taso
- erityisen tuen aloittaminen perustuu aina tuen arviointiin, joka on tehty yhdessä varhaiskasvatuksen opettajan, huoltajien, varhaiskasvatuksen erityisopettajan ja muiden lapsen kanssa työskentelevien tahojen kanssa
- lapsi osallistuu suunnitelman laadintaan ikä- ja kehitystaso huomioiden
- varhaiskasvatuksen opettaja kirjaa lapsen vahvuudet, tuen tarpeen ja annetun tuen sekä vaikutukset Arvio tehostetun/erityisen tuen tarpeesta -lomakkeeseen.

- lomake käsitellään tukitiimissä, johon kuuluvat lapsen varhaiskasvatuksen opettaja, kveot ja tarvittaessa varhaisen tuen psykologi
- varhaiskasvatuksen päällikkö tekee hallinnollisen päätöksen tukitiimin esityksen pohjalta

Pidennetty oppivelvollisuus

Saadakseen pidennetyn oppivelvollisuuden on lapsella oltava erikoissairaanhoidon lääkärin lausunto pidennetyn oppivelvollisuuden suosituksesta. Suosituksen perusteella varhaiskasvatuksen erityisopettaja laatii lapselle pedagogisen selvityksen ja vastaa prosessin etenemisestä. Selvitys käydään läpi yhdessä huoltajien kanssa ja huoltajat ilmaisevat kantansa asiaan. Sivistysjohtaja tekee päätöksen pidennetystä oppivelvollisuudesta. Päätös pidennetystä oppivelvollisuudesta tehdään pääsääntöisesti ennen oppivelvollisuuden alkamista. Pidennetyn oppivelvollisuuden piiriin kuuluvat vaikeasti vammaiset lapset ja lapset, joilla on vaikea-asteinen kielihäiriö tai vaikea sairaus. Lapselle tehdään tällöin päätös erityisestä tuesta. Siihen liittyvät käytännöt on kuvattu Joensuun seudun esiopetussuunnitelmassa. Mikäli lapsella on pidennetty oppivelvollisuus saavat vanhemmat halutessaan valita varhennetun oppivelvollisuuden, joka alkaa sinä vuonna, kun lapsi täyttää viisi vuotta. Muussa tapauksessa pidennetty oppivelvollisuus alkaa sinä vuonna, kun lapsi täyttää kuusi vuotta.

Tukitiimi

Uuden vasun myötä varhaiskasvatuksessa aloittaa tukitiimi, jonka tehtävänä on pohtia tasa-arvoisesti tukea tarvitsevien lasten tuen tasoa ja rakenteellista tukea. Tukitiimi tekee em. asioista esityksen varhaiskasvatuksen päällikölle, joka tekee asiasta hallinnollisen päätöksen. Tukitiimiin kuuluvat kiertävät varhaiskasvatuksen erityisopettajat, lapsen varhaiskasvatuksen opettaja sekä tarvittaessa varhaisen tuen psykologi.

Tuen polku Kontiolahden varhaiskasvatuksessa:

1.	Varmistetaan hyvä peruspedagogiikka ryhmässä
2.	Lapsen tarpeiden mukaiset yleisen tuen tukitoimet käytössä
3.	Toimintatapoja kokeillaan, kehitetään ja jatketaan niitä toimia, joista lapsi hyötyy
4.	Henkilökunnan oman toiminnan arviointi ja keskustelu lapsen asioista tiimissä
5.	Keskustelu huoltajan kanssa tuen tarpeen ilmetessä sekä esihenkilön ajan tasalla pitäminen
6.	Kartoitetaan ja kirjataan vasaun lapsen tuen tarpeet sekä vahvuudet ja kiinnostuksen kohteet yhteistyössä huoltajien, varhaiskasvatuksen erityisopettajan ja esim. terapeuttien kanssa

7.	Kirjataan annettu tuki ja sen vaikutus sekä kuinka kauan tukea on annettu
8.	Ilmoita omalle kveolle osallistumisesi tukitiimiin
9.	Lapsen asian esittely ja käsittely tukitiimissä sovittuna ajankohtana
10.	Tukitiimi tekee esityksen lapsen tuen tasosta ja varhaiskasvatuksen päällikkö tekee asiasta hallinnollisen päätöksen
11.	Lapsen vasua päivitetään ja arvioidaan vähintään kerran vuodessa ja aina tuen muuttuessa.
12.	Lapsen tukitoimia jatketaan niin kauan, kuin tuen tarve sitä edellyttää tai kun lapsi siirtyy esiopetukseen.

Tuen muodot

Tuen eri muotoja käytetään kaikilla tuen tasoilla lapsen tuen tarpeen mukaisesti¹²². Tuen muotoja voi toteuttaa samanaikaisesti heti tuen tarpeen ilmettyä osana varhaiskasvatuksen perustoimintaa. Varhaiskasvatuksen työtapoja ja oppimisympäristöjä muunnellaan lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaan. Tukitoimet suunnitellaan pedagogisesti niin, että lapsen osallisuus, oikeus oppia ja toimia osana vertaisryhmää toteutuvat lapsen edun mukaisesti. Lapsen tuki voi sisältää **pedagogisia, rakenteellisia ja hoidollisia** tuen muotoja.

Lapsen tuki järjestetään osana varhaiskasvatuksen päivittäistä toimintaa. Lapsiryhmän kokoa **muodostettaessa** huomioidaan tukea tarvitsevien lasten etu, tuen tarve **ja taso sekä** se, että varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan ryhmässä saavuttaa.

Pedagogisiin tuen muotoihin lukeutuvat toistuvien toimintojen sekä lapselle selkeän ja ennakoitavan päivärytmin luominen. Lapsen tukeen kuuluvat muun muassa sensitiiviset ja saavutettavat vuorovaikutus- ja kommunikointitavat. Näitä voivat olla puhetta korvaavat kommunikaatiomenetelmät, kuten viittomat, kuvat tai erilaiset teknologiset ratkaisut. Lapsen tarpeisiin vastaaminen edellyttää varhaiskasvatuksen henkilöstöltä yhteisiä ja johdonmukaisia pedagogisten ja erityispedagogisten työtapojen ja menetelmien käyttöä. Pedagogisiin tuen muotoihin kuuluvat myös varhaiskasvatuksen toiminnan suunnittelu, havainnointi, dokumentointi ja arviointi.

Lapsen yksilöllisistä tarpeista nousevia, erityispedagogisia menetelmiä voidaan suunnitella, soveltaa ja toteuttaa joko yhden lapsen, pienen ryhmän tai koko lapsiryhmän yhteisenä toimintana. Varhaiskasvatuksen inklusiivisen arvoperustan mukaisesti pedagogisen tuen suunnittelussa ja toteutuksessa tulee ensisijaisesti käyttää toimintatapoja, joissa lapsen tarvitsema tuki toteutuu osana vertaisryhmää.

Rakenteellisiin tuen muotoihin kuuluu lapsen tuen tarpeen havaitsemiseen ja sen toteuttamiseen liittyvän henkilöstön osaamisen ja erityispedagogisen osaamisen lisääminen. Rakenteellisia tuen muotoja ovat myös ryhmän lapsimäärän pienentäminen sekä henkilöstön mitoittamiseen ja/tai rakenteeseen liittyvät ratkaisut sekä niiden muuttaminen lapsen tuen tarpeen mukaan¹²³. Ryhmän henkilöstörakennetta voidaan vahvistaa esimerkiksi varhaiskasvatuksen erityisopettajalla. Lapsimäärän pienentämisellä muutetaan henkilöstön ja lasten suhdelukua siten, että lapsen tukea voidaan suunnitellusti toteuttaa ja varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan ryhmässä saavuttaa. Lisäksi varhaiskasvatukseen osallistumisen edellyttämät tulkitsemis- ja avustamispalvelut, apuvälineiden käyttäminen, esteettömyyden huomioiminen sekä pien- tai erityisryhmä voivat olla lapsen tarvitsemia rakenteellisia tuen muotoja.

¹²² Varhaiskasvatuslaki 15 b §

¹²³ Varhaiskasvatuslaki 35 § 2 mom. ja 38 § 2 momentti

Hoidollisen tuen muodot tarkoittavat menetelmiä ja toimintatapoja, joilla vastataan lapsen tarvitsemaan hoitoon, hoivaan ja avustamiseen. Lapsen terveydenhoidolliset tarpeet huomioidaan osana hoidollisen tuen muotoja. Näitä voivat olla esimerkiksi lapsen pitkäaikaissairauksien hoitoon, lääkitykseen, ruokavalioon ja liikkumiseen liittyvät avustamisen tarpeet ja apuvälineet. Sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden kanssa tehdään yhteistyötä esimerkiksi varhaiskasvatuksen henkilöstön ohjauksen ja konsultaation osalta.

Varhaiskasvatuksen toimipaikoissa arvioidaan aina tapauskohtaisesti, voidaanko lääke- tai sairaudenhoito toteuttaa osana lapsiryhmän perustoimintaa. Jokaisen lapsen kohdalla tehdään lapsen tilanteen kokonaisarviointi. Lapsen lääke- tai sairaudenhoito ei ole riippuvainen varhaiskasvatuslain mukaisesta tuen tasosta, vaan hoitoa annetaan tuen tasosta riippumatta lapsen tarpeen mukaan.

Tuen pedagogisten, rakenteellisten ja hoidollisten toimintatapojen tulee olla lapsen edun ja tuen tarpeen mukaisia, ja niissä käytetään paikallista ja tapauskohtaista harkintaa. Esimerkiksi lapsen apuvälineiden käyttöä tai avustamista suunniteltaessa tulee ensisijaisesti järjestää nämä tukitoimet niin, että lapsi on osa vertaisryhmää ja mukana samoissa tiloissa ja tilanteissa muun lapsiryhmän kanssa.

Pedagogiset, rakenteelliset ja hoidolliset tuen muodot

Pedagoginen tuki

- pedagogisen tuen tarkoituksena on tunnistaa jokaisen lapsen tuen tarpeet. Pedagoginen tuki on mm. pedagogiikan tietoista tehostamista, suunnitelmallista kasvattajien toiminnan, ympäristön ja ryhmän toiminnan arviointia ja kehittämistä lasten tarpeiden mukaisesti. Toimintaympäristö suunnitellaan tukemaan kaikkien lasten toimintakykyä. Tarvittavat välineet ja materiaalit ovat helposti kaikkien saatavilla. Varmistetaan että kaikki osaavat niitä käyttää.
- kuvien käyttö päiväjärjestyksen ja toiminnan jäsentämisen tukena. Kuvia käytetään lapsen kielen kehityksen ja vuorovaikutuksen tukemiseen, kuten epäselvän puheen tukena tai puheen korvaamiseen. Lisäksi niitä käytetään toiminnan ennakkointiin ja ohjaamiseen sekä tarkkaavaisuuden tukemiseen. Tarvittaessa käytetään vaihtoehtoisia kommunikaatiokeinoja, kuten viittomia.
- henkilöstön tehtävänä on turvata jokaiselle lapselle mahdollisuus ilmaista itseään, tulla ymmärretyksi ja ymmärtää toisia. Tärkeää on aikuisten aito, sensitiivinen ja aktiivinen läsnäolo lasten kanssa eri tilanteissa päivän aikana.
- inklusiivisuus mahdollistaa lapsen osallistumisen tuen tarpeista huolimatta varhaiskasvatukseen. (Katso s. 83)
- positiivisen pedagogiikan keinoin huomioimme lasten vahvuuksia (katso esim s. 6, 23)
- erityispedagogiset menetelmät: varhaiskasvatuksen erityisopettajan käyttämiä pedagogisia menetelmiä, esim. Askeleittain ja Roihuset materiaali.

Rakenteellinen tuki

- tuen toteuttamiseen liittyvän osaamisen vahvistaminen
- oppimisympäristöjen muokkaaminen, esim. suunnitellaan lapsen sijoittuminen toiminnassa ja poistetaan mahdollisia häiriötekijöitä lapsen lähettyviltä tai liikkumisen esteitä
- pienryhmä
- henkilöstömitoituksen ja ryhmärakenteeseen liittyvät ratkaisut
- tulkitsemis- ja avustamispalvelut sekä apuvälineiden käyttö

Rakenteellisen tuen suunnittelua ja arviointia varten on kehitetty seudullinen työväline (kts. Liite 3). Tavoitteena on yksiköiden ja ryhmien välinen tasapuolinen arviointi, kun havaitaan tarvetta mahdolliselle rakenteelliselle tuelle. Varhaiskasvatuksen opettaja kirjaa alla mainitut asiat työvälineeseen. Rakenteellisen tuen laatimiseen ja arviointiin osallistuvat varhaiskasvatuksen opettajan lisäksi päiväkodin johtaja ja henkilöstö sekä varhaiskasvatuksen erityisopettaja ja mahdolliset muut asiantuntijat. Työväline ohjaa tuen tarpeen kokonaisarvion tekemiseen seuraavien osa-alueiden kautta:

1. Tiimin toiminnan kuvaus
2. Lapsiryhmän kuvaus
3. Asiakirjat
4. Pedagogiikan ja toimintakulttuurin arviointi
5. Esihenkilön kokonaisarvio ryhmän tuen järjestämisestä
6. Huoltajien palaute
7. Tukitiimin näkemys rakenteellisen tuen tarpeesta

Tukitiimin esityksestä varhaiskasvatuksen päällikkö tekee päätöksen rakenteellisesta tuesta.

Hoidollinen tuki

- terveydenhoidolliset toimet, esim. pitkäaikaissairauksiin liittyvä hoito ja lääkitys (mm. diabetes, astma)
- liikkumiseen ja fyysiseen kuntoutukseen liittyvät avustamisen tarpeet, esim. pyörätuoli, seisomateline
- yhteistyö huoltajien ja terveystoimen asiantuntijoiden kanssa: mm. lääkehoitosuunnitelman laatiminen, hoitotoimenpiteiden, lääkkeen annon ja apuvälineiden käytön opastus

5.4 Lapsen tuen arviointi

Varhaiskasvatuksessa lapsen tukea arvioidaan kaikilla tuen tasoilla¹²⁴. Lapsen tuen tarvetta, sekä tuen riittävyttä ja toteutumista arvioidaan tarpeen mukaan, mutta kuitenkin vähintään kerran vuodessa esimerkiksi lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tarkistamisen yhteydessä tai tuen tarpeen tai oppimisympäristön muuttuessa. Lapsen tuen tarpeen arvioinnin prosessi voi alkaa varhaiskasvatuksen henkilöstön tekemien havaintojen pohjalta. Myös huoltaja, lastenneuvolan tai sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstö voi tehdä aloitteen.

Tuen antamisen kokonaisuutta tarkasteltaessa arvioidaan aina kunkin lapsen kohdalla, mitkä ratkaisut parhaiten toteuttavat lapsen etua. Lapsen mielipide ja toivomukset huomioidaan ja huoltajan kanssa toimitaan yhteistyössä arvioitaessa tuen tarvetta, tukitoimenpiteitä ja toteuttamista¹²⁵.

Varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu lapsen tuen arviointiin tarpeen mukaan. Sosiaali- ja terveysviranomaiset osallistuvat arvioinnin tekemiseen varhaiskasvatuksen järjestäjän pyynnöstä, jos arviointi edellyttää myös muuta kuin varhaiskasvatushenkilöstön pedagogista asiantuntemusta tuen tarpeen arvioimiseksi ja tuen ratkaisujen perusteeksi.

Lapsen tuen tarpeen arviointiin liittyvät käytännöt ja vastuut Kontiolahdessa

Tuen tarpeen arviointi alkaa tuen tarpeen havaitsemisesta. Tuen tarpeen arvioinnilla selvitetään, onko pedagogiikalle ja toiminnalle asetetut tavoitteet saavutettu. Arviointi edellyttää tiedon keruuta, analysointia ja tulkintaa. Se tarkoittaa myös henkilöstön itsearviointia, itsereflektiota ja tiimin toiminnan arviointia. Arviointi on edellytys laadukkaalle, tavoitteelliselle ja suunnitelmalliselle pedagogiikalle.

Tuki on jokaisen lapsen oikeus ja se aloitetaan heti tuen tarpeen ilmettyä. Lapsen tuen suunnittelun pohjalle tehdään kartoitusta lapsen vahvuuksista, kiinnostuksen kohteista ja tuen tarpeesta yhteistyössä huoltajien ja varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa. Tukitoimia suunnitellessa pohditaan aina mihin tukea kohdennetaan. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tulee pysyä ajan tasalla. Lapsen tuen tarpeen ja tuen muuttuessa tulee muutokset kirjata varhaiskasvatussuunnitelmaan säännöllisesti.

Tuen toteutuminen on keskeinen arvioinnin kohde. Tuen toimivuutta havainnoidaan, dokumentoidaan ja arvioidaan jatkuvasti arjen tilanteissa. Suunniteltu tuki, sen menetelmät sekä niiden toteutuminen arvioidaan lapsen tarpeiden mukaan. Vastuu tuen tarpeen arvioinnista on lapsen varhaiskasvatuksen opettajalla. Tarvittaessa erityisopettaja osallistuu lapsen tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden ja niiden toteuttamisen arviointiin yhteistyössä lapsen varhaiskasvatuksen

¹²⁴ Varhaiskasvatustalaki 15 a ja d §

¹²⁵ Varhaiskasvatustalaki 15 d § ja 20 §

opettajan, huoltajien ja muiden yhteistyötahojen kanssa. Arvioinnissa voi käyttää kaikilla tuen tasoilla tukitoimien arviointi –lomaketta.

5.5 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana

Lapsen tarvitsema tuki eli tuen taso, muodot ja niiden toteuttaminen sekä niihin liittyvät vastuut ja työnjako kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan¹²⁶. Sen laadinnasta ja arvioinnista vastaa varhaiskasvatuksen opettajaksi kelpoinen henkilö ja/tai varhaiskasvatuksen erityisopettaja yhteistyössä muun henkilöstön ja lapsen huoltajan kanssa. Henkilöstön tehtävänä on tukea huoltajan ja lapsen osallisuutta suunnitelman laatimisessa ja arvioinnissa. Tavoitteena on toimia yhteisymmärryksessä lapsen ja huoltajan kanssa. Lapsen mielipide selvitetään ja huomioidaan suunnitelmaa laadittaessa ja sitä arvioitaessa (luku 1.3).

Tuen tarvetta ja toteutumista arvioidaan ja suunnitelma tarkistetaan tarpeen mukaan vähintään kerran vuodessa tai tuen tarpeen muuttuessa¹²⁷. Toiminnan tavoitteiden saavuttaminen kirjataan ja tavoitteita muutetaan lapsen muuttunutta tuen tarvetta vastaavaksi. Suunnitelmasta tulee ilmetä, jos tuen tarve ja toimenpiteet ovat päättyneet. Tuen tarve arvioidaan aina lapsen aloittaessa esiopetuksen. Esiopetukseen osallistuvan lapsen kasvun ja oppimisen tuesta määrätään esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa. Esiopetusta täydentävän varhaiskasvatuksen osalta mahdollinen tuki tulee yhteensovittaa esiopetuksessa annettavan tuen kanssa ja kirjata lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

Ennen tehostetun tai erityisen tuen aloittamista lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan mahdollisten aiemmin toteutettujen tukitoimien ja niiden vaikuttavuuden arviointi. Arviointi pitää sisällään kuvauksen tukitoimista, niiden vaikuttavuuden arvioinnista ja kehittämisestä sekä perustelut siitä, millaisista tuen toimista lapsi hyötyy ja mitkä parhaiten toteuttavat yksilöllisesti lapsen etua.¹²⁸

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa hyödynnetään tehtäessä hallinnollista päätöstä annettavasta tehostetusta tai erityisestä tuesta tai tukipalveluista¹²⁹. Mikäli lapsen tuen tarvetta on arvioitu lapsen varhaiskasvatussuunnitelmassa, tulee arviointi huomioida annettaessa tehostetun tai erityisen tuen hallinnollista päätöstä tai päätöstä tukipalveluista. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma päivitetään hallinnollisen päätöksen sisällön mukaisesti.

¹²⁶ Varhaiskasvatuslaki 15 d § ja 23 §

¹²⁷ Varhaiskasvatuslaki 15 d § ja 23 §

¹²⁸ HE 148/2021 vp, s. 34

¹²⁹ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

Kun lapsi saa **varhaiskasvatuksessa** tukea, hänen varhaiskasvatussuunnitelmaansa kirjataan luvussa 1.3 kuvatun lisäksi seuraavat asiat:

Pedagogiset tuen muodot

- **varhaiskasvatuspäivän rakenteeseen ja päivärytmiin liittyvät ratkaisut**
- oppimisympäristöihin liittyvät ratkaisut
- tarvittavat erityispedagogiset menetelmät
- vuorovaikutus- ja kommunikointitavat, esimerkiksi viittomien ja kuvien käyttö
- käytännöt, miten lapsi pääsee osalliseksi vertaisryhmän toimintaa, esimerkiksi esteettömyyden huomiointi.

Rakenteelliset tuen muodot

- **tuen toteuttamiseen liittyvän osaamisen ja erityispedagogisen osaamisen vahvistaminen**
- henkilöstön mitoitukseen ja rakenteeseen liittyvät ratkaisut
- **lapsiryhmän kokoon ja ryhmärakenteeseen liittyvät ratkaisut**
- tulkittamis- ja avustamispalvelut sekä apuvälineiden käyttö
- **pien- tai erityisryhmä tai muu tarvittava ryhmämuoto**
- **varhaiskasvatuksen erityisopettajan osa- tai kokoaikainen opetus tai konsultaatio.**

Hoidolliset tuen muodot

- **perushoitoon, hoivaan ja avustamiseen liittyvät menetelmät**
- **terveydenhoidolliset tarpeet, esimerkiksi lapsen pitkäaikaissairauksien hoitoon, lääkitykseen, ruokavalioon ja liikkumiseen liittyvä avustaminen ja apuvälineet.**

Tuen edellyttämä yhteistyö ja palvelut

- yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa
- lapsen tuen toteuttamisen vastuut
- erityisasiantuntijoiden palvelujen käyttö
- sosiaali- ja terveydenhuollon **sekä muiden** asiantuntijoiden antama ohjaus ja konsultaatio
- mahdollisten kuljetusten järjestelyt ja vastuut.

Tuen **vaikuttavuuden** arviointi

- **tuen tarpeen, riittävyys ja toteutumisen seuranta**
- tukitoimien vaikutusten arviointi, **arvioinnin perusteella tehtävät johtopäätökset ja toimenpiteet** sekä arviointiajankohdat.

Lisäksi lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan mahdolliset sosiaali- ja terveyspalvelut, kuten lapsen saama kuntoutus, jos se on olennaista lapsen varhaiskasvatuksen järjestämisen näkökulmasta¹³⁰.

¹³⁰ HE 148/2021 vp, s. 35

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisen ja arvioinnin vastuut:

Varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadintaan ja arviointiin aina silloin, kun kyseessä on tehostettu ja erityinen tuki. Kun henkilöstöllä herää huoli lapsen kasvuun, kehitykseen tai oppimiseen liittyen, asia otetaan puheeksi varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa. Jos huoltajat toimittavat ryhmään lapseen liittyviä asiakirjoja, tulee näistä toimittaa kopio myös varhaiskasvatuksen erityisopettajalle. Myös tieto lasten terapioiden tulee ilmoittaa varhaiskasvatuksen erityisopettajalle.

Kaikilla tuen tasoilla lapsen osallistuminen vasun laadintaan ja arviointiin huomioidaan ikä- ja kehitystaso huomioiden. Havainnoimalla ja kyselemällä selvitetään lapsen kiinnostuksen kohteita ja toiveita oppimisen suhteen.

5.6 Päätös tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista

Lapselle annettavasta tehostetusta tai erityisestä tuesta tai tukipalveluista on varhaiskasvatuksen järjestäjän tehtävä viipymättä hallintopäätös, joka perustuu tuen tarpeen arviointiin¹³¹.

Hallintopäätösmenettelyssä noudatetaan hallintolakia. Ennen päätöksen tekemistä varhaiskasvatuksen järjestäjän on kuultava lapsen huoltajaa tai muuta laillista edustajaa¹³². Myös huoltaja voi hakea tehostettua tai erityistä tukea lapselle¹³³. Hallintopäätöksen tekee varhaiskasvatuksen järjestämisvastuussa oleva kunta, ja päätös on toistaiseksi voimassa. Päätökseen on liitettävä valitusosoitus, koska huoltaja voi hakea siihen muutosta valittamalla¹³⁴. Päätös on aina perusteltava¹³⁵. Hallintopäätös muutetaan tai kumotaan, mikäli tuen tarve muuttuu¹³⁶.

Tehostetun ja erityisen tuen päätöksessä mainitaan ja päätetään seuraavista asioista:

- tuen muodoista
- varhaiskasvatuksen toimipaikasta
- tukipalveluista¹³⁷.

Jos lapsen tuesta ei tehdä tehostetun tai erityisen tuen päätöstä, silloin tukipalveluista tehdään erillinen hallintopäätös. Päätöksessä mainitaan ja päätetään seuraavista asioista:

- tukipalvelut¹³⁸.

¹³¹ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

¹³² Hallintolaki 34 §

¹³³ HE 148/2021 vp, s. 35

¹³⁴ Varhaiskasvatuslaki 62 §

¹³⁵ Hallintolaki 34, 45 § 1 momentti, 47 § ja varhaiskasvatuslaki 15 a §

¹³⁶ HE 148/2021 vp, s. 36

¹³⁷ HE 148/2021 vp, s. 34

¹³⁸ Varhaiskasvatuslaki 15 c ja e §

Varhaiskasvatustilain piiriin kuuluvassa yksityisessä varhaiskasvatuksessa olevan lapsen hallintopäätöksen tekee palveluntuottajan esityksestä varhaiskasvatuksen toimipaikan sijaintikunta¹³⁹. Lapsen saadessa varhaiskasvatusta ostopalveluna hankitussa varhaiskasvatuksessa hallintopäätöksen tekee varhaiskasvatuksen järjestämisvastuussa oleva kunta. Myös palvelusetelin myöntänyt kunta tekee tukea koskevan hallintopäätöksen.¹⁴⁰

Lapsen varhaiskasvatusta voi järjestää useampi kuin yksi varhaiskasvatuksen järjestäjä. Mikäli lapsi osallistuu kahden eri kunnan järjestämään varhaiskasvatukseen esimerkiksi vuoroasumistilanteessa, hallintopäätöksen tekevät erikseen molemmat kunnat. Tällöin varhaiskasvatuksen järjestäjillä on velvollisuus toimia tuen suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa yhteistyössä lapsen edun mukaisesti. Kukin toimija tekee hallintopäätöksen itse.

Hallintopäätös tehostetusta tai erityisestä tuesta tai tukipalveluista on pantava täytäntöön heti. Päätös voidaan panna täytäntöön lainvoimaa vailla olevana. Täytäntöönpanolla ennen päätöksen lainvoimaa on keskeinen merkitys oikeusturvan kannalta. Päätöksellä ei voida päättää lapsen sosiaali- ja terveyspalveluista, kuten lääkinnällisen kuntoutuksen apuvälineistä tai vammaispalvelulain mukaisista palveluista ja tukitoimista.

Lapsen tuen tarvetta, riittävyttä ja toteutumista arvioidaan tarpeen mukaan (ks. luku 5.4). Hallintopäätös muutetaan tai kumotaan, mikäli tuen tarve muuttuu lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tarkistamisen tai muun arvioinnin yhteydessä.

Hallintopäätösmenettelyt tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista

Hallintopäätöksen tehostetun ja erityisen tuen aloittamisesta ja päättämisestä sekä tukipalveluista tekee varhaiskasvatuspäällikkö, mikäli huoltajat eivät sitä vastusta. Päätös voi olla myönteinen tai kielteinen ja siihen on liitettävä muutoksenhakuohje. Päätös on perusteltava.

Yleisen tuen tasolla hallinnollinen päätös tehdään mm. silloin, jos lapsi tarvitsee säännöllisesti erityisiä tukipalveluja esim. apuvälineitä.

Jos lapsella on lausunto ja siinä mainitaan esim. avustajatarve, tulee päätöksessä perustella, miksi ei toimita lausunnon mukaisesti. Syynä tähän voi olla, että riittävät tukitoimet voidaan turvata mm. ryhmän lapsiryhmää pienentämällä tai henkilöstöresurssia lisäämällä.

Päätöksenteon valmistelu toteutetaan Kontiolahden tuen polun mukaisesti (kts. 5.3. Tukitiimi.) Arviointien laatimisesta vastaa varhaiskasvatuksen opettaja ja/tai erityisopettaja. Arvioinnissa kuullaan myös huoltajia ja tarvittaessa sosiaali- ja terveystoimen asiantuntijoita. Arvioinnit ja tuen

¹³⁹ Varhaiskasvatustilain 15 e §

¹⁴⁰ HE 148/2021 vp, s. 30

suunnitelma kirjataan myös lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan ja myös ne ovat pohjana tehostetun ja erityisen tuen sekä tukipalveluiden hallinnollisille päätöksille.

Ennen päätöksen tekemistä on järjestettävä huoltajan tai muun laillisen edustajan kuuleminen. Käytännössä tämä tapahtuu esim. palaverissa, jossa huoltajille esitellään tehdyt tuen tarpeiden ja toteutettujen tukitoimien vaikuttavuuden arvioinnit. Kuulemisen päivämäärä ja huoltajien kommentit kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Päätös pannaan täytäntöön heti ja se on voimassa toistaiseksi, vaikka huoltaja hakisikin päätökseen muutosta tai sen kumoamista.

Avustamispalvelut lapselle järjestetään yleensä kunnan varhaiskasvatuspalveluihin kuuluvana palveluna. Lapsen tarvitsemat tulkitsemispalvelut järjestetään tapauskohtaisesti, samoin kuin huoltajille tarjottava tulkkauspalvelu esim. palavereissa. Lapsi saa mahdollisesti tarvitsemansa apuvälineet yleensä Siun Soten apuvälineyksikön kautta.

Ennen päätöksen tekoa asia menee vielä käsiteltäväksi tukitiimin, joka tekee yllä esitettyjen tietojen pohjalta esityksen tuen tasosta. Tämän jälkeen lopullisen päätöksen tuen tasosta tekee varhaiskasvatuksen päällikkö, mikäli huoltajat ovat samaa mieltä.

5.7 Paikallisesti päätettävät asiat

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa päätetään ja kuvataan **varhaiskasvatuksessa annettavan** tuen järjestämisen käytännöt **päiväkodissa ja perhepäivähoidossa**.

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa kuvataan

- **lapsen** tuen järjestämistä ohjaavat paikalliset periaatteet ja käytännöt
- lapsen tuen tarpeen arviointiin liittyvät käytännöt ja vastuut
- tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa: pedagogiset, rakenteelliset ja **hoidolliset tuen muodot**
- lapsen varhaiskasvatussuunnitelman täydentäminen tuen näkökulmasta luvun 5.5 mukaisesti, **suunnitelman** laatimiseen ja arviointiin liittyvät paikalliset vastuut ja käytännöt
- lasten ja huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön käytännöt tuen aikana
- monialainen yhteistyö, vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken tuen järjestämisessä sekä tuen vaikutusten seurannassa ja arvioinnissa
- toiminta siirtymävaiheissa ja tiedonsiirtoon liittyvät käytännöt varhaiskasvatuksen aikana ja siirryttäessä esiopetukseen
- **tehostetun ja erityisen tuen sekä tukipalveluiden hallintopäätösmenettelyt (huoltajan ja lapsen kuuleminen sekä päätöksen laatiminen, muuttaminen ja kumoaminen).**

Yleinen tuki

- yleisen tuen käytännön järjestäminen
- yhteistyö, vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken
- yhteistyö huoltajan ja lapsen kanssa
- menettelytavat ja yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa ja yleisen tuen järjestämisessä.

Tehostettu tuki

- tehostetun tuen käytännön järjestäminen
- toimintatavat lapsen tehostetun tuen aloittamisessa, toteuttamisessa ja päättämisessä
- lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadintaan, arviointiin ja tarkistamiseen liittyvät käytänteet
- yhteistyö, vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa, tehostetun tuen järjestämisessä sekä tuen vaikutusten seurannassa ja arvioinnissa
- menettelytavat mahdollisten asiantuntijalausuntojen käytössä
- menettelytavat ja yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa ja tehostetun tuen järjestämisessä.

Erityinen tuki

- erityisen tuen käytännön järjestäminen
- yhteistyö, vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa, erityisen tuen järjestämisessä sekä tuen vaikutusten seurannassa ja arvioinnissa
- menettelytavat mahdollisten asiantuntijalausuntojen käytössä
- menettelytavat ja yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa, erityisen tuen järjestämisessä sekä tuen vaikutusten seurannassa ja arvioinnissa
- pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevien lasten kohdalla lapsen ohjautuminen pidennetyn oppivelvollisuuden piiriin ja monialainen yhteistyö prosessissa
- yhteistyö muun varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen kanssa sekä muu yhteistyö, eri toimijoiden vastuut ja työnjako
- yhteistyö huoltajan ja lapsen kanssa
- toimintatavat, kun erityinen tuki päätetään lopettaa ja tuki jatkuu tehostettuna tai yleisenä tukena.

Varhaiskasvatuslaissa säädetty tuen muodot

- tuen käytännön järjestäminen
- yhteistyö, vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken
- huoltajalle ja lapselle tiedottamiseen ja huoltajan ja lapsen kanssa tehtävään yhteistyöhön liittyvät toimintatavat.

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa määritellään tulkitsemis- ja avustamispalveluihin sekä apuvälineisiin liittyvät hallinnolliset käytänteet varhaiskasvatuksen järjestäjän päättämällä tavalla.

Toiminta siirtymävaiheissa ja tiedonsiirtoon liittyvät käytännöt varhaiskasvatuksen aikana ja siirryttäessä esiopetukseen

Mikäli lapsella on tutkimuksista tai terapioiden saatuja lausuntoja, siirretään ne huoltajien luvalla. Kunnassamme on käytössä tiedonsiirtolupalomake.

6. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva varhaiskasvatus

Kaikessa varhaiskasvatuksessa noudatetaan laissa, sopimuksissa ja näissä perusteissa varhaiskasvatukselle asetettuja yleisiä tavoitteita ja toimintaperiaatteita. Nämä tavoitteet ja toimintaperiaatteet koskevat myös vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvaa varhaiskasvatusta.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä voi tarjota varhaiskasvatuspalvelua, joka perustuu vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen. Tällaisia ovat esimerkiksi Steiner-, Montessori-, Freinet- ja Reggio Emilia -pedagogiikat tai tiettyyn katsomukseen perustuva varhaiskasvatuspalvelu.

Huoltajan valitessa lapselleen vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvan varhaiskasvatuspalvelun, tulee huolehtia siitä, että huoltaja saa riittävästi tietoa toiminnan erityistavoitteista ja arvoista.

6.1 Paikallisesti päätettävät asiat

Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma voi olla omaleimainen, mutta se ei voi olla ristiriidassa varhaiskasvatusta koskevan lainsäädännön tai varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden kanssa.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää ja kuvaa suunnitelmassa sen lisäksi, mitä perusteasiakirjassa aiemmin määrätään,

- mitkä ovat vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen liittyvät varhaiskasvatuksen arvoperustaa, pedagogisia periaatteita ja ratkaisuja täydentävät näkökulmat
- miten nämä näkökulmat tulevat esille varhaiskasvatuksen toimintakulttuurissa, työtavoissa ja pedagogisessa toiminnassa.

7. Toiminnan arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksessa

Toiminnan arvioinnin tarkoituksena on tukea varhaiskasvatuslain ja varhaiskasvatussuunnitelmien toteuttamista sekä varhaiskasvatuksen kehittämistä. Varhaiskasvatuslain mukaan varhaiskasvatuksen järjestäjän tulee arvioida antamaansa varhaiskasvatusta sekä osallistua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin.¹⁴¹ Varhaiskasvatuksen toiminnan arvioinnin tulee olla suunnitelmallista ja säännöllistä. Systemaattinen arviointi edellyttää järjestäjältä toimivaa arviointijärjestelmää. Arvioinnin avulla edistetään varhaiskasvatuksen laatua, tunnistetaan toiminnan vahvuuksia ja nostetaan esiin kehittämistarpeita ja kehitetään toimintaa.

7.1 Pedagogisen toiminnan arviointi ja kehittäminen

Pedagogisen toiminnan arvioinnin tarkoitus on varhaiskasvatuksen kehittäminen sekä lasten kehityksen ja oppimisen edellytysten parantaminen¹⁴². Paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman ja **lapsen** varhaiskasvatussuunnitelman toteutumisen seuranta, säännöllinen arviointi ja kehittäminen ovat osa tätä tehtävää. Varhaiskasvatuksen toimintaa arvioidaan ja kehitetään kansallisen tason sekä järjestäjä-, yksikkö- ja yksilötason näkökulmista.

Kansallisen tason arvioinnin tehtävänä on tukea varhaiskasvatuksen järjestäjiä arviointia ja laadunhallintaa koskevissa asioissa. Kansallisen tason arvioinnit palvelevat varhaiskasvatuksen kehittämistä paikallisesti, alueellisesti ja valtakunnallisesti¹⁴³. Arviointitietoja voidaan hyödyntää myös kansainvälisissä vertailuissa.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä seuraa ja arvioi säännöllisesti varhaiskasvatussuunnitelmia ja niiden toteutumista eri toimintamuodoissa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää järjestäjä- ja yksikötason arvioinnissa käytettävistä menettelytavoista. On tärkeää, että paikallisilla päättäjillä, huoltajilla sekä varhaiskasvatuksen henkilöstöllä on ajantasaista tietoa varhaiskasvatuksen toteutumisesta ja sen laadusta. Keskeiset arviointitulokset tulee julkistaa¹⁴⁴. Järjestäjä- ja yksikötason arviointi on keskeinen osa varhaiskasvatuksen johtamista ja kehittämistä paikallisesti. Lapsille ja heidän huoltajilleen on järjestettävä mahdollisuus säännöllisesti osallistua varhaiskasvatuksen arviointiin¹⁴⁵.

Henkilöstön tavoitteellinen ja suunnitelmallinen itsearviointi on keskeisessä asemassa varhaiskasvatuksen laadun ylläpitämisessä ja kehittämisessä. Arvioinnin kohteena voi olla muun muassa henkilöstön vuorovaikutus lasten kanssa, ryhmässä vallitseva ilmapiiri, pedagogiset

¹⁴¹ Varhaiskasvatuslaki 24 §

¹⁴² Varhaiskasvatuslaki 24 §

¹⁴³ **Laki kansallisesta koulutuksen arviointikeskuksesta (1295/2013) 1 §**

¹⁴⁴ Varhaiskasvatuslaki 24 §

¹⁴⁵ Varhaiskasvatuslaki 20 §

työtavat, toiminnan sisältö tai oppimisympäristöt. **Lapsen tuen (luku 5) toteutuminen on keskeinen arvioinnin kohde.**

Yksilötason arviointi tarkoittaa lasten varhaiskasvatussuunnitelmien toteutumisen arviointia. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista on tärkeää arvioida aina ennen sen päivittämistä tai uuden laatimista. Arvioinnin yhteydessä lapsi, huoltaja ja henkilöstö pohtivat omalta osaltaan, miten yhdessä kirjatut toiminnan tavoitteet ja sopimukset on huomioitu ja miten ne ovat toteutuneet varhaiskasvatuksen toiminnassa. **Lapsen tuen arviointi sisältyy lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.** Tätä arviointitehtävää kuvataan tarkemmin luvussa 5.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa, kunkin luvun lopussa, olevat paikallisesti päätettävät asiat ohjaavat paikallisen **varhaiskasvatussuunnitelman** laatimisessa sekä sen arvioinnin suunnittelussa ja toteuttamisessa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä tarkistaa varhaiskasvatussuunnitelmaansa ja parantaa sen laatua ja toimivuutta. Lisäksi paikalliset tarpeet ja kehittämistyön tulokset ohjaavat arviointia.

Toiminnan arviointi ja kehittäminen paikallisella tasolla

Kuntataso

Kuntatason arvioinnissa kiinnitetään huomiota

- kuntastrategian tavoitteiden toteutumiseen ja kuntakohtaisiin kehittämiskohteisiin
- talousarvion ja sen tavoitteiden toteutumiseen
- arviointimallin kuntatasolle sijoittuviin indikaattoreihin (kuvio 1)

Kunnan varhaiskasvatuksen kehittämisestä ja arvioinnista vastaa varhaiskasvatusjohtaja/-päällikkö, joka yhdessä arviointiryhmän kanssa tekee vuosittain päivittyvän arviointisuunnitelman. Arviointisuunnitelmaan kirjataan toimintavuosittain itsearviointeihin, ulkoisiin arviointeihin ja tutkimustietoon pohjautuen kuntastrategiaa tukevat kehittämiskohteet, tavoitteet ja toimenpiteet sekä arvioinnin toteutuksen aikataulu. Varhaiskasvatuksen laadun arviointitieto kootaan toimintavuosittain arviointiraporttiin.

Toiminnan arviointi ja kehittäminen pedagogisen toiminnan tasolla

Yksikötaso

Yksikötason arvioinnissa huomioidaan seuraavat asiat:

- kuntakohtaisesti sovitut pedagogiset kehittämiskohteet
- yksikkökohtaiset painotukset
- arviointimallin yksikötasolle sijoittuvat indikaattorit (kuvio 1)

- arviointisuunnitelman mukaisen arvioinnin toteutus (arviointitavat ja aikataulu)

Esimies tukee yksikkönsä ryhmävasujen laatimista, toteuttamista ja arviointia. Esimiehet ovat vastuussa Kontiolahden varhaiskasvatuksen arviointisuunnitelman toteuttamisesta ja arvioinneista yksikkötasolla. Toimintaa kehitetään kuntakohtaisten ja yksikkökohtaisten arviointien perusteella.

Ryhmätaso

Ryhmätasolla toimintaa arvioidaan suhteessa ryhmän varhaiskasvatussuunnitelman tavoitteisiin, siihen kirjattuihin toimenpiteisiin ja niiden toteutumiseen. Ryhmän varhaiskasvatussuunnitelman tavoitteet muodostuvat lasten yksilöllisistä varhaiskasvatussuunnitelmista, huomioiden Kontiolahden varhaiskasvatuksen toiminnalliset tavoitteet, pedagogiset painotukset sekä yksikön kehittämiskohteet ja tavoitteet. Lisäksi suunnitelmaan kirjataan tavoitteet toimintakulttuurin ja oppimisympäristöjen kehittämiseen, inklusiivisen toimintatavan toteuttamiseen ryhmän toiminnassa sekä arjen käytänteet. Rakenteellisen tuen arviointi tehdään tarvittaessa ja liitetään osaksi suunnitelmaa. Ryhmän varhaiskasvatussuunnitelman laatimisen tukena käytetään laaturunkoa tai sitä vastaavaa työkalua esim. kehittävän palautteen oppimisympäristölomaketta. Alkuarvioinnin ja keskustelun pohjalta nostetaan esiin ryhmän omat vahvuudet ja kehittämiskohteet, jotka huomioidaan suunnitelmassa. Alkuarviointi ohjaa myös tiimiä pedagogiseen keskusteluun varhaiskasvatuksen laadun ja valtakunnallisen vasun näkökulmasta. Ryhmän varhaiskasvatussuunnitelma on toimintavuoden aikana kehittyvä asiakirja. Ryhmän toimintaa arvioidaan jatkuvana itsearviointina monipuolisia arviointimenetelmiä käyttäen (mm. tiimipalaverissa käytettävä arviointilomake) sekä lasten ja huoltajien osallisuus huomioiden. Ryhmän varhaiskasvatussuunnitelmaa arvioidaan ja kehitetään säännöllisesti tiimipalavereissa sekä yksiköiden pedagogisissa tiimeissä/opettajapalavereissa. Ryhmän varhaiskasvatussuunnitelman tavoitteiden toteutumista arvioidaan myös ryhmän henkilöstön ja esimiehen kesken. Arvioinnin tukena ovat esimiehelle välitettävät tiimipalaverimuistiot. Vastuu arvioinnista ryhmätasolla on varhaiskasvatuksen opettajalla tai perhepäivähoitajalla oman ryhmänsä osalta.

Henkilöstön toiminnan arviointi perustuu itsearviointiin, ryhmän varhaiskasvatussuunnitelmaan, ryhmässä tehtyihin observointeihin sekä kehityskeskusteluihin esimiehen kanssa.

Ryhmän varhaiskasvatussuunnitelman arvioinnin aikataulu kirjataan myös koko varhaiskasvatuksen arviointisuunnitelmaan.

Yksilötaso

Yksittäisen lapsen tasolla arviointi perustuu lapsen oman varhaiskasvatussuunnitelman toteutumisen arviointiin. Arvioinnin keskiössä on toimintaympäristölle asetetut tavoitteet ja toimenpiteet, joilla niihin on pyritty. Arvioinnissa kiinnitetään huomiota myös tuen toteutumiseen lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattujen tavoitteiden mukaisesti. Yksilötason arvioinnista vastaa ryhmän varhaiskasvatuksen opettaja /perhepäivähoidon esimies. Arviointiin osallistuu

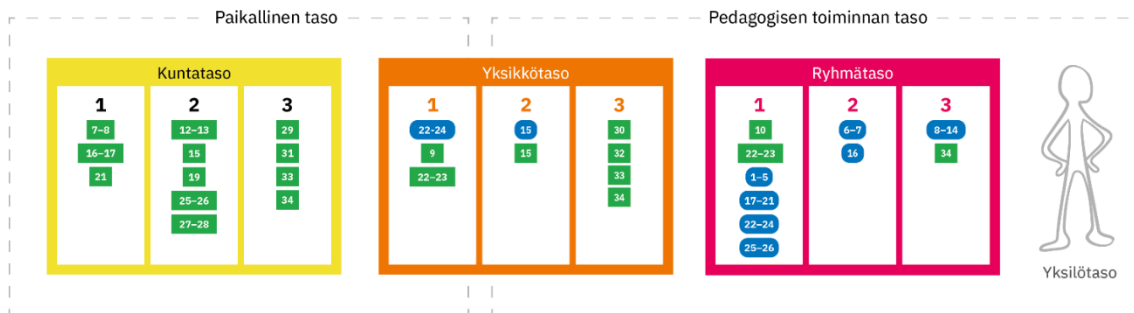
myös koko tiimi, sekä lapsi ja huoltajat sekä mahdollisesti myös muut lapsen kanssa toimineet tahot, kuten varhaiskasvatuksen erityisopettaja tai terapeutit. Arvioinnin ja huoltajien kanssa käydyn keskustelun perusteella lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan tehdään päivityksiä tarpeen mukaan, kuitenkin vähintään kerran vuodessa.

Arviointi on jatkuvaa, prosessinomaista ja kokonaisvaltaista. Jatkuvaan arviointiin osallistetaan koko työyhteisön ja tiimien lisäksi huoltajat, lapset ja muut yhteistyötahot. Sen keskeisiä keinoja ovat reflektointi, pedagoginen dokumentointi sekä asetettujen tavoitteiden saavuttamisen arviointi. Vaikka toimintakauden eri vaiheissa keskiöön voivat nousta eri asiat, on arviointi jatkuvaa kehittämistä, jossa asetettuihin tavoitteisiin ja toteutuneisiin suunnitelmiin palataan aina uudestaan.

Toiminnan arvioinnin ja kehittämisen vuosikello, pohjautuu OPH:n pedagogisen dokumentoinnin vuosikelloon ja KARVI:n jatkuvan kehittämisen ja arvioinnin toimintaprosessin kuvaukseen.

Kuvio 1. Joensuun seudun laadun arviointimalli 2019 (Karvin varhaiskasvatuksen laadun indikaattoreihin pohjautuva)

Rakennetekijät

1. Saatavuus ja inklusiivisuus

Varhaiskasvatuksen riittävyys, saatavuus, saavutettavuus ja inklusiivisuus **7, 8, 9, 10**
 Huoltajille suunnattu varhaiskasvatusta koskeva ohjaus ja neuvonta **16, 17**
 Yhtenäinen koulutus- ja kasvatustajärjestelmä ja siirtymät **21, 22, 23**

2. Laadunhallinta ja johtaminen

Varhaiskasvatusta ohjaava opetussuunnitelma **12, 13**
 Varhaiskasvatuspalvelujen ohjaus, neuvonta ja valvonta **19**
 Varhaiskasvatuksen arvioinnin ja kehittämisen rakenteet **25, 26**
 Henkilöstön perus- ja täydennyskoulutus sekä osaamisen kehittäminen **15**
 Varhaiskasvatuksen johtamisjärjestelmä **27, 28**

3. Palveluresurssit

Henkilöstörakenne ja varhaiskasvatukselle varatut resurssit **29, 30**
 Varhaiskasvatuksen työajarakenteet ja -suunnittelu **31, 32**
 Lapsiryhmän rakenne ja koko **33**
 Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt **34**

Prosessitekijät

1. Vuorovaikutus

Henkilöstön ja lapsen välinen vuorovaikutus **1, 2, 3, 4, 5**
 Vertaisvuorovaikutus ja ryhmän ilmapiiri **17, 18, 19, 20, 21**
 Henkilöstön keskinäinen vuorovaikutus ja monialainen yhteistyö **22, 23, 24**
 Henkilöstön ja huoltajien välinen vuorovaikutus **25, 26**

2. Johtaminen ja pedagoginen suunnittelu

Pedagoginen suunnittelu, dokumentointi, arviointi ja kehittäminen **6, 7**
 Johtaminen pedagogisen toiminnan tasolla **15, 16**

3. Pedagoginen toiminta ja oppimisympäristöt

Pedagoginen toiminta ja oppimisympäristöt **8, 9, 10, 11, 12, 13, 14**

7.2 Paikallisesti päätettävät asiat

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa tarkennetaan perusteissa kuvattuja varhaiskasvatuksen toiminnan arvioinnin periaatteita ja käytäntöjä. Lisäksi paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa päätetään ja kuvataan, miten

- varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista seurataan, arvioidaan ja kehitetään systemaattisesti varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa
- **lapsen tuen toteutumista seurataan, arvioidaan ja kehitetään systemaattisesti päiväkodeissa ja perhepäivähoidossa**
- lapsilta, huoltajilta ja muilta yhteistyötahoilta saatua palautetta kerätään ja hyödynnetään laadun ylläpitämisessä ja parantamisessa
- arvioinnissa saatua tietoa hyödynnetään varhaiskasvatuspalvelujen johtamisessa ja kehittämisessä
- arvioinnin keskeiset tulokset julkistetaan.

Liite 1

TUKITOIMIEN ARVIOINTI

- o koko tiimi sitoutuu tukimuotojen käyttöön
- o tukimuotoja käytetään kaikissa mahdollisissa tilanteissa johdonmukaisesti
- o tukimuotoa kokeillaan vähintään kaksi viikkoa
- o jos lapsella on säännöllisessä käytössä useampia tukimuotoja, ota yhteyttä kveoon

Lapsi: _____

Ryhmä: _____

Opettaja: _____

Toimintakausi: _____

Oppimisympäristö	Käytössä (pvm.)	Ei tarvetta (pvm.)	Havainnot
Ympäristön muokkaus lasten tarpeiden mukaan			
Siisteys, esteettömyys, tavarat omilla paikoillaan (kuva osoittamassa tavarain paikan)			
Ylimääräisten ärsykkeiden karsiminen			
Kuvat tukevat ympäristöä			
Työskentelypaikat suunniteltu tuen tarve huomioiden (istumapaikka, sermi)			
Työskentely-/toiminta-alueen rajaaminen			
Aikuisten tehtävät ja paikat mietitty			
Ryhmässä mahdollisuus ja paikka rauhoittumiseen			

Oppimisen tukeminen ja ohjaus	Käytössä (pvm.)	Ei tarvetta (pvm.)	Havainnot
Selkeät, yhdessä sovitut sopimukset ryhmässä (sopimukset ja toivottu käyttäytyminen esillä kuvina)			

Vahvuuksien huomiointi			
Nähdään mieluummin ratkaisuja kuin ongelmia			
Erilaisten lasten tarpeiden huomioiminen arjessa			
Työrauhan ylläpitäminen: rauhallinen ilmapiiri ja häiritsevän toiminnan pysäyttäminen			
Lasten keskinäisen vuorovaikutuksen tukeminen			
Päivästrukturi näkyvissä ja sen läpikäyminen			
Ennakointi (kuvat tarvittaessa tukena)			
Toiminnan jäsentäminen kuvin vaihe vaiheelta			
Toiminnan aloittaminen ja lopettaminen selkeästi			
Tauotettu toiminta, toiminnallinen työskentely ja tehtävätyypin vaihto			
Tehtävien suurentaminen, rajausta ja pilkkominen			
Pienryhmätyöskentely: ryhmien muodostaminen on suunnitelmallista ja pedagogisesti perusteltua			
Havaintomateriaalin käyttö • materiaali on ennakoitu ja saatavilla • selkiyttäminen, havainnollistaminen, konkretisointi			
Tehtävän tekeminen eriytetysti (aikuinen vierellä, materiaalin määrä, vaikeusaste)			
Mallintaminen			
Lyhyet/selkeät ohjeet, toisto tarvittaessa ja toimintatavan kertaaminen			
Yksilöllinen ohjaus			
Apuvälineiden käyttö: • aktiivittyy • kuminauha tuolin jalkojen ympärillä • kynätuki • painotuotteet			

• kädessä hypisteltävät/puristeltavat materiaalit • purukumi • kuulosuojaimet • ajastimen, timerin käyttö			
Odotusajan minimoiminen, odotusajan suunnittelu			
Kuvat, nopea piirtäminen, viittomat tai esineet puheen tukena			
Palkkioiden järjestelmällinen käyttö (leima, tarra tms.)			
Säännöllinen välitön palaute			
Henkilöstön lisäresurssin käyttö			
Varhaiskasvatuksen erityisopettajan tuki			

Leikin tukeminen ja rikastuttaminen	Käytössä (pvm.)	Ei tarvetta (pvm.)	Havainnot
Kuvatukea käytetään leikin apuna			
Aikuinen on leikissä mukana			
Leikkiä rikastetaan sanallisesti, materiaalein ja leikkiympäristöjä luomalla			
Leikkiä hyödynnetään opetuksessa			

Liite 2

KONTIOLAHDEN KUNTA

VARHAISKASVATUS

Arvio tehostetun/erityisen tuen tarpeesta
hakemus rakenteellisesta tuesta

Salassapidettävä

LAPSEN NIMI JA SYNTYMÄAIKA:

PÄIVÄKOTI JA RYHMÄ:

VARHAISKASVATUKSEN OPETTAJA JA PUHELINNUMERO:

LAPSEN VAHVUUDET JA KIINNOSTUKSEN KOHTEET:

- *Mitkä ovat lapsen vahvuudet ja kiinnostuksen kohteet?*
- *Mitkä asiat sujuvat arjessa?*

LAPSEN TUEN TARPEET:

- *Missä asioissa ja tilanteissa lapsi tarvitsee tukea?*
- *Miten kauan tukea on annettu?*

LAPSELLE ANNETTU TUKI JA ARVIO TUEN VAIKUTTAVUUDESTA:

Pedagogiset tuen muodot:

- *päivän rakenne ja -rytmi*
- *oppimisympäristö*
- *erityispedagogiset menetelmät*
- *vuorovaikutus- ja kommunikointitavat*

- *käytännöt, miten lapsi pääsee osalliseksi vertaisryhmän toimintaa*

Rakenteelliset tuen muodot:

- *henkilöstön osaamisen vahvistaminen ja koulutus*
- *henkilöstön mitoitus ja rakenne*
- *lapsiryhmän koko ja ryhmärakenne*
- *avustaja ja/tai apuvälineiden käyttö*
- *pienryhmä*
- *varhaiskasvatuksen erityisopettajan opetus tai konsultaatio*

Hoidolliset tuen muodot:

- *jos lapsi tarvitsee ikätasoaan enemmän tukea perushoidossa tai avustamisessa*
- *terveydenhoidolliset tarpeet*

SUUNNITELMA LAPSELLE ANNETTAVASTA TUESTA:

(Mitä tuen tulisi olla, missä tilanteissa tukea tarvitaan ja mihin sillä pyritään?)

Tukitiimin ehdotukset:

HYÖDYNNETYT ASIAKIRJAT JA MUIDEN TOIMIJOIDEN SUOSITUKSET:

ESITYS ANNETTAVASTA TUEN TASOSTA: (tukitiimi täyttää) ☐ YLEINEN TUKI ☐ TEHOSTETTU TUKI ☐ ERITYINEN TUKI PVM: ____/____/____ TUKITIIMISSÄ LÄSNÄ: 					
HUOLTAJAN KUULEMINEN: Olen tutustunut tehostetun/erityisen tuen hakemuksessa esitettyihin asioihin ja kantani niihin on <table style="width: 100%;"> <tr> <td style="width: 50%; vertical-align: top;"> ☐ MYÖNTEINEN ☐ KIELTEINEN </td> <td style="width: 50%; vertical-align: top;"> ☐ MYÖNTEINEN ☐ KIELTEINEN </td> </tr> </table> <table style="width: 100%;"> <tr> <td style="width: 50%; text-align: center;"> PVM JA HUOLTAJAN ALLEKIRJOITUS </td> <td style="width: 50%; text-align: center;"> PVM JA HUOLTAJAN ALLEKIRJOITUS </td> </tr> </table>		☐ MYÖNTEINEN ☐ KIELTEINEN	☐ MYÖNTEINEN ☐ KIELTEINEN	PVM JA HUOLTAJAN ALLEKIRJOITUS	PVM JA HUOLTAJAN ALLEKIRJOITUS
☐ MYÖNTEINEN ☐ KIELTEINEN	☐ MYÖNTEINEN ☐ KIELTEINEN				
PVM JA HUOLTAJAN ALLEKIRJOITUS	PVM JA HUOLTAJAN ALLEKIRJOITUS				

Jos haet pelkästään rakenteellista tukea ilman tuen tasolta toiselle siirtymistä, täytä vain kohta ”Suunnitelma lapselle annettavasta tuesta”.

Täytä vain ko. lasta koskevat kohdat.

Varhaiskasvatuksen rakenteellisen tuen arvioinnin ohjeistus

Rakenteellista tukea suunniteltaessa tulisi tarkastella tukea useasta näkökulmasta yhtäläisten oikeuksien, tasa-arvon, yhdenvertaisuuden, syrjimättömyyden, moninaisuuden arvostamisen, sosiaalisen osallisuuden ja yhteisöllisyyden edistämiseksi. Tuen rakenteellisilla ratkaisuilla tarkoitetaan tuen toteuttamiseen liittyvää osaamisen vahvistamista, henkilöstömitoitukseen ja ryhmärakenteeseen liittyviä ratkaisuja, tulkitsemis- ja avustamispalveluita, apuvälineiden käyttöä, pien- tai erityisryhmää tai muuta tarvittavaa ryhmämuotoa. Kokonaisarvio päätösten teon tueksi tulisi muodostua alla kuvattujen näkökulmien pohjalta. Tavoitteena on yksiköiden ja ryhmien välinen tasapuolinen arviointi, kun havaitaan tarvetta mahdolliselle rakenteelliselle tuelle. Tämä työväline on tarkoitettu varhaiskasvatuksen johtajille ja päälliköille sekä muille rakenteellisesta tuesta päättävälle henkilölle asian valmistelun tueksi.

1. Tiimin toiminta (Tiimi arvioi esihenkilön johdolla, Liite 1)

- a. Tiimin rakenne (varhaiskasvatuksen opettajat, lastenhoitajat, ryhmäavustajat ym.)
- b. Tiimin osaaminen ja kokemus (koulutukset, muulla tavoin hankittu osaaminen)
- c. Tiimin hyvinvoinnin tilanne (tässä voi käyttää apuna kunnan varhaisen puuttumisen työvälineitä tiimin hyvinvoinnin itsearviointiin)
- d. Perustehtävään liittyvät käytännön järjestelyt (SAK-ajan käyttö ja toteuttaminen, mahdolliset työvuoroihin liittyvät tehtävät)

2. Lapsiryhmä (ryhmän varhaiskasvatuksen opettaja arvioi, Liite 2)

- a. Ryhmän rakenne (lasten määrä, ikärakenne)
- b. Tukitoimet (Ei listata lasten tuen tarpeita vaan todelliset käytössä olevat tukitoimet! Millaista yleistä, tehostettua ja erityistä tukea ryhmässä annetaan)

3. Asiakirjat (Tukitiimi ja varhaiskasvatuksen opettaja arvioi)

- a. Asiantuntijoiden suositukset tukitoimiksi
- b. Vasut ja muu dokumentointi (tarkastellaan, kuinka tukea on dokumentoitu)

4. Pedagogiikan ja toimintakulttuurin arviointi (Tiimi arvioi, Liite 3)

- a. KARVI:n 2019 varhaiskasvatuksen laatuindikaattoreiden mukaisen arvioinnin toteutuminen (tässä voi käyttää seudullista lomakkeistoa ja Varhaiskasvatuksen laadun indikaattoreita [KARVI T1319.pdf](#))
- b. Toimintakulttuurin tarkastelu ja inklusiivisuuden arviointi ([reflektointityokalu inklusiivisuuden arviointiin 2019.pdf \(oph.fi\)](#) 1. Ilmapiiri 2. Sosiaalinen ympäristö 3. Lapsilähtöisyys 4. Fyysinen ympäristö 5. Välineet ja materiaalit 6. Vuorovaikutus 7. Oppimis- ja opettamisympäristö 8. Perheiden osallisuus)

5. Esihenkilön kokonaisarvio ryhmän tuen järjestämisestä

- a. Tiimipalaverilomakkeiden ja muiden työnjohdollisten asiakirjojen (pedagogiset keskustelut) tehty yhteenveto rakenteellisen tuen tarpeesta

6. Huoltajien palaute

- a. Laatukyselyn tuloksia ja muulla tavoin kerätty palautetta voi käyttää tässä hyväksi
- b. Yksittäisten huoltajien sanallisesti ja kirjallisesti saatu palaute

7. Tukitiimin näkemys rakenteellisen tuen tarpeesta

- a. Kirjallinen arvio erityispedagogisten asiantuntijoiden näkökulmasta (pohjautuu havainnointiin ja työskentelyyn ryhmän kanssa)
- b. Palveluohjauksen arviointi (kun tuen tarve on tiedossa varhaiskasvatuspaikkaa haettaessa)

Kontiolahden kunta
Varhaiskasvatus

VARHAISKASVATUKSEN RAKENTEELLISEN TUEN ARVIOINTI

TIIMIN TOIMINTA (rakenne, osaaminen ja kokemus, hyvinvoinnin tilanne, perustehtävään liittyvät käytännön järjestelyt)
LAPSIRYHMÄ (ryhmän rakenne, tukitoimet)
ASIAKIRJAT (asiantuntijoiden suositukset tukitoimiksi, vasut ja muu dokumentointi)
PEDAGOGIIKAN JA TOIMINTAKULTTUURIN ARVIOINTI (kts. KARVI 2019, reflektointityökalu inklusiivisuuden arviointiin)

ESIHENKILÖN KOKONAISARVIO RYHMÄN TUEN JÄRJESTÄMISESTÄ